

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SAMUEL TAYLOR

COLERIDGE

Yaşlı Gemici

ÇEVİREN

Şavkar Altinel

L.G. SALINGAR'IN ÖNSÖZÜ,
GEORGE WHALLEY'NİN VE ÇEVİRENİN SONSÖZLERİ,
ORJİNAL METİN VE GUSTAVE DORÉ'NİN RESİMLERİYLE

İLETİŞİM KLASİKLERİ

Yaşlı Gemici

iletisim

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE • Yaşı Gemici

İletişim Yayınları, Dünya Klasikleri, 2008-2013 (3 baskı)
© 2008 İletişim Yayıncılık A. Ş.

The Rime of the Ancient Mariner

© Önsöz: L.G. Salingar, "Coleridge: Poet and Philosopher",
The Pelican Guide to English Literature 5: From Blake to Byron,
ed. Boris Ford, Penguin Books, 1969.
© Sonsöz: George Whalley, "The Mariner and the Albatros",
University of Toronto Quarterly, cilt 16, sayı 4, 1947.

İletişim Yayınları 1346 • İletişim Klasikleri 40

ISBN-13: 978-975-05-2307-6

© 2018 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2018, İstanbul

DIZI YAYIN YÖNETMENİ Murat Belge

YAYINA HAZIRLAYANLAR Emrah Serdan, Güneş Akkor

KAPAK Suat Aysu

KAPAK RESMİ İvan Ayzovski, "Enkaz", 1865

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Nail Güçlükol

BASKI Sena Ofset • SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit • SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları • SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE

Yaşlı Gemici

Yedi Bölümlük Bir Manzume

*The Rime of the Ancient Mariner:
In Seven Parts*

İNGİLİZCEDEN ÇEVİREN
Şavkar Altınel

L.G. SALINGAR'IN ÖNSÖZÜ,
GEORGE WHALLEY'İN VE ÇEVİRENİN SONSÖZLERİ,
ORJİNAL METİN VE GUSTAVE DORÉ'NİN RESİMLERİYLE

SAMUEL TAYLOR COLERIDGE (1772-1834) İngiliz lirik şair, eleştirmen ve filozof.

21 Ekim 1772 tarihinde Devon'ın Ottery St. Mary kasabasında, kasaba rahipliği yapan John Coleridge ve bir çiftçinin kızı olan Anne Bowdon'ın çocuğu olarak dünyaya geldi. On çocuğun en küçüğü olan Coleridge, ailenin gözbebeği idi. Çocuk yaşta babasıu kaybetmesinin ardından annesi onu Londra'daki bir yatılı okul olan Christ's Hospital'a gönderdi. Coleridge burada ilk sonelerini ve şiirlerini yazmaya başladı. İlk öğrenimini tamamladıktan sonra Cambridge Üniversitesi'nde Jesus Kole'je girdi. Fransız Devrimi'nden etkilenerek okulu terk etti ve reformcu harekete katıldı. Alacaklılar ve kötü giden ilişkiler nedeniyle Silas Tomkyn Comberbach adıyla hafif süvari birliğine yazıldı. Çok geçmeden askerlik hayatının kendine göre olmadığını anladı ve ağabeyi sayesinde, "akıl sağlığı" uygun olmadığı gerekçesiyle terhis edildi. Cambridge'e dönerek ünlü şair Robert Southey ile tanıştı; beraber Bristol'de bir komün kurma hayalleri vardı. 1794 yılında Southey'nin nişanlısının kız kardeşi Sara Fricker ile evlendi. Bu dönemde şiirlerini 1796 ve 1797 tarihli iki derlemede topladı; bir yandan da on sayılık bir ömrü olan *The Watchman* gazetesinde yazdı. Coleridge'in bu yıllarda William Wordsworth ile kurduğu dostluk, edebiyatın en verimli ilişkilerinden biri olmuştur. Birlikte yazdıkları *Lyrical Ballads* (Lirik Baladlar), Coleridge'in *Yaşlı Gemici* şiiriyle başlıyor ve Wordsworth'ün "Tintern Abbey" (Tintern Manastırı) şiiriyle bitiyordu. Bu dönemde tanıştığı Sara Hutchinson'a aşık olmuş, ona *Dejection: An Ode* (Keder: Bir Kaside, 1802) eserini atfetmiştir. 1799 yılında Wordsworth ile Almanya'yı ziyaret etti, Göttingen Üniversitesi'ne başladı ve Almanca öğrendi. Nevralji ve romatizma şikâyetleri olan Coleridge'in doktor reçetesiyle kullanmaya başladığı afyon kısa sürede bir bağımlılığa dönüştü. Sağlığının düzelmesi için seyahat ettiği Malta'da valinin yanında iki yıl özel kalemlik yaptı, Sicilya ve İtalya'ya seyahat etti. 1808 yılından itibaren on yıl boyunca konuşmalar yaptı ve dersler verdi; çağının en önemli Shakespeare eleştirmeni olarak görülür. 1810 yılında Wordsworth ile arası bozuldu; Coleridge bu dönemde intiharı düşündü. Afyonu bırakmak için son bir çabayla kendini Dr. James Gillman'a teslim etti. "Christabel" ve "Kubla Khan" şiirlerini 1816 yılında yayımladı; ertesi yıl *Sibylline Leaves* (Kehanet Yaprakları) yayımlandı. Hayatının son yıllarında muhafazakâr bir Hristiyan radikal olarak ilahiyat ve siyaset-sosyoloji yazıları yazdı. *Biographia Literaria* (1817) bu eserlerden biridir. 1824 yılında Kraliyet Edebiyat Cemiyeti'ne seçildi. Coleridge, 25 Temmuz 1834'te Londra'nın Highgate semtinde, 18 yıl birlikte yaşadığı Dr. Gillman ve ailesinin evinde hayata gözlerini yumdu. Eski Highgate Şapeli'ne defnedilen naaşı 1961 yılında Highgate St. Michael's Kilisesi'nin içine taşındı.

İÇİNDEKİLER

KRONOLOJİ	9
ÖNSÖZ	
COLERIDGE: ŞAİR VE FİLOZOF / L.G. SALINGAR	15

Yaşlı Gemici

SONSÖZ	
GEMİCİ VE ALBATROS / GEORGE WHALLEY	203
ÇEVİRENİN SONSÖZÜ / ŞAVKAR ALTINEL	229

Sic desit Ingenium,
Ingenii (aliter Genii) m
pignora vitæ Perpetuam
statuant

with new a whisper in the main
off that the spectre ship:
and shifted words of meaning & pain
mixed in each ~~two~~ ^{many} ship,

and we look'd round & we look'd up
and fear at our hearts as a cut
The life-blood seem'd to split

The sky was dark & dark the night,
The helmsman's face by his lamp & gleam'd
From the sails the Deers did drip,

Till ~~the~~ ^{above} the Eastern Bar
The hoar'd moon, with one bright star
Within its nettle life.
One after one, by the star-dogged
moon

3C —

KRONOLOJİ

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1772	21 Ekim günü Devon'ın Otter nehrinde ufak bir pazar kasabası olan Ottery St. Mary'de ailesinin en küçük oğlu olarak dünyaya geldi. Babası kasabada pederlik ve okul müdürlüğü yapan John Coleridge'di.	– Herder, <i>Dilin Kökeni Üzerine</i> ; Diderot 280 ciltlik ansiklopedisinin son cildini yayımladı.
1780	Agabeyi Frank ile rekabet içindeydi ve annesiyle sürekli tartışıyordu. Bir akşam kavga ettikten sonra Otter Nehri'ne kaçtı.	– William Blake ve arkadaşları bir yolculuk sırasında Fransız casusu oldukları gerekçesiyle tutuklandılar.
1781	Frank Hindistan'a asker olarak gittikten kısa bir süre sonra babası aniden hayata gözlerini yumdu.	– Cornwallis, Yorktown'da teslim oldu. – Astronom Frederick W. Herschel, Uranüs gezegenini keşfetti. – Immanuel Kant, <i>Saf Aklın Eleştirisi</i> ; Friedrich Schiller, <i>Haydutlar</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1782	Annesi, Coleridge'i Londra'daki yatılı okul Christ's Hospital'a yazdırdı. Eve yalnız yaz aylarında dönüyordu. Kendisi için "yetim" diyordu.	– William Pitt, maliye bakanı oldu. Amerika Bağımsızlık Savaşı sona erdi. – Frances Burney, <i>Cecelia</i> ; Jean-Jacques Rousseau, <i>İtiraflar</i> .
1789	İlk şiir ve sonelerini yazmaya başladı. Charles Lamb ile arkadaş oldu.	– Fransız Devrimi: Halkın kurduğu yeni meclise ruhban sınıfı ve soylulardan kimseler de katıldı. Bastille Hapishanesi Baskını gerçekleşti. Ulusal Meclis, tüm feodal hakları geçersiz sayarak İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi'ni ilan etti. – William Blake, <i>Masumiyet Şarkıları</i> .
1791	Jesus Kolej, Cambridge'e burslu olarak girdi.	– Fransız Yasama Meclisi kuruldu. – James Boswell, <i>The Life of Samuel Johnson, LL.D.</i> (Samuel Johnson'ın Hayatı); Thomas Paine, <i>İnsan Hakları</i> .
1792	Yunanca yazdığı "Ode on the Slave Trade" (Köle Ticareti Üzerine Kaside) ile Browne Şiir Madalyası'nı aldı.	– Ludwig van Beethoven, Franz Joseph Haydn'dan ders almaya başladı. Percy Bysshe Shelley dünyaya geldi.
1793	Yunanca yazdığı "Ode on Astronomy" (Astronomi Üzerine Kaside) ile bu kez madalyayı alamadı. İlk şiirini <i>Morning Chronicle</i> 'de yayımladı. Londra'ya kaçtı ve süvari birliğine katıldı.	– İngiltere Merkez Bankası, ilk beş sterlinlik banknotu bastı. Paris'te Louvre Müzesi açıldı.
1794	"Akıl hastası" raporu ile süvari birliğinden terhis oldu ve Cambridge'e döndü. Oxford'da Robert Southey ile tanışarak Amerika'da "Pantisokrasi" adında bir komün kurmayı tasarladılar. Southey'nin nişanlısının kız kardeşi Sara Fricker ile sözlendi. Aralık ayında Cambridge'den ayrıldı.	– Edward Gibbon öldü. Thomas Paine, <i>Akıl Çağı</i> ; Ann Radcliffe, <i>Udolpho'nun Gizemleri</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1795	Bristol'de Southey'le dersler verdi. William Wordsworth ile tanıştı. 4 Ekim'de Sara Fricker ile evlendi.	– J. Wolfgang von Goethe, <i>Wilhelm Meister'in Çıraklık Yılları</i> . – James Boswell öldü.
1796	Siyasi gazete <i>The Watchman</i> 'i on sayı boyunca bastı. <i>Poems on Various Subjects</i> 'i yayımladı (Çeşitli Konular Üstüne Şiirler). Ailesiyle Somerset'in kuzeyindeki Nether Stowey yerleşti. Oğlu Hartley dünyaya geldi.	– İskoçya'nın milli şairi Robert Burns'ün ölümü. – Denis Diderot, <i>Kadercî Jacques ve Efendisi</i> ; Matthew Lewis, <i>Keşiş</i> ; Frances Burney, <i>Camilla</i> .
1797	William ve kardeşi Dorothy Wordsworth, Stowey yakınlarındaki Alfoxden House'a taşındılar. "Kubla Khan"ı yazdı; <i>Yaşlı Gemici</i> 'ye başladı.	– Fransa ve Avusturya ateşkes imzaladı. – Hölderlin, <i>Hyperion</i> ; Ann Radcliffe, <i>The Italian</i> (İtalyan).
1798	Thomas ve Josiah Wedgwood'dan yıllık 150 sterlin maaş almayı kabul etti. Oğlu Berkeley dünyaya geldi. Wordsworth ile birlikte <i>Lyrical Ballads</i> 'ı (Lirik Baladlar) yazdılar. Wordsworth'lerle birlikte dokuz aylığa Almanyaya gitti.	– Napoléon, İskenderiye'yi ele geçirdi.
1799	Wordsworth'ler Ratzeburg'dayken Coleridge, Göttingen Üniversitesi'ne girdi. Oğlu Berkeley hayatını kaybetti. Temmuz ayında İngiltere'ye döndü. İngiltere'nin göller bölgesini ilk kez ziyaret etti; yıllar boyunca ümitsiz bir aşk besleyeceği Sara Hutchinson ile tanıştı.	– Napoléon, hükümet darbesiyle yönetimi devraldı ve "birinci konsül"lüğe getirildi. – Fransa, Suriye'yi işgal etti.
1800	Oğlu Derwent dünyaya geldi. Grasmere'deki Wordsworth'lerin yakınında Keswick'e taşındı. Uzun yürüyüşlere çıkıyordu.	– Napoléon komutasındaki Fransız orduları, İtalya'da yapılan Marengo Muharebesi'nde Avusturya'yı mağlup etti.

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1801	<i>Lyrical Ballads</i> Ocak ayında yayımlandı. Kant ve Schelling'i okudu. Afyon bağımlılığı bu sıralarda başladı. Siyasi yazılar yazmak için Londra'ya döndü.	– Britanya ve İrlanda birleşti, Birleşik Krallık kuruldu. Londra borsası kuruldu. Suffolk'ta bir eve düşen meteor, evi ve ahır yok etti.
1802	Wordsworth, Mary Hutchinson ile evlendi. Kızı Sara dünyaya geldi. Coleridge, yazı Galler'de Wodgwood'lar ile geçirdi.	– İngilizler, Surinam'ı Hollanda'ya sattı.
1803	Vasiyetini yazdı. Afyon bağımlılığından kurtulma ümidiyle İskoçya dağlarına gitti. Noeli Grasmere'de geçirdi.	– Alman eczacı F.W.A. Sertürner afyonun kristal alkaloitini izole etti ve bu maddeye "morfiyum" adını verdi. Britanya, Fransa'ya savaş ilan etti.
1804	Coleridge Malta ve İtalya'yı seyahat etti. Malta valisi Sir Alexander Ball'un özel kalemi olarak görev yaptı.	–Napoléon, Papa VII. Pius tarafından Fransa İmparatoru ilan edildi.
1808	Royal Institution'da şiir üzerine dersler verdi. Wordsworth'ler ile Grasmere yakınlarındaki Allan Bank'a yerleşti.	– Covent Garden'daki 1732'de inşa edilen Theatre Royal sahnesi yandı. Aralık ayında yeniden inşasına başlandı. Goethe, <i>Faust</i> 'un ilk kısmını yayımladı.
1810	<i>The Friend</i> isimli 28 sayılık bir gazeteyi Sara Hutchinson'a dikte ederek yazdı. William Wordsworth ile arkadaşlığı bozuldu.	– Goya, "Savaşın Felaketleri" gravür dizisi.
1812	Edebiyat üzerine dersler verdi. Wordsworth ile tanışılar.	– Borodino Muharebesi'nde 35 bin askerini kaybeden ve işgal ettiği Moskova'yı yakılmış ve terk edilmiş bulan Napoléon, Fransa'ya döndü. Spencer Perceval'ın suikaste uğramasıyla Lord Liverpool başbakan oldu. – Charles Dickens ve Robert Browning dünyaya geldi. – Lord Byron, <i>Childe Harold's Pilgrimage</i> ; Jane Austen, <i>Gurur ve Onyargı</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1813	<i>Remorse</i> (Pişmanlık) adlı tragedyası Drury Lane'de yirmi gece sahnelendi, metni üç baskı yaptı ve Coleridge'e 400 sterlin kazandı. Madam de Staël ile tanıştı, afyona iyice bağımlı oldu. Ekim ayından kasıma kadar Bristol'de dersler verdi.	– Kraliyet Filarmoni Orkestrası ilk kez sahne aldı. Britanya orduları, New York'un Buffalo kentini ateşe verdi. – Jane Austen, <i>Gurur ve Önyargı</i> . – Søren Kierkegaard dünyaya geldi.
1814	Bristol'de altı ay boyunca bağımlılık ve intihar eğilimi için tedavi gördü. Washington Allston portresini yaptı.	– Napoléon, Elba Adası'na sürgün edildi. – Sir Walter Scott, <i>Waverley</i> ; Jane Austen, <i>Mansfield Park</i> . – Wordsworth'ün <i>Excursion</i> (Gezinti) eseri yayımlandı.
1815	<i>Sibylline Leaves</i> 'i (Kehanet Yaprakları) yazdığı sırada Yaşlı Gemicî'ye kenar notları ekledi. Lord Byron ile mektuplaştılar. <i>Biographia Literaria</i> eserini John Morgan'a dikte ederek yazdı.	– Waterloo Muharebesi'nde Wellington, Napoléon'un ordusunu mağlup etti.
1816	Bir bağımlılık krizi sonrası Highgate'te yaşayan Dr. James Gillman'ın hastası oldu ve evinde yaşamaya başladı. "Christabel", "Kubla Khan" ve "The Pains of Sleep" (Uykunun Acıları) yayımlandı.	– Savaş sonrası ekonomik ve siyasi bunalım, politik ve toplumsal reformun önünü açtı. – British Museum, "Elgin Mermerleri"ni satın aldı.
1817	<i>A Lay Sermon</i> (Papaz Olmayan Birinin Vaizi), <i>Biographia Literaria</i> , <i>Sibylline Leaves</i> ve <i>Zapolya</i> adında bir oyunu yayımlandı.	– Parlamento göreve başladı sırada Prens George saldırıya uğradı. Tek meşru çocuğu olan Prenses Charlotte'u kaybetti. – David Ricardo, <i>Siyasal İktisadın ve Vergilendirmenin İlkeleri</i> .
1818	Şiir, tiyatro ve daha sonra edebiyat ve siyaset üzerine dersler verdi. Yayıncısı Rest Fenner iflas etti ve Coleridge'i parasız bıraktı. <i>Blackwood's Magazine</i> 'e yazılar yazdı.	Percy Bysshe Shelley, <i>Ozymandias</i> ; John Keats, <i>Endymion</i> ; Mary Shelley, <i>Frankenstein</i> .

Tarih	Yazarın Hayatı ve Eserleri	Dönemin Önemli Olayları
1825	Kraliyet Edebiyat Cemiyeti'nde "Aiskhylos'un Prometheus'u Üzerine" isimli bir konuşma yaptı.	İlk halka açık demiryolu olan Stockton ve Darlington Demiryolu açıldı.
1828	Wordsworth ve kızı Dora ile Ren Nehri boyunca altı haftalık bir Almanya-Hollanda gezisine çıkırlar. Derlenen şiirleri üç cilt halinde yayımlandı.	Lev Tolstoy dünyaya geldi.
1829	Şiirlerinin ikinci baskısı yapıldı.	Jonathan Martin adında bir meczup, York Katedrali'ni ateşe verdi.
1834	Afyon bağımlılığından kaynaklanan bir akciğer rahatsızlığı nedeniyle kötüleşen sağlığı, son günlerinde onu yatağa mahkûm etti. 24 Temmuz günü komaya girdi ve ertesi sabah hayata gözlerini yumdu. Highgate Kilisesi mezarlığına defnedildi.	– Britanya İmparatorluğu'nda kölelik yasaklandı. Vezûv Yanardağı infilak etti.

ÖNSÖZ
COLERIDGE: ŞAIR VE FİLOZOF
L.G. SALINGAR

Coleridge (1772-1834) doğuştan şair ve filozof, şartlar sebebiyle de gazeteci, vaiz, hoca ve oyun yazarıydı. Başlıca eseri 18. yüzyılın mekanik psikolojisini dönüştürmek ve ona karşı bir hareket başlatmak olmuştur. Eski Platonculuk geleneğini yeniden uyandırmış, İngiltere'yi Almanya'daki yeni idealizm ile tanıştırmıştır. Şiir için zihnin bilinç dışında olup bitenleri, "doğamızın *terra incognita*'sı"¹ni keşfe çıkmıştır. Shakespeare'i muhakemesiyle olduğu kadar yenilikçiliğiyle de tahta çıkaran beğeni devrimini tamamlayan kişi olmuştur. Edebi düşüncede muhayyileyi hâkim yaratıcı güç ve tüm bir kişiliğin büyümesinin ifadesi olarak kabul eden devrime, hiçbir İngiliz Romantiği için söylenemeyecek derecede ön ayak olmuştur. Bütün bunlarla birlikte siyaset, din, biyoloji, dil ve eğitim konularında yorulmadan yazmış ve konuşmuştur. Bunların yanı sıra meslek hayatı bitirilmesi mümkün olmayan ütöpik projeler ile doludur: 1794'te Southey² ile kurdukları Pantisokrasi planından (ki Susquehanna kıyısındaki bir komün çiftliğinin kuruluşunda toplumsal yeni-

1 (Lat.) Keşfedilmemiş toprak.

2 Robert Southey (1774-1843), İngiliz şair, "Göl Şairleri"nden bir tanesidir – ç.n.

lenmeye model oluşturmuştur), hayatının sonunda derlediği, her konuyu kapsayan ve din ve felsefenin uzlaşmasını sağlayacak bir nesir epik ya da "Logosophia"ya kadar. Hayatının ikinci yarısında yayımladığı, *Biographia Literaria* da (1817) dahil tüm mensur eserleri mecburiyetlerden bitirdiği parçalar ve konu dışı sözlerden ibarettir; hepsi Coleridge'in Wordsworth'n *Prelude*'ünün bir akranı olarak düşündüğü bu dev teşebbüse hazırlık olarak yazılmıştır.

Bu yüzden Coleridge'in incelikli, bir o kadar da gayesiz ve ıslah olmaz bir hayalperest unvanını edinmesi şaşırtıcı değildir, hele ki kendisini Hamlet'le kıyasladığını ve afyon müptelası olarak adının çıktığını düşündüğümüzde. Hazlitt onun için "Değinmediği hiçbir konu yoktur," demiştir, "ve hiçbir konu üstünde fazla durmamıştır"; Ren  Wellek ise bugün onun için rastgele seçmeci der. Yine de bunun aksi ve Coleridge için muhtemelen daha uygun olacak olan izlenim, muhtemelen onun entelektüel azmi olacaktır. Makamlar arasında en iyi konuma sahip olan Wordsworth, onun için "İçinde kapsamlı sistemlerin oluşabileceği muazzam ve önemli hakikatleri sonsuz miktarda üretmek konusunda olağanüstüydü," demiştir. Keats ise tam da gizemler ve şüphelerin arasında hükmü askıya alan "negatif kudret"e sahip olmadığı için Coleridge'i eleştirmişti; "yarım bilgiler ile memnun olmayı beceremiyordu."

İster mükemmeliyetçi bir aydınlanmadan, ister inancını yitirmiş bir kendini tanıma duygusundan gelsin, Coleridge'in peşinde olduğu hakikat her zaman "zihnin olguları"ndan faydalanıyordu. Konuları ve ilkeleri değişedursun, ilgisi daima "bilincin artışı"nın, imkn sağlayan ya da engelleyen sebeplerin ve etkilerinin üzerindeydi. Keats ve Wordsworth'n işaret ettiği üzere, Coleridge için bilinç artışı asla bütüne varmadan durmamalıydı. *Biographia*'daki asıl ifadesinde tasvir ettiği ideal şair hayalperest değil, karakteri oturmuş bir insandır: "*İdeal* kusursuzluğa eriştiği tasavvur edilen şair insanın tüm ruhunu faaliyete geçirir, tüm işlevlerini, göreceli değerine ve saygınlığına göre sıraya dizer." Coleridge, müstakil bir birey için zihin bütünlüğünün mümkün olduğunu dşnm-

yordu; tam aksine, ancak kişi tüm evrenin "mutlak bütünlüğü"nü kavradığı ve rıza gösterdiği zaman buna sıra geliyordu: "Bulanık zihinler," diye yazmıştı 1803'te, "mutlak bir bütünlük görürken, zihni tamamen berrak olanlar bunu *bilir* ve *anlar*. Ayrım ve çoğulluk bu ikisinin arasında kalır." Daha sonra yine: "*Her şey* bitmez tükenmez geçici bir soyutluktan ibaret; *bütünlük* ise bir gerçek." Coleridge şairin bir şifacı, bir peygamber ya da tanınmayan bir yasa üyesi olduğunu asla dile getirmemişse de getirmeye oldukça yaklaşmıştır; bütünlüğün sezilmesini şart koşan her öğretici şüphesiz şairin muhayyilesine ağır bir metafiziki yük bindirmektedir.

Bu yük yalnız Coleridge'in aradığı bir şey değildi. Dr. Johnson (Coleridge okula giden bir çocukken ölmüştür) kabul gören gerçeklerin şairler tarafından ifade edilmesini "sıradan okurlarla birlikte" alkışlamaktan keyif alırdı. Gelgelelim Coleridge için bir "sıradan okur" yoktu, yalnız Londra'da ve yeni üretim bölgelerinde muazzam ve muhtelif bir "okur kitlesi" mevcuttu; tüm cehaleti ve müşkülpesentliği ile heyecan peşinde koşuyor ve gerçekleri ifşa eden vahiyler arıyordu. Wordsworth'ün inancına göre, toplumsal çalkantılar ile geçen bir çağda (Coleridge'in deyişiyile bu bir "tedirginlik devri"dir) bir duygu eğer ki ilk olarak şair tarafından yerleştirilmediyse, her kişinin yüreğinde yer bulamaz. Coleridge'in bütünlük iddiasının ardında güçlü toplumsal sebepler vardı. Güçlü kişisel sebepler de yok değildi: Coleridge'in yerel kökleri ya da inançları yoktu; Wordsworth'ün 1790'lardaki sıkıntıları atlatmasına da yardımcı olan sağlam yapısı, onun tek sığınağıydı. Ağabeyleriyle anlaşamayan bir yetimdi; sevgisini şiddetle yaşasa da çoğu zaman hasta ve hüsrân içinde bir adamdı; kendine acıma ve pişmanlık duyguları, aile saadeti özlemi ve ardından gelen kaçma dürtüsü yakasını bırakmıyordu. *Biographia*'daki "*ideal* kusursuzluğa" erişen şair, bir anlamda ustalık için mücadele eden Coleridge'in kendisine koyduğu ülküsüdür.

Coleridge'in yetiştiği yıllara hâkim olan tutumun (tüm dalgalanmalarıyla birlikte) duygusal bir panteizm olduğu söylenebilir. Da-

ha sonra bu panteizmin yalnız aklına hitap ettiğini söylemişse de 1802’de “coşkun duyguların ve faal bir aklın birleşiminin” bir filozofu önce kaçınılmaz olarak Spinoza’ya ulaştıracağını yazmış, 1826 gibi geç bir tarihte de eski panteist “hissetme alışkanlığı”na karşı koymak için epey bir uğraşması gerektiğini belirtmiştir.³ 1790’larda Wordsworth gibi bir doğaya tapınma, aklına olduğu gibi yüreğine de hitap etmiştir. Milton, Godwin ve Rousseau’nun bir karışımı olarak özetlenebilecek siyasi inançlarını bu inancı ile teyit etmiş; 1798’de Fransız Devrimi’ne dair inançları yerle bir olduğunda duygusal destek olarak kullanmış; sevdiği spekülasyon fikirlerini bir arada tutmuştur. Neoplatoncu mistiklerin savunduğu “zihnin olguları”nın bir öğrencisi olduğu kadar, Locke ve Hartley’den beridir süregelmiş aydınlanmanın da bir müridiydi; aynı onlar gibi zihnin içindekilerin çağrışımla bir araya gelmiş duyu-izlenimlerle biçimlendiğine inanıyor, hatta “*düşüncenin* maddeselliğini – kısaca hareket olduğunu” savunuyordu. Coleridge’in panteizmi bu uyumsuz ikilileri aynı yerde barındırıyordu. Çağrışımıcılığı (ya da “belirlenimciliği”) Pantisokratik⁴ Coleridge için kötülüğün medeniyetin ve özel mülkiyetin bir ürünü olduğu anlamına geliyordu; Neoplatonculuğu ise tüm insanların “tek ve muazzam bir bütünün orantılı parçaları” olduğunu göstererek onları “kardeş” haline getiren bir inançtı. Tutkulu ilk şiiri “Religious Musings” (Dini Düşünceler, 1794-1796), Hartley ve Newton’u Milton ve Üniteryen Priestley ile birlikte seçilmiş kabul ettiği⁵ insansever bir ilahidir. Coleridge’in panteizmi de gene onu bir eleştirmen olarak başlıca so-

3 Bkz. *Miscellaneous Criticism*, s. 253; *Biographia Literaria*, bölüm I, s. 134; *Literary Remains*, ed. H.N. Coleridge, cilt III, bölüm I. Coleridge’in erken dönem düşüncelerine dair en iyi genel bilgi için Hanson, böl. X.

4 (Yun.) *Pantisokrasi*: Herkes için devlet. Samuel Taylor Coleridge ve Robert Southey’nin 1794’te ortaya attığı, toplumsal konum ve sorumluluk olarak herkesin eşit mertebede olduğu ütöpik bir toplumsal düzen – ç.n.

5 David Hartley (1705-1757) çağrışımıcılığın kurucusu İngiliz filozof. Isaac Newton (1643-1727), klasik mekanikçi ortaya koyarak bilimsel devrimin temelini atan İngiliz fizikçi. Joseph Priestley (1733-1804), İngiliz ilahiyatçı, doğa filozofu ve kimyager – ç.n.

rununa götürecekti. 10 Eylül 1802'de Sotheby'ye yazmış olduğu bir mektupta "Bir şairin *yüreği & zihni* mutlaka doğanın en muhteşem görüntüleriyle *harmanlanmalı, samimi olarak iç içe geçmeli & birleşmelidir,*" dedikten sonra Coleridge muhayyilenin en iyi Yunan dinî şiirlerinde sergilendiğini, çünkü Yunanlar için "tüm doğal nesnelerin *ölü*" olduğunu iddia eder; diğer yandan Mezmurlar'ın tasavvuru gösterdiğini, çünkü "Musevi filozoflar için her nesnenin kendine ait bir hayatı olsa da hepsi ortak bir hayata sahip" olduğunu söyler. Coleridge ilk kez burada muhayyile ve tasavvur arasında ayrım yapmaktadır; "Yahudilerin Yehova'sının şahsi ve milli bir Tanrı olduğunu söyleyenlere verilen berkemal bir cevap" niteliğindedir.

1801 ila 1803 yılları arasında Coleridge felsefesini gözden geçirmekle meşguldü; kişisel hayatının "kendisini iten ve yöneten ilkesi"ni yeniden yakalayabilmek için de uzun soluklu bir çalışmaydı bu aynı zamanda.⁶ Bazısı akıl almaz pek çok ufak değişiklikten geçecek olan bu yeni bakış açısı özünde eskisinin tam tersiydi. 1803'te Napolyon Savaşları'nın yeniden patlak vermesiyle Coleridge bir milliyetçi ve Burke takipçisi olarak ortaya çıkmış, her devletin özel mülk ve eşitsizlik üzerine kurulması gerektiğini söylemiştir. Aynı zamanda Anglikan ortodoksluğa, en azından protestanizmin Platon ve Kant ışığında uzun soluklu olarak yeniden yorumladığı bir inanca geri dönmüştür. 1803 sonunda benzer bir şekilde Wordsworth'ün doğa inancını ve Hartley'nin zihin teorisini reddediyor, reddetmiyorsa da uygulamasını kısıtlıyordu: ahlâki kötü-

6 *Collected Letters*, ed. Griggs, s. 782 (677'den itibaren); *Essays on His Own Times*, bölüm II, s. 224, 494; House, Coleridge, s. 42-5, 146-8; Potter, *Select Poetry and Prose*, s. 660; Snyder, *Logic and Learning*, s. 5. Coleridge'in geç dönem felsefesi için bkz. *Philosophical Lectures*, ed. Coburn ve Muirhead, *Coleridge as Philosopher*, 1930, A.O. Lovejoy, *Essays in the History of Ideas*, Baltimore, 1948, D.G. James, *The Romantic Comedy*, 1948, B. Willey, *Nineteenth Century Studies*, 1950. Siyasi düşünceleri için bkz. *Mill on Bentham and Coleridge*, ed. Leavis; A. Cobban, *Burke and the Revolt against the Eighteenth Century*, 1929. Henry Crabb Robinson'un günlüklerinde de faydalı çağdaş yorumlar bulunabilir (ed. Edith J. Morley).

lüğün kaynağının özellikle kendisi gibi "hayalperest ve akıcı" kişiler için duyulara ya da "çağrışımçı melekelerin akıcı doğası"na teslim olmak olduğuna karar vermişti. Birincil akidesi artık ahlâki iradenin özgürlüğü ve inisiyatifiydi: hepimizin içinde bulunan ilahi pırıltı, "her rasyonel varlığın 'benlik'i", dinî inancın ve hakiki algının nihai kaynağıydı. Ahlâki ve rasyonel irade böylelikle doğal sebep ve sonuçların dışında kalır; *Biographia*'daki meşhur ve kehanetli bir pasajın "asıl muhayyilesi"yle aynıdır, diğer bir deyişle "sonlu zihinde ebedi yaratım eyleminin sonsuz bir B-E-N V-A-R-I-M olarak tekrarlanmasıdır. *Biographia*'yı yayına hazırladığı sırada Coleridge, Wordsworth'e bir mektup yazmış ve *Prelüd*'ün gayesinin Locke düşünce okuluna karşı çıkmak, insan duyularının zihninden veya ruhundan nasıl oluştuğunu göstermek ve kefarete düşüncesinin insanlığı "doğayla olan düşmanlıktan" nasıl kurtardığını ispatlamak olduğunu yazmıştır. "Logosofi"nin köşetaşı, "Hayat doğadan ayrılmakla başlar ve Tanrı'ya kavuşmakla sona erer," olacaktı.

Coleridge "bütün"ü yine aynı şiddetle aramaya devam eder. Gelgelelim Kitab-ı Mukaddes'in artık bir panteist belge olmadığı açıktır. Coleridge'in *The Statesman's Manual*'da (Devlet Adamlarının El Kitabı, 1816) yazdığı gibi halen "her temsilci"nin (hatta "her varlık"ın) "kendine ait bir hayatı olsa da hepimizin tek bir hayatı paylaştığı"nı ortaya koymaktadır. Şimdiyse "gereksinim ve hür iradenin unsurları her yerde varolan, bir araya gelen parçaların ahlâki hürriyeti ile bütünü kaderini belirleyen bir ilahi takdirin yüce kudretinde birleşir". Tanrı artık yalnız doğada var olmadığı, dışındaki her yerde de var olduğu için şairin bütünlük sezgisi tek ve kesin bir açılım olamaz (1802'de Sotheby'ye yazdığı mektubun dile getirdiği gibi), sürekli bir yeniden yaratma eyleminin aşamalı gelişimiyle mümkün olur. *Biographia*'da algı eyleminin ya da "asıl muhayyile"nin hatlarını yaratıcı iradenin bir biçimi olarak çizdiği pasajda, Coleridge şiirsel (ya da "ikincil") muhayyilenin bunun türevlerinden biri olduğunu dile getirir. Coleridge'in eleştirel eserlerinin her yerinde bulunabileceği gibi, şiirsel muhayyile eserde bir

bütünlük emreder; yalnız burada şartlar, 1802'deki mektuptakinden bir hayli farklıdır:

İkincil muhayyile (...) yeniden yaratmak için çözülür, yayılır ve dağılır; bu sürecin imkânsız olduğu durumlar dahil her şartta dahi idealize etmeye ve birleştirmeye çabalar. Tüm nesneler (nesne *olarak*) özünde sabit ve ölü olduklarında dahi *esasen hayatidir*.

Bu pasajın ve *Biographia*'nın tümünün amacı tasavvur ve muhayyile arasındaki zıtlığı öne çıkarmak olsa da muhayyilenin şimdi 1802'de Yunan tasavvurunun bulunduğu yerde olduğu bellidir: Yunanlar için "tüm doğal nesneler *ölüdür*".

O halde Coleridge'in şiirsel buluşa dair iki farklı teoriyi benimsediği açıktır. İlkine göre buluş, doğayla kendini özdeşleştirmekten gelir; ikincisine göre ise buluş özerk iradenin bir ürünüdür. Her iki teori de şiirin tüm kişiliğinin işbirliğinden faydalanır. Diğer yandan ilkinin karşılaştığı sorun zihni açıklamak, ikincisinininki ise doğayı açıklamaktır.

* * *

Coleridge'in şiirleri ve defterlerinde en sevdiği imgelerin çoğu, Hartley ve mistiklere olan ilgisiyle ilişkilidir. Gökyüzünü aydınlatan ay ışığı ya da cehalet ve batıl inancın sisini dağıtan Neoplatoncu güneş sembolü gibi aydınlanma imgeleridir bunlar.⁷ Veya doğal hareket imgeleridir: şelale eskizleri ("*maddenin sürekli değişimi, biçimin daimi aynılığı*"); geminin bıraktığı köpüğün, rüzgârda bulutların veya ağaç yapraklarının veya böceklerin veya kuşların uçuşunun eskizleri gibi. Kişilerin veya madde zerreciklerinin kendiliğinden hareketle nasıl birbirine geçtiğini ya da zihnin gözlem eylemi sırasında nasıl sempati (ya da empati) ile hareket ettiğini belirttiğinde aldığı keyfi gizleyemez:

7 Örn. "Religious Musings", 88-104. dizeleri; karş. R.L. Brett, *English Studies*, The English Association, 1949; M.H. Abrams, *The Mirror and the Lamp: Romantic Theory and the Critical Tradition*, New York, 1953, s. 58-9. Coleridge'in hareket imgeleri ve şiirine dair bilgiler için bkz. House, *a.g.e.*

İnsan bir dağın hatları üzerinde ilerler. Yıllar önce Wordsworth'e bunu göstermek istedim.

"The Eolian Harp"ta (Aiolos Arpı, 1795) Coleridge rüzgâr arpını hem içten gelen esinin hem de genel olarak yaşam gücünün bir sembolü olarak kullanır:

Diyelim canlı tabiatın tamamı
Farklı çerçevelere sahip etten kemikten arplar olsa,
Ve titreyerek düşünseler, her defasında üzerlerinden
Yoğrulabilir ve engin, hem herkesin ruhu hem de
Herkesin Tanrısı olan münevver bir esinti geçtiğinde?

Burada çağrışımcılığı, Milton devrinin Cambridge Platoncularından ödünç almış olabileceği "yoğrulabilir" ve "etten kemikten" bir "Dünya Ruhu" kavramıyla uzlaştırmaya çabalar. Bir an böylesine "başıboş avare hayaller"den, "günahkâr bir zihnin biçimlemeleri"nden uzaklaşır gibi olur; yine de doğa ile mest olmuş bir vuslatın cazibesine karşı da koyamaz. Örneğin "France: an Ode"da (Fransa: Bir Kaside) ya da "The Recantation" (Vazgeçiş, 1798) yüzünü insanlardan tabiatın gücüne dönerek gerçek özgürlüğü bulmak ister ("Evsiz rüzgârların rehberi, dalgaların yareni"). Nasıl özgürlük ruhunu doğaya yansıttığı, "Her şeye en yoğun sevgi ile sahip olduğu" duygusu ise, "The Nightingale; a Conversation Poem"da da (Bülbül: Bir Söyleşi Şiiri; birkaç hafta sonra şiiri William ve Dorothy Wordsworth'e ithaf etmiştir) mutluluk "insanın ruhunu bütünüyle (...) biçimlerin/ve seslerin ve değişen olayların akışına bırakması"dır. 1803 başında Thomas Wedgwood'a yazdığı bir mektupta dağa tırmanır, insanlar ve hayvanlardan uzaklaşırken nasıl evrensel hayata dair bir inancın "düşünceler, hayaller, hisler ve harekete dair dürtülerden arsız bir faaliyet" içinde ruhuna akın ettiğini, "bir güz yaprağı gibi sallanıp, savrulup, uçtuğu"nu dile getirir. Bu esin hikâyesinde Shelley'i haber veren çarpıcı bir his vardır.

Bu kendiliğinden, "istemsiz" esininde sıkıntılı olan nokta, Coleridge'in bir öğretiyi aşlamak istemesi ve kendisinin de bu esine o öğretiye riayet ederek ulaşmış olmasıdır. Şiirini en çok etkileyenler Milton ile Gray ve Collins'in temsil ettiği yarı Miltoncu aşkınlık ve dokunaklılık geleneğidir; Milton gibi kafiyesiz biçimde veya kaside biçiminde yazdığı şiirlerin çoğu, çağdaşı Blake'in kehanetimsi eserlerine benzeyen, tıpkı onun gibi Gray'in *Bard*'daki (Ozan) dizelerine öykünen, Milton, Pindarus ve Kitab-ı Mukaddes'i, arka planlarındaki dağ sağanaklarını ve ilkel hürriyeti yineleyen bir nesildir. Coleridge'in amacı "dönüşümün taşkınlığı, yüce kasidenin esas faziletlerinden olan tasavvur ve duygu akını"dır (1796); Sotheby'ye 1802'de muhayyileye dair mektubunu yazdığında da ozanın aşkınlığı geleneğini düşünmekteydi. Ne var ki taşkınlıkla gelen düzen, sürdürülebilir bir şey değildir.

Coleridge duygusal "taşkınlık"ları ile başlayan, "The Eolian Harp" ve "The Nightingale" gibi "söyleşi şiirleri" ile devam eden, nihayet Wordsworth'ün baldızı Sara Hutchinson'a olan aşkından doğan bir dizi muhtelif şiirle sona eren kişisel dizelerinde her daim daha rahat olmuştur. *Lyrical Ballads*'a (Lirik Baladlar, 1798) ulaşan üretken aylarında yazdığı kafiyesiz "sohbet şiirleri"nde, özellikle de olağanüstü "Frost at Midnight"ta (Geceyarısı Kırağı) Coleridge kendine ait bir üslup yakalar. Bunlar manzum bir mektup veya ev içinde bir sohbeta benzeyen duygulu, betimsel parçalardır. "Cowper'ın kutsal lakırdısı"na, şüphesiz Wordsworth'ün dostluğuna ve ortaya attığı düz konuşma fikrine bir şeyler borçludurlar. Coleridge'in manzarası ise "sürekli her şeyden bir ahlâk dersi çıkarma numarası" yapan Cowper veya Bowles'un; ya da ürkünç varlıkları ve yalnız rastlaşmaları ile Wordsworth'ün manzarasından farklıdır. Samimi, içten ve canlıdır. Sohbet şiirleri, en iyi mektuplarında olan o zekâ dolu, doğaçlama teşhislere, şefkat dolu sözcüklere sahiptir. Yine de içine bir nebze haşmet ekleyemeyecekse, şiirde samimiyet Coleridge'i yalnız başına tatmin edemezdi.

Dolayısıyla Coleridge doğayla kendini kaptırmış bir şekilde ile-

tişim kurma amacına yalnız rasyonel iradesinden kaçarak (ya da onu bastırarak), yahut zihni ve hisleri yeni bir biçimde sentezleme yolu bularak ulaşabilirdi. "Kublay Han" ve *Yaşlı Gemicî*'nin başa-rısı, bu alternatiflerin ilkinin temsil eder. 1797 sonbaharında, *Yaşlı Gemicî*'ye başlamak üzereyken ve –muhtemelen– "Kubla Khan"ı henüz tamamlamışken Coleridge, Thelwall'a yazdığı bir mektup-ta sık sık uyumayı ya da ölmeyi dilediğini ya da "Hint tanrısı Vişnu gibi nilüfer çiçeğinin içinde saklanan sonsuz bir okyanus boyunca süzülsem & milyon senede bir, birkaç dakikalığına uyansam," diye içinden geçirdiğini söylemiştir.⁸ "Kubla Khan"da ozan kasidesinin bütünüyle değişim geçirmesi, bu şekilde Coleridge'in engin oku-malarından, çelişkili duyguları ve duyumlarından dağınık anıların kendiliğinden ve sorgusuz bir şekilde kendi içinde düzene girme-si böylesine bir manevi serbestlik haliyle alakalı gibidir. *Yaşlı Gemi-ci*'nin yolculuğunda da tüm dehşete rağmen geminin başta rüz-gârdaki "serbest" hareketinden, *Gemicî*'nin ıstırabını sona erdi-ren rüzgâr ve sağanak yağmurdan aynı coşku hissedilebilir. Afyo-nun konumu ne olursa olsun, Coleridge her iki şiirde de rasyonel zihnin sürekli askıda olduğunda ısrar etmiştir. "Kubla Khan"ın bir "rüya" (1816 yılında yayımladığında) ya da "gündüz düşü" (ya-kın zamanda ortaya çıkan bir el yazmasına göre) halinde yazıldı-ğın söylemiştir. Diğer şiirin yazılma süreci sırasında rüyanın konu-munun, bilerek bu şekilde tasavvur edildiği, daha sonra düzeltildi-ği ve geliştirildiği için (1797, 1800, 1817) şüphesiz olsa da, Cole-ridge *Yaşlı Gemicî*'ye de, Lamb başlığı değiştirmesini isteyene ka-dar "Bir Şairin Gündüz Düşü" adını vermişti. Muhtemelen "bir şa-irin" gündüz düşü, her ne kadar kusurlu olsa da bir derece rasyo-

8 *Collected Letters*, s. 348-52. Elisabeth Schneider, *Coleridge, Opium and "Kubla Khan"* kitabında (Chicago, 1953) Coleridge'in gündüz düşleri konusunda dü-şüncelerini tartışmış, "Kubla Khan"ın afyon düşü olduğu hikâyesine dair ik-na edici, 1800'den sonra yazılmış olduğuna dair aynı derecede ikna edici ol-mayan sebepleri sıralamıştır. "Düş"ler üzerine ayrıca bkz. R.C. Bald, "Coleri-dge and *The Ancient Mariner*", *Nineteenth Century Studies*, ed. H. Davies, New York, 1940 ve House. "Kubla Khan" ve *Yaşlı Gemicî*'nin edebi kaynakları ko-nusunda Lowes'un *The Road to Xanadu* eseri bulunmaz bir kaynaktır.

nel kontrolü işaret ediyor olduğu için; Coleridge'in "gündüz düşü" derken ifade etmek istediği, "uyurgezerliğe benzeyen, insanın aklının ve ahlâki duyularının uyanık, yine de hemen hemen bulanık olduğu" bir ruh haliydi.

Dahası, Coleridge kâbusları gündüz düşleri ile denk görüyordu; "The Pains of Sleep"ı de (Uykunun Acıları, 1803) "Kubla Khan" ile sanki bu bağlantıyı vurgulamak için birlikte yayımlamıştı. Doktrinal eğilimlerini ve artan ahlâki tedirginliğini "Kubla Khan" ve hatta bir derece *Yaşlı Gemici* ile uzlaştırmakta zorlanıyordu. "Kubla Khan" zaten bir "şiiir" değil, bir "parça", bir "psikolojik garabet" idi. *Yaşlı Gemici*'ye gelecek olursak, ikisi de tatmin edici olmayan iki açıklama yolu bulmuştu. Bunların ilki şiiirin ahlâk dersi olduğu nu reddetmek ve 1790'ların "Gotik" romanları, *Binbir Gece Masalları* ya da Coleridge'in en sevdiği "mutlu kâbus" olan *Robinson Crusoe* gibi bir kaçış edebiyatı örneği olarak sınıflandırmaktı.⁹ Diğeri ise Coleridge'in şiiirde doğaüstü öğelere dair yazmaya niyetlendiği makale ile birleştirmekti – bu makale "şairane inancı oluşturan, şüphenin anlık olarak bilinçli bir şekilde askıya alınması" nı tartışacak, şüphesiz Coleridge'in hayat boyu merakı olmuş esraren giz "zihin olguları" nı ve açık fikirli bir psikoloğun en azından bir "şairane inanç" bulacağına dair inancını somut hale getirecekti. Bu can alıcı ama karman çorman bulguya popüler batıl inançlara, saplantı, içe doğma ve mistik halüsinasyonlar gibi anormal psişik olaylar üzerinden ulaşılabaktı.¹⁰ Bu okuma ile *Yaşlı Gemici*, Coleridge'in deyişiiyle "kendini doğadan kopardığı" için "doğaüstü bir durum" da kendini bulan *Macbeth*'i andırabilir. Gelgelelim Coleridge bu yazısı için metin olarak tamamlamadığı, içine dinî öğretileri

9 Bkz. *Miscellaneous Criticism*, s. 193, 299, 370-3, 405.

10 *Biographia*, cilt I, s. 202; cilt II, s. 6, b6l. XIV; kıyaslamak için bkz. *Poetical Works*, ed. Campbell, s. 499, 500; *Shakespearean Criticism*, cilt I, s. 151; *Miscellaneous Criticism*, s. 191 ve sonrası, 321; *Philosophical Lectures*, s. 44-7, 105, 239-40, 283; *Inquiring Spirit*, s. 14-17, 45-58, 404-7. "Christabel" üzerine bkz. A.H. Nethercot, *The Road to Tryermaine*, Chicago, 1930; kıyaslamak için bkz. *Phil. Lect.*, s. 313-17.

daha bilinçli bir şekilde eklediği şiiri "Christabel"i (1797-1801) seçmişti. Diğer yandan "Christabel"de henüz tam vâkıf olunamayan ahlâki ya da duygusal gaye, bu şiiri *Yaşlı Gemici*'den daha önemsiz bir eser kılmaktadır.

Yaşlı Gemici'de ahlâki mücadelenin huzursuzlukla dolu yankıları duyulsa da, Wordsworth'ün de şikâyet ettiği gibi, Coleridge bunları gün ışığı altında bir ahlâk sistemine indirgemeye yanaşmaz. Hikâyeye, Kafka'nın kâbus alegorilerinde sıkça sergilendiğine rastladığımız direnişin olmadığı, sürekli akıldışı sularda gezinir. Gemici azizinden ve taşıdığı haçtan bahsetse de, hikâyesinin etkin unsurları Coleridge'in Neoplatoncu okumalarından gelen doğa ruhlarıdır; etkin ahlâk sistemi ya da herkesi birleştiren güç ise doğayla olan istemsiz, anlık temastır. Simgesel olarak Gemici, Macbeth'i andırabilir; yalnız bir ahlâki etken olarak konuşmaz. Hem suçluluk duygusu hem pişmanlığı ile edilgendir. Albatrosu vurduğunda, kolunu ısırduğunda ya da deniz yılanlarını kutsadığında eyleme geçer ama bu eylemler körü körüne, saplantı halinde gerçekleştirilir, tıpkı *Robinson Crusoe*'da (Coleridge'in yorumuyla) ya da Coleridge'in "The Pains of Sleep"te yazdığı şekilde olduğu gibi:

kafa karışıklığında anlamıyordum
Ben miydim eziyet gören, yoksa ben mi?

Albatrosu öldürdüğünde canlı ölüm kâbusunu çağırır ve "farkında olmadan" deniz yılanlarını kutsadığında edilgen bir şekilde dağıtır. Vicdanının bu şekilde korkunç ama oldukça yeni bir biçimde felce uğramasıyla Gemici'nin sözleri karşısındakini transa sokan ağırlığı kazanmıştır; diğer yandan bedelini toplumdan dışlanmış halde yaşayarak öder. Coleridge onu bu dramda hem bir oyuncu hem de seyirci haline getirir ki yaşadığı en kötü dehşeti bile çalkantılı bir iç hesaplaşmanın ardından gelen sükûnet ile hatırlayabilsin. Şairin en büyük başarısı ise kâbusun duygularını (ya da "mutlu kâbus"u) olduğu gibi, sahip olduğu duygusal çelişkilere rağmen olduğu gibi koruması, hatta keskinleştirmesidir.

Gelgelelim Coleridge'in şiirlerinden yalnızca biri, Sara Hutchinson'a vezinli bir mektup olarak kaleme aldığı *Dejection: An Ode* (Keder: Bir Kaside) şairin *Biographia*'da "sürekli tetikte olan hü-küm ve sabit soğukkanlılık" ve bir "coşku, derinlik ya da hiddet" duygusu olarak tanımladığı şairane bütünlük idealine yanıt olabilmektedir; çelişkili bir biçimde, *Dejection* aynı zamanda Romantik şairlerin trajik hastalığı olan *ennui*'nin,¹¹ o coşku kaybının da en çarpıcı belgelerinden biridir. Nisan 1802'de bu şiiri yazdığı sırada Coleridge evliliğinin sona ermek üzere olduğunu biliyor, tıpkı Wordsworth gibi, "içindeki şair"in "ölmekte" olduğundan korkuyordu. Kısmen Wordsworth'ün çocukluğa kasidesine yanıt olarak yazılmış bu şiir de *Resolution* (Kararlılık) ve *Independence* (Bağımsızlık) ile cevaplanmıştır; böylece üç şiir bir diyalog oluşturur. *Dejection*'ın yayımlanmış hali daha ümitsiz olmakla beraber, mektupta olduğu kadar kendine acımayla dolu değildir;¹² olağanüstü bir kendi kendini tedavi etme çabasıdır.

Dejection'ın ilk kıtasında Coleridge sık sık tasvir ettiği şekilde gökyüzüne bakmakta, orada kendisi için "sembolik bir dil" bulmaya çalışmaktadır. Ama normalde güvendiği ilham kaynakları onu cevapsız bırakır; kapısının dışından gelen rüzgâr arpının sesi ise iyice keyfini kaçırr. Fakat sonra, ikinci kıtada, aynı anda hem kendine dair bir hükme hem de bütünlüklü bir şiir idealine yaklaştığı sırada simgesel dile erişmeye başlar:

Bir acı ki sızısı olmayan, boş, karanlık ve kasvetli
Boğuk, uyuşuk, sönük bir acı,
Yok ifade etmenin yolu, yok ilacı,
Kelime, iç çekiş ve gözyaşının geçirdiği—
Ey hanımefendi! Solgun ve insafsız halim,
İleride şakiyan ardıçkuşuna giderken zihnim,
Bütün bu sıcak ve sakın arife gecesi

11 Bkz. Bald, a.g.e.; D.W. Harding, *Scrutiny* içinde, IX, 1931; House, böl. IV.

12 House, s. 157 ve sonrasında manzum mektubu basar; kıyaslamak için G. Whalley, *Coleridge and Sara Hutchinson*, 1955; Lovejoy, a.g.e., s. 260-3.

Baktım durdum batıdaki göklere

Seyrettim tuhaf sarımrak yeşil rengini:

Hâlâ da seyrediyorum – üstelik nasıl boş gözlerle!

Ve ufalanmış, bazen çubuk halinde ince bulutlar,

Hareketleri arasında beliriveren yıldızlar;

O yıldızlar, bazen arkasında, bazen aralarında,

Parlak veya loş da olsalar, hep görünür durumda:

İşte hilal şeklindeki Ay, büyüyor aslı durduğu yerde

Bulutsuz, yıldızsız mavi bir gölde,

Onları tüm güzelliğiyle seyrediyorum,

Güzelliklerini seyrediyor, hissetmiyorum!

“Seyrediyor, hissetmiyorum!” Wordsworth’ün göçüp gitmiş görkemini ya da Gemicî’nin deniz yılanlarını kutsamadan önceki kayıtsızlığını andırır. Coleridge burada ise kendi içinde bir teselli aramaktadır ve bu avuntuyu kıtanın içinde, ağırbaşlı bir sükûnet ve dostça hareket imgeleri içinde yükselerek nilüfer çiçeğine benzeyen ayın muazzam benmerkezciliği ve kendi kendisini aydınlatışını düşünerek bulur. Coleridge, “soğukkanlılık”ı sayesinde “tüm biçimleri ve nesneleri kendine çekmiş” şair Milton’a olan hayranlığını diğer tüm yazarlardan daha istikrarlı bir şekilde ifade etmiştir;¹³ görmeyi vurgulayan bu kıta ise tümüyle *Kayıp Cennet*’in III. Kitabı’nda gözleri kör Milton’ın “Cennetten gelen bir ışık” için yakardığı o olağanüstü duaya bir göndermedir:

Parla içeri doğru ve zihnimi tüm kudretiyle

Işığa boğ (...)

Coleridge, arkasında Milton ile kendi ümitsizliğine karşı koyabilir. Bir sonraki kıtanın ilk kelimeleri *Samson Agonistes*’tendir ama ritmi, *Nativity* (İsa’nın Doğum Sabahı Üzerine) ilahisinin coşku dolu ritmidir:

13 *Biographia*, cilt I, s. 23; cilt II, s. 20; kıyaslamak için bkz. *Poetical Works*, ed. Campbell, s. 540; *Collected Letters*, s. 319-21. Erken dönem mektuplarında Shakespeare’den ziyade Milton’a gönderme vardır.

Kaybettim neşe dolu halimi;
Şimdi kim becerebilir ki
Kaldırmayı bu boğucu ağırlığı göğsümden?
Beyhude bir çaba,
Yine de nazarımda
Asılı duran o yeşil ışık ebediyen:
Bekleyemem zaferini harici şahısların,
Pınarları içte bulunan tutkunun, hayatın.

Bu dizeler olumsuzlamayla olumlu bir ifadede bulunur; yayımlandığı haliyle şiirde Coleridge bu ifade üzerinden devam eder:

Ey hanımefendi! Herkes yaptığını görür,
Doğa varsa, nedeni bizde varolan ömür,
Onun duvağı bize ait, gelinliği de bizim!
Eğer yalnız huzurunda durulan
Zavallı sevgisiz tedirgin kimselere
Layık görülen soğuk durgun dünya ise,
Ah! Ruhtan fışkırırverir o an
Bir bulut, dolu ışıkla, aydınlıkla, görkemle,
Ve kaplar Dünyayı
İşte o zaman yükselir ruhun içinden
Kendinden makul bir ses, güçlü ve tatlı,
Hayat ve cevher dolu, tüm sesler içinden!

Bu gizli görkem, Sara Hutchinson gibi "kalbi temiz" olanlara layık görülen "neşe"dir. Şairin yatıştırıcı olması için sarıldığı hüznün ve araştırmalar, doğuştan kazandığı hakkı, onun "etrafına biçim veren muhayyile"sini "askıya almış"tır. Bir kez daha düşüncelerini Aiolos arpına ve o "muazzam şair" olan rüzgâra bırakabilir.

Doğrusu, daha sonra ozan üslubuyla rüzgâr hakkında yazılmış bu kıta biraz zorlamadır; Coleridge'in daha sonra yazdığı şiirlerin hiçbirinde, *Dejection*'ın ilk kısımlarındaki kendiliğindenlik ve güç yoktur. Yine de burada ilk kez şiirin yaratıcı ve her şeyi yöneten ru-

hu olan "muhayyile"ye dair yeni bir fikir edinmiş olması da yine çok önemlidir. Daha önce yazdığı bir şiirde Coleridge "Faal bir akıl ve etrafını biçimlendiren bir zihin" sahibi olduğunu söylemiştir; ama 1802 öncesinde zikrettiği ilham perileri "akıl" ya da "muhayyile" değil, "düş gücü"dür; Collins'inki gibi "çılgın" ve "başıboş" bir düş gücü.¹⁴ *Dejection* ile Coleridge muhayyileyi hem şair için bir iç huzur hali hem de şiirin tüm dünyasını içeriden şekillendiren bir güç olarak düşünmeye başlamış ve şiire dair yeni bir bakışa doğru ilerlemiştir.

* * *

Dejection'ı kaleme almadan önce, Coleridge muhayyileyi alışıldık 18. yüzyıl düşüncesine uygun olarak imgeleri (çoğunlukla görsel) severek kullanmamıza, anımsamamıza ve kaynaştırmamıza yarayan meleke; ya da "perili yazma biçimi"nde rastladığımız, sanrılar ve doğaüstü düşlerden sorumlu meleke olarak değerlendirmişti. Her iki durumda da bu meleke çağrışım yasalarına tabiydi; 1797 yılında bunun "kısmen andıran" şeyi "giderek tamamı andırıyormuşçasına temsil etmeye" yarayan bir "insan doğası kanunu" olduğunu dile getirmişti. Son tahlilde, özgüdümlü sinir sistemimizin bir unsuruydu.

Gelgelelim *Dejection*'ı yazdığı sırada, Coleridge çağrışımcılığa dair teorilerini gözden geçirmeye başlamıştı. 1801'de zihnin bütünüyle "edilgen – dış dünyayı tembel gözlerle izleyen bir seyirci" olmadığını yazar. Locke ve sonrakilerin farz ettiği üzere ayrı tecrübe kırıntılarıyla da buluşmaz. Aynı anda hem etkin hem edilgendir; geçmişin akışını ve devamlılığa yönelik bir isteği yan yana barındırır. Çağrışımcılığın kalesi olan hafıza bile "fikir"lerin¹⁵ kendiliğinden bağlantısı değil, geçmişe benzeyen "genel bir duygu hali"nin

14 Bkz. "Lines on a Friend", 39-40 no'lu dizeler; ve ayrıca "Lines on an Autumnal Evening", "Songs of the Pixies", "Monody on the Death of Chatterton", "The Destiny of Nations", 79-87 no'lu dizeler.

15 *Fikirler* burada (ayrı) duygu-izlenimlerin imgeleri ya da izleridir (diğer bir deyişle Platon'un değil, Hume ve Hartley'nin kastettiği "fikir").

(ya da "yakınlık veya bedensel duygu"nın) sonucudur; "Bu durumda," diye ileri sürer 1803'ün sonuna gelindiğinde, "Hartley'nin sistemi yalpalamaya başlar":

Bir ormandaki yapraklar birbirini nasıl hareket ettirmiyorsa, fikirlerin de *asla* fikirleri anımsatmadığını düşüneneğim neredeyse. Aralarından geçen esinti, o ruh ve duygu halidir aslolan.

Coleridge benzer bir şekilde yakın çevrede olan duygularda bile potansiyel bir devamlılık bulur:

Hume'un "bir anı"ndan, varlığımızdan tek tek duyulan hislerin bir birikimiymiş gibi bahsetmek doğaya ve gerçeğe ne kadar aykırı! Kim duymuş tek bir hissi? Bilinçli olduğumuz o aynı anda daha karanlık ya da daha az aydınlık, binlerce diğer duyuyu yok mudur?

Coleridge, 1803'ten sonra giderek artan bir şekilde tüm zihinsel deneyimin zemini olarak bütünlüğü ve "özbilinçte (...) devamlılığı" vurgulamış ve hepsini tek bir dinamik kaynak olan, "her akılcı varlığın 'ben'i" olan irade içinde özümsemiştir.¹⁶ Bu çözüm yeni sorunlara yol açar; istemli bir eylem ve çelişkili dürtülerin çözümü olarak irade ile bütünlüklü bir kişiliğin odağı ya da ifadesi olarak iradeyi birbirinden ayırmak imkânsız hale gelir. Coleridge bunların ilkini ikinciy-le birleştirmeye eğilim gösterir. "Dürtü" nedir, diye sorar, "eğer beni iten düşünceler değil ise – Düşünce nedir ki 'Benim düşünmem'in bir başka ifadesi değil ise?" Aynı zamanda, Coleridge zihnin edilgen olmaya eğilimli olduğunu ve bazı şekillerde harici çağrışım kanunlarının etkisinde olduğunu inkâr etmez; hatta 1803'ten itibaren karşı koymak için uğraştığı edilgenlik de budur. "Nasıl sıçrayabilmek için yerçekim kanununa karşı koyuyorsak," der Coleridge, "kavrayabilmek ya da düşünebilmek için 'ben' de (bu kelimeyi ahlâki iradenin

16 Coleridge'in psikolojisi için bkz. House, böl. VI; *Inquiring Spirit*, s. 14 ve sonrası, 30, 44, vs.; kıyaslamak için bkz. Shawcross'un *Biographia* için yazdığı önsöz; I.A. Richards, *Coleridge on Imagination*.

eş anlamlısı olarak kullanır) çağrışım gücüne karşı koyar.” Çağrışım, “tembelce birbirini kovalayan düşler”, iradenin miskinliği artık tüm kötülüklerin anasıdır; Coleridge’in yeni psikolojisinde gizli bir tahakküm vardır. Tutsuzlukları ve onları aşmaya yönelik çabaları bu yüzdendir; bu çaba muhayyileye dair yeni düşüncelerini hem zenginleştirir hem de daha karmaşık hale getirir.

“Etrafını biçimlendiren ruh”, *Dejection*’ı yazdığı sırada çoktan çağrışım teorisinin zincirlerini kırmıştır. Doğaya karşı artık edilgen değildir, çünkü “doğa varsa, nedeni bizde varolan ömürdür”. Artık algının (ve dolayısıyla mesafeli bir keyif hissinin) güvenilir olduğu söylenebilecek bir vasıtası olmaktansa, şairin hayati duygularının bir kısmıdır; hatta şiirin önerdiği üzere, yalnız şairin doğanın güzelliğini görmesi ve hissetmekle kendinde açtığı coşku ya da “neşe”nin bir sonucu olarak bu görüntüleri derleyen melekesi devreye girer. Bu ruh hali de arkasından geçmiş hayatının tümüne uzanır: “Çocukluk hislerini yetişkinliğin iktidarına taşıyabilmek,” diye yazacaktır Coleridge (*Dejection*’da olduğu gibi, yine Wordsworth’ün “kişiliğin homojenliği” fikrini aklında bulundurarak) “işte dehanın kişiliği ve ayrıcalığı da budur.”¹⁷ O halde muhayyile şaire bölünmemiş bir dünyada bölünmemiş bir benlik sunar. Coleridge’in Eylül 1802’de Sotheby’ye yazdığı önemli bir mektubunda (ve daha sonra pek çok kez) söylediği gibi, bu “niteleyen ve birleştiren bir meleke”dir. Dahası, bu yüzden, neoklasik teorisyenlerin hesaplı bir şekilde sunduğu hüküm ve ortak onay kanunlarının harici kontrolüne ihtiyacı da yoktur; kendiliğinden şiirin “biçimlendirici ruh”udur. O halde şiirin “tasarım”ı, “mekanizma”sı, “süs”ü –beğeni ve eleştiri için gereken tüm kısımları ve yönleri– şairin duygu durumunda tutarlılık bulur. Coleridge’in bu fikri, edebi düşüncede uzun ömürlü bir fark yaratmıştır.

17 *The Friend*, Bohn’s Library, s. 22, 68; Sotheby’ye mektup, 10 Eylül 1802 (*Collected Letters*; alıntı Raine, *Selected Letters*); Sharp’a mektup, 15 Ocak 1804 (*Collected Letters*; alıntı Raine ve Potter içinde). Coleridge’in eleştiri fikirleri tarihi üzerindeki yeri için bkz. Abrams, *The Mirror and the Lamp* ve R. Wellek, *A History of Modern Criticism: Vol. II, The Romantic Age*, 1955.

Gelgelelim Coleridge için muhayyile bir iç uyum halinden çok daha fazlasıdır; aynı zamanda psikolojik "meleke" olarak gizlenen bir "bütün"e –bir dünya görüşüne, dinî sezgiye– ulaşma teşebbüsüdür de. Zihindeki "meleke"lere dair bu varsayım, Coleridge'in görüşünün bir kısmı için mecburiyken, diğer kısımda tutarsızlık yaratır; dahası, erken dönemdeki doğa ibadetini reddetmesiyle "benlik" ve "bütünlük"e dair ilişkisi de değişir.

Sotheby'ye yazdığı panteist mektupta muhayyile, Mezmurlar'dan (ve İngiliz şiirinden) örnek alarak önce şairin yüreğini zihniyle, sonra her ikisini de Tanrı ve Doğa ile birleştirir; "hepimiz *tek bir Canlıyız*." Grekler için "tüm doğal Nesneler *ölü* idiler – içi boş Heykellerden farkları yoktu", eğer ki "içlerinde bir Tanrı ya da Tanrıça saklı değil ise." Diğer yandan "İbrani şairler için" ise "her Nesnenin bir Hayatı vardı & buna rağmen hepsi aynı Canlı idiler"; dahası:

Tanrı ile hareket eder & yaşar & varlıklarına *sahip olurlar* – Newtoncu tanrıbilimin donuk sisteminin temsil ettikleri gibi *geçmiş* bir zamanda değil, *şimdi*.

Bu mektubu ve *Dejection*'ı beraber okuduğumuz zaman muhayyile, hayatlarını 18. yüzyıl toplumunun hâkim mekanik tanrıbilimine ve benmerkezci, faydacı etiğine uygun olarak düzenleyen "zavallı sevgisiz tedirgin kimseler"in yaşadığı "soğuk durgun dünya"ya zıttır; aynı zamanda 18. yüzyıl şiir üslubunun köhne sarıncı olan Yunan mitolojisine de karşıdır. Biri "bütün"e ulaşmak için "mücadele eden" bir yaratıcı melekenin ürünüdür, "niteleyen" ve "birleştiren"dir; diğeri ise en fazla "bir düş gücü, yahut zihnin biriktirici melekesi"dir ki bunun (*Biographia*, böl. XIII'e göre) "bir karşılığı yoktur; sabit ve kesin olanlarla oynar". İşte bu iki dünya görüşü arasındaki, hayati olan ve mekanik olan, evrensel ve benmerkezci olan arasındaki zıtlık, Coleridge'in geç dönem eserlerinin ana konusu olacaktır. 1803'te bu durumu açıklamak için bir çift yeni zihinsel meleke dahi önermiş; "akıl" (matematik tanımlar gibi sonsuz, mutlak fikirleri kavrayan ve pratikte vicdan kanunlarıyla

özdeş olan) ile yalnız duyuların fark ettiği şeyleri kaydetmek ve sınıflandırmakla yükümlü olan ve en fazla ihtiyatlı davranması gereken konularda beceri gösterebilen "idrak" arasında ayırım yapmıştır. Coleridge'in "idrak"ı, 18. yüzyıl düşünürlerinin "akıl"ıyla aşağı yukarı aynı şeydir ama Coleridge "idrak"ın yalnız mutlak aklın tahakkümünde ve ikisi arasındaki ilişkiyi sağlayan muhayyile aracılığıyla faaliyet gösterebileceğini ve böyle olması gerektiğini savunmuştur.¹⁸

Diğer yandan, Coleridge'in ilk panteist "muhayyile" ve "düş gücü" şemasında "muhayyile"nin nereye oturduğunu anlamak güçtür. Kategorik olarak "hepimiz tek bir Canlı"ysak niçin bunu anlamak için özel bir melekeye ihtiyacımız olsun; ve niçin bu melekeyi bazı uluslar paylaşırken, diğerleri paylaşmasın? Coleridge'in sonraki döneminde bu itiraz bir ölçüde ortadan kalksa da (muhayyilenin "bütün"e ilerleyerek, ulaşmak için "mücadele" etmesiyle), bunu yerine bir başkasını koyarak yapar. Eğer muhayyile (ve yalnız muhayyile) *Biographia*'nın öne sürdüğü gibi (böl. XIII) "asıl muhayyile" ya da kavrama kudretinden doğuyorsa, düş gücü nereden gelmektedir? Ya o da kavrayıştan faydalanır ki bu durumda melekeler arasındaki ayırım ortadan kalkar ya da çağrışımlar zinciri üzerinden ilerler ki bu durumda şiir üzerinde etkin bir konumu olamaz. Coleridge bazen bu terimi geleneksel anlamıyla kullanır (Johnson'ın "en heterojen fikirleri şiddet yoluyla" birbirine geçirdiğini söylediği Cowley gibi): örneğin Cowley'nin şiirinde de "düş gücü"ne rastlar, Spenser'da "muhayyile şartları altında düş gücü" bulur, Shakespeare'in "Kardan mahpusa kapatılmış bir nilüfer" dizisinde¹⁹ imgelere düş gücü atfeder. Diğer yerlerde bu terim manevi bir hoşnutsuzluk barındırır; örneğin Coleridge, dönemin merhametsiz üst sınıf dindarlığının bir örneği olarak gördüğü Scott'ın şiirin-

18 Akıl ve İdrak: bkz. *Collected Letters*, s. 1193-1199; *The Statesman's Manual; Aids to Reflection*, Bohn's Library, s. 143-71 (alıntı Potter, 456-8); *Church and State*, ed. H.N. Coleridge, 1839, s. 63; *Table Talk*, 4 Ocak 1823; kıyaslamak için bkz. Willey, s. 27-31.

19 Shakespeare'in "Venüs ve Adonis" şiirinin 362. dizesi – ç.n.

de düş gücü bulur ama muhayyile görmez.²⁰ Belli ki Coleridge birlik arayışındaki hayali için ayrı, soylu bir köken aramaktadır; gelgelelim bunu yaptıktan sonra, eleştirisinde bu ikincil meleke için tutarlı bir yer bulamaz.

Dahası, Coleridge manevi irade ve doğanın duyumsal tezahürü arasında bir çizgi çektiği için, muhayyileye giderek daha fazla iş ve daha az malzeme verir. Örneğin 1802 yılında Shakespeare bir "metafizikçi"dir ama "vahşi bir Arap"ın ya da "bir Kuzey Amerika yerlisi"nin duyularına sahiptir; 1811 yılında kişisel bilgi rehberliğinde gözlem yoluyla çalışır; 1818 yılında ise yalnız derin düşünce ile çalışan, ne çevreyle ne de döneminin diliyle teması olan, bütünüyle "kendi kendine yeten" bir sanatçıdır.²¹ Manevi iradenin tecrit halinde ele alınmasına dair bu önyargı, Coleridge'in eleştirisinin tek taraflılığının sorumlusudur. Shakespeare oyunlarının hikâyesi ya da konusu ile hiç ilgilenmez; psikolojik bir çözümücü olarak sahip olduğu itibara rağmen yalnız idealize edebileceği karakterleri ya da Hamlet, III. Richard, Edmund gibi akıl veya düşünce konusunda ağır basan ya da manevi irade konusunda zayıf karakterleri ilgiyle okur.

Diğer yandan bu önyargıyla birlikte gelen, edebiyatta varolan devamlılık ilkesine dair arayış, Coleridge'i en büyük ve en özgün eleştirmenlerden biri kılmaktadır. İlk zamanlarda şairane yaratıcılığın duygusal, istemsiz yönlerine daha fazla ilgi gösterirken (örneğin rüzgâr arındaki rüzgâr gibi), zaman içinde karakteri ve eğitimi vurgular, bu şekilde muhayyile neredeyse "metot" ile eş anlamlı hale gelir. En iyi denemelerinden biri olan *The Friend*'de (Dost, 1812) metot sahibi insanı, zamanı "canlandıran

20 *Shakespearean Criticism*, cilt I, s. 214-17; *Miscellaneous Criticism*, s. 38 (bkz. Potter, 335), 323-35; *Biographia*, cilt I, s. 15, 57-62, 202; cilt II, s. 66-8. Bkz. Richards'ın "düş gücü" ve "muhayyile" üzerine tartışmaları, Willey a.g.e. ve F.R. Leavis, "Coleridge in Criticism", *Scrutiny*, cilt IX, 1940; (*The Importance of 'Scrutiny'* adıyla yeniden yayımlanmıştır, ed. E. Bentley, New York, 1948).

21 *Collected Letters*, s. 810; *Shakespearean Criticism*, cilt II, s. 117 (Potter, s. 347), s. 312; kıyaslamak için bkz. *Statesman's Manual*, ed. White, s. 53.

ve manevi varlık sahibi yapan" kişi olarak tanımlar: bu, Milton ve Wordsworth gibi kişilerde takdir ettiği zihinsel ve kişiliğe dair niteliktir; Wordsworth'ün eserine kendini yansıtmaya, "herkesin gözünde alışkanlıktan parıltısını kaybetmiş durumlara (...) ideal dünyaya dair (...) bir tını ve bir *atmosfer* yaymaya" dair "homojen karakter"dir. Coleridge, şiirsel ifade konusunda Wordsworth'ten ayrıldığı yerlerde (*Biographia*'da böl. XVII-XVIII) baştaki kelime dağarcığı sorusunu kenara atarak metoda yoğunlaşır; "rustik dil değil, eğitimli dil şiir için en uygun olandır," diye yazar; çünkü rustik dil yalnız "*yalıtılmış gerçekleri* ifade edebilir"ken, eğitimli akıl kuracak "*bağlantılar*", bir konuya dair ileri görüş ve parçaları "organize bir bütün" haline getirme yolları arar. Coleridge benzer bir şekilde, tıpkı Milton'ın mısralarının hareketini Pope'ununkine tercih etmesinde olduğu gibi, 17. yüzyıl nesrinin "üslupta olduğu kadar düşüncede de içi dolu" niteliğini, "ağırbaşlı ilerleyişi ve zorlu devinimleri" de kendi çağının "kısa ve birbiriyle ilgisi olmayan cümleler"ine tercih eder.

Coleridge'in eleştirisindeki en verimli pasajlar, metot ve birbirine bağıllığı muhayyilenin bir işareti olarak kabul ettiği yerlerdir. Önemli bir örnek 1808 tarihli Shakespeare derslerinden, *Venüs ile Adonis*'in şu iki mısrası hakkındaki yorumudur:

"Baksana! Gökyüzünde parlak bir yıldız nasıl kayıyor,
Sanırsın Venüs'ün gözünden geceye doğru akıyor".

Nasıl zahmetsiz ve çatışmasız bir şekilde onca imge ve duygu bir araya gelir: Adonis'in güzelliği; kaçışının hızı; seyreden âşkın hasreti ve ümitsizliği; son olarak tümünün üzerine serilmiş gizli ideal karakter.

Bu "gizli ideal karakter"i ortaya çıkaran Shakespeare'den ziyade Coleridge'dir; yine de başka hiçbir eleştirmen şairin mısralarında aynı anda harmanlanan nitelikleri bu şekilde ifade etmeyi başaramamıştır. *The Friend*'de "metot"a dair deneme de benzer bir

örnektir; bu kez Coleridge'in Shakespeare'in düşüncelerinin dizimini çözümlemekteki becerisini gösterir. Shakespeare'in hükmünü iki anlatısından alıntılara (Hamlet'in ve Mrs. Quickly'nin seslendirdiği) başvurarak gösterir; her ikisi de metotsuz olsalar da nedenleri apayrıdır: "Düşünce ve genelleme Hamlet'te fazlasıyla varken, Mrs. Quickly'de yeterince yoktur". Mrs. Quickly'nin "nefes alma gerekliliği, hatırlamak için gereken çaba ve başarısızlıkların ani düzeltilme" anları hariç asla konuşmasına ara vermediğini, "tutkunun getirdiği coşku" olmadıkça birbirine bağlanmadıklarını dile getirir. Diğer yandan "aşırı derecede düşünceli" Hamlet'te ise "tüm konu dışı sözler (...) ya doğrudan ifade ettiği ya da oyuncu bir hicve gizlediği (...) düşüncelerin bir sonucudur". Coleridge tüm bunlardan metodun "edilgen izlenimlerimiz ile zihnin aynı konudaki tepkileri arasında" bir dengeden ortaya çıktığı dersine ulaşır. Yazının tümü Wordsworth ile ifade üzerine tartışmalarını tamamlayıcı niteliktedir ve çıkarılacak dersin kesinlikle kendisine de değen bir tarafı vardır. Coleridge'in bir pasajın yüzeyindeki ayrıntıları kavrayarak kendini temele götürmesini sağlayan da tam olarak bu ilgisidir; eleştirisinin gücü de karakter çözümlemesinde değil, burada yatar.

Bu güce dair üçüncü bir örnek olarak, *Biographia*'da veznin musikisini tartıştığı kısmı düşünebiliriz. XVIII. bölümde şiirde ölçünün etkisini biyoloji ile açıklamayı önerir. Ölçü onun gözünde "coşku-lu dil"e doğal olarak eşlik eder çünkü sürekli olsa da bunun pek anlaşılmadığı devinimler halinde okurda beklenti ve sürpriz hisleri uyandırır ve iki esas insan eğilimi olan "anlık dürtü" ile "maksatlı eylem" arasındaki denge ile yönetilir. İşte tamamıyla özgün olan bu teori, Coleridge'in *Dejection* kasidesini yazdığı dönemde sahip olduğu, veznin musikisini "ruhun kendisinden" arındırmaya; bilinçli zihnin doğanın anlık bütünlüğüne uyumu olarak hayal ettiği muhayyileden çıkarmaya çalıştığı düşüncesinin bir uzantısıdır. Coleridge, Shakespeare'in dehasının ilk belirtileri üzerine yazdığı olağanüstü bölümde, musiki hoşnutluk hissini vurgulayarak söze başlar-

ken bunu nasıl uygulamaya koyduğunu gösterir (*Biographia*, bölüm XV). Yetenekli bir yazarın, çarpıcı imgeler ve ilginç düşünceleri toplayabileceğini söyler:

Yalnız musiki hoşnutluk ve bunu üretebilme gücüne dair his muhayyilenin bir vergisidir; tıpkı çokluktan tümleşik bir etki yaratabilme, bir dizi düşünceyi ana bir düşünce ya da hisse göre uyarlayabilme gücü gibi ne kadar geliştirilebilir ve iyileştirilebilir olsa da asla öğrenilebilir değildir.

Coleridge burada ihtiyatlı davranarak sezgi ile metodu birleştirmez; yine de ikisini bir araya getirebilmek için elinden geleni yapar. Şiire bu şekilde yaklaşarak Shakespeare'i "Doğanın bir evladı" olarak gören yüzyıllık övgüye çok daha derin bir anlam katar.

Bu düşüncelerini geliştirdiği sırada Coleridge, şiirin bağımsız bir organik varlık olduğunu ya da olması gerektiğini, mekanik bir yapı değil, yetişen organik bir varlık olduğunu belirten Alman Romantiklerden bayrağı devralmıştır.²² Sofokles ya da Racine'in klasik oyunlarının aksine, bir Shakespeare oyununun tıpkı bir ağaç gibi içindeki öz sayesinde yetiştiği fikrindedir. Beaumont ve Fletcher ile kıyasladığı bir sırada Shakespeare için "her şey büyümedir, evrimdir, *oluşumdur*; her mısra, neredeyse her kelime, bir sonrakini doğurur; yazarın iradesi bir karışım, sürekli bir eylemliliktir, ayrı eylemlerden oluşan bir dizi değildir," der; Shakespeare'de (Massinger ile kıyaslandığında) karakterlerde değişim beklenir, çünkü karakterlerin tümü "kendi hayatına sahipken (...) bütünün bir par-

22 *Miscellaneous Criticism*, s. 44, 88, 95 (Potter, s. 348, 411); kıyaslamak için bkz. Raysor, *Shakespearean Criticism*, cilt II, s. 117, dipnot. Coleridge'in Alman eleştirisinden fikirler ile ilişkisi için bkz. Abrams, Wellek; Shawcross, *Biographia*; Raysor, *Shakespearean Criticism*; J. Isaacs, "Coleridge's Critical Terminology", *Essays and Studies by Members of the English Association*, 1935; G. McKenzie, *Organic Unity in Coleridge*, Berkeley, 1939; Sir Herbert Read, *Coleridge as Critic*, 1949; ayrıca Brett; Wilma L. Kennedy, *The English Heritage of Coleridge*, New Haven, 1947; kıyaslamak için bkz. genel çalışmalar ve J. Needham, "Coleridge as a Philosophical Biologist", *The Sceptical Biologist*, 1929; Carpenter, *The Indifferent Horseman*, s. 312-33.

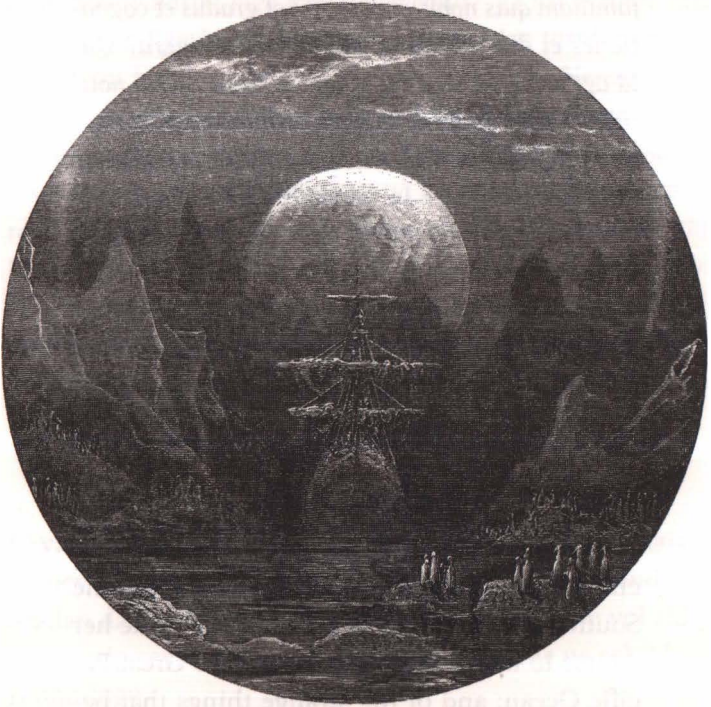
çasıdır da.” Kendisinden önceki eleştirmenlerin aksine Coleridge, Shakespeare’in oyunlarının teşkilatlı ve bütünlüklü olduğunu iddia etmiştir. Dahası –ki Coleridge’in metafiziği ya da metabiyolojisi burada meydana çıkar– Shakespeare’in teşkilatlama gücü içgüdüsel bir yetenek değil, kasıtlı derin düşüncelerin bir ödülüdür. Shakespeare kendi kişiliği içinde evrensel “fikir”i, *Ben* temsili’ni bulur, ardından kendi benliğinin iki ayrı kutbu (bireysel ego ve evrensel benlik) arasındaki diyalektik alışveriş üzerinden somut ve doğal karakterler yaratır; bu dinamik özbilince sahip olmayan diğer oyun yazarlarının karakterleri ise bir kuklacının karnından konuşturduğu bebeklerden farksızdır. Modern bir eleştirmen, Shakespeare’in sanatının kişilerüstülüğüne dair daha yalın sözler söyleyebilir. Coleridge’in tasviri ise, tüm eksikliklerine rağmen, zihindeki canlı güçlerin karmaşık birlikteliğini vurgulama avantajına sahiptir.

Coleridge böylesi organik bir bütünlüğü yalnız saf bir soyut düzlemde tasvir edebiliyordu, çünkü geç dönemdeki düşünceleri, muhayyilenin birleştirme “mücadele”si verdiği bölünmüş bir dünyaydı. Bu dünya “idrak”ın, inancın ve etik değerlerin yönettiği “medeniyet” (sanayi devrimi dahil) ile, “akıl”ın yönettiği “kültür”dü. Bütünlük ve “somut düşünce”ye dair arayışın Coleridge için önemi, son eseri *Church and State*’ten (Kilise ve Devlet, 1830) anlaşılabilir: Bu yazıda İngiliz anayasası arkasındaki fikrin kısmen ilimin ilerlemesi için sürekli bir milli ödenek bağlanması, her bölgeye bir okul müdürü sağlanması olduğunu söylemiştir. Coleridge’in içinde kalan Pantisokrat da bu noktada Victoria döneminin toplumsal kâhinlerinden ilkinе dönüşür.

Çeviren EMRAH SERDAN

Yaşlı Gemici

YEDİ BÖLÜMLÜK BİR MANZUME

The Rime of the Ancient Mariner

IN SEVEN PARTS

Facile credo, plures esse Naturas invisibiles quam visibiles in rerum universitate. Sed horum omnium familiam quis nobis enarrabit? et gradus et cognationes et discrimina et singulorum munera? Quid agunt? quae loca habitant? Harum rerum notitiam semper ambivit ingenium humanum, nunquam attigit. Juvat, interea, non diffiteor, quandoque in animo, tanquam in tabulâ, majoris et melioris mundi imaginem contemplari : ne mens assuefacta hodiernae vitae minutiis se contrahat nimis, et tota subsidat in pusillas cogitationes. Sed veritati interea invigilandum est, modusque servandus, ut certa ab incertis, diem a nocte, distinguamus. —
T. BURNET, *Archaeol. Phil.*

ARGUMENT

How a Ship having passed the Line was driven by storms to the cold Country towards the South Pole; and how from thence she made her course to the tropical Latitude of the Great Pacific Ocean; and of the strange things that befell; and in what manner the Ancient Mariner came back to his own Country.

Evrende, görünmeyen varlıkların sayısının görünenlerden daha fazla olduğuna inanmakta hiç güçlük çekmiyorum. Ama bunların familyalarını bize kim söyleyebilir? Ve her birinin önem derecesini, diğerlerine benzeyen ve onlardan farklı yanlarını ve işlevini kimden öğrenebiliriz? Ne yaparlar? Nerede yaşarlar? İnsan aklı her zaman bu konularda bilgi edinmeye çalışmış ama edinememiştir. Gene de, bazen düşüncelerimizde, bir resme bakar gibi daha büyük ve iyi bir dünyaya bakmanın yararlı olduğunu inkar edemem. Bunu yapmayacak olursak, akıllarımız günlük hayatın sıradan konularına alışıp fazlasıyla büzülebilir ve yalnızca tümüyle önemsiz düşüncelere gömülebilir. Ama bir yandan da gerçek konusunda dikkatli olmalı, ölçüyü kaçırmamalı, kesin olanı olmayandan, gündüzü geceden ayırabilmeliyiz. – T. BURNET, *Archaeol. Phil.*

K O N U

Ekvator'u geçmiş olan bir geminin nasıl fırtınaya yakalanıp Güney Kutbu yakınlarındaki soğuk diyara sürüklendiği ve oradan da Pasifik Okyanusu'nun tropik kesimine yol aldığı; olan garip şeyler ve Yaşlı Gemicî'nin ülkesine ne şekilde geri döndüğü.

PART THE FIRST

*An ancient
Mariner meeteth
three gallants
bidden to a
wedding feast,
and detaineth
one.*

It is an ancient Mariner,
And he stoppeth one of three.
"By thy long grey beard and glittering eye,
Now wherefore stopp'st thou me?

'The Bridegroom's doors are opened wide,
And I am next of kin;
The guests are met, the feast is set:
May'st hear the merry din."

He holds him with his skinny hand,
"There was a ship," quoth he.
"Hold off! unhand me, grey-beard loon!"
Eftsoons his hand dropt he.

BİRİNCİ BÖLÜM

*Yaşlı bir Gemici
bir düğüne
gitmekte olan üç
gençle karşılaşp
içlerinden birini
durdurur.*

Yaşlı bir Gemici çıkıp önlerine
Durdurdu üçünden birini.
“Kır sakalınla, kor gibi gözlerinle
Niye durdurursun böyle beni?

Güveyin kapısı ardına dek açık
Ve yok benden yakın kimsesi;
Konuklar toplanmış, masalar donanmış:
Dinle, neşeden cınlıyor içerisi.”

Gemici sıska eliyle tuttu kolundan,
“Bir zamanlar bir gemi vardı,” dedi.
“Bırak beni, çek elini, sakallı kaçık!”
Gemici çekti hemen elini.

The Wedding-Guest is spell-bound by the eye of the old seafaring man, and constrained to hear his tale.

He holds him with his glittering eye –
The Wedding-Guest stood still,
And listens like a three years child:
The Mariner hath his will.

The Wedding-Guest sat on a stone:
He cannot chuse but hear;
And thus spake on that ancient man,
The bright-eyed Mariner.

The Mariner tells how the ship sailed southward with a good wind and fair weather, till it reached the Line.

“The ship was cheered, the harbour cleared,
Merrily did we drop
Below the kirk, below the hill,
Below the light-house top.

The Sun came up upon the left,
Out of the sea came he!
And he shone bright, and on the right
Went down into the sea.

Higher and higher every day,
Till over the mast at noon – ”
The Wedding-Guest here beat his breast,
For he heard the loud bassoon.

Yaşlı denizcinin
gözlerinin
büyülediği
Düğün Konuğu
hikâyeyi
dinlemek
zorunda kalır.

Ama mıhladı onu kor gibi gözleriyle;
Öyle kalakaldı Düğün Konuğu,
Dinledi üç yaşında bir çocuk gibi:
Gemici alt etmişti onu.

Oturdu bir taşa Düğün Konuğu
Ve dinledi elinde olmadan
Ve şöyle devam etti yaşlı Gemici,
Gözleri kor gibi yanan o adam:

Gemici
havanın iyi
gittigini,
rüzgârın da
güçlü olduğunu
ve geminin bu
şekilde Ekvator'a
varana kadar
güneye doğru yol
aldığını anlatır.

“Rıhtımdan uğurlandık, sefere yollandık,
Çıkıp limandan açtık yelkenleri,
Ardımızda kaldı kiliseyle tepe,
Ardımızda kaldı deniz feneri.

Güneş doğdu sol yanımızdan,
Doğdu içinden denizin;
Işığı var gücüyle ve ateşten yüzüyle
Battı sağda içine denizin.

Tırmandı daha yükseğe her gün,
Ta ki öğle vakti geldiğinde – ”
Duyup umutsuzluk dövündü Konuk,
Müzik coşmuştu çünkü içeride.

*The Wedding-
Guest heareth
the bridal music;
but the Mariner
continueth his
tale.*

The bride hath paced into the hall,
Red as a rose is she;
Nodding their heads before her goes
The merry minstrelsy.

The Wedding-Guest he beat his breast,
Yet he cannot chuse but hear;
And thus spake on that ancient man,
The bright-eyed Mariner.

*Düğün Konuğu
düğün müziğinin
çalıldığını duyar,
ama Gemici
hikâyesine
devam eder.*

Girmişti odaya güzelim gelin,
Girmişti bir gül gibi göz alarak
Ve yürüyordu önünde şen çalgıcılar
Başları ileri geri sallanarak.

Duydu umutsuzluk, dövündü Konuk,
Ama dinledi elinde olmadan
Ve şöyle devam etti yaşlı Gemici
Gözleri kor gibi yanan o adam:

*The ship driven
by a storm
toward the South
Pole.*

“And now the STORM-BLAST came, and he
Was tyrannous and strong:
He struck with his o’ertaking wings,
And chased south along.

With sloping masts and dipping prow,
As who pursued with yell and blow
Still treads the shadow of his foe
And forward bends his head,
The ship drove fast, loud roared the blast,
And southward aye we fled.

*Bir fırtına
gemi yi Güney
Kutbu'na doğru
sürükler.*

“Ve sonra bir FIRTINA koptu
Dev gücüyle tutup savurdu bizi,
Düşüp son hızla peşimize
Güneye kovaladı gemimizi.

Direkler eğik, burnumuz batmış suya;
İnsan düşmanın sillesinden kaçır ya
Solugunu ensesinde duya duya
Ve koşar başını hiç kaldırmadan,
Gemi öyle koştu, rüzgâr öyle coştı:
Kaçtık güneye hiç durmadan.

And now there came both mist and snow,
And it grew wondrous cold:
And ice, mast-high, came floating by,
As green as emerald.

Sonra bastırdı hem sis, hem kar,
Hava giderek soğudu çok;
Geçti yanımızdan, koca dağlar buzdan,
Öyle yeşil ki zümrütten farkı yok.

*The land of ice
and of fearful
sounds where no
living thing was
to be seen.*

And through the drifts the snowy clifts
Did send a dismal sheen:
Nor shapes of men nor beasts we ken –
The ice was all between.

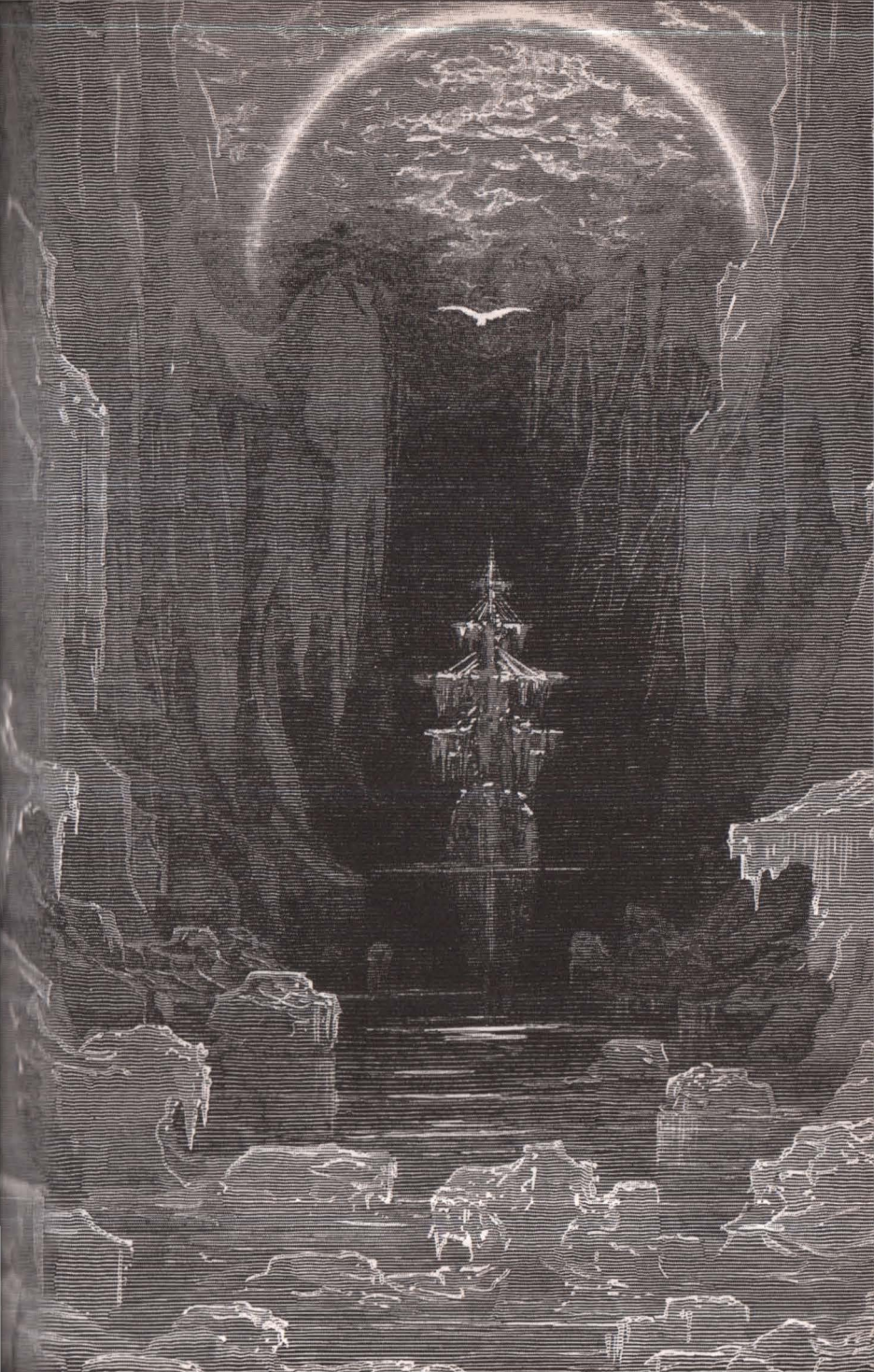
The ice was here, the ice was there,
The ice was all around:
It cracked and growled, and roared and howled,
Like noises in a swound!

*Hiçbir canlının
görülmediği bir
buz ve korkunç
sesler diyarı.*

Ve ardında karın, bir sıra yalıyarın
Yüzü duruyor, sessiz, kasvetli, ölü;
Yok canlıdan eser, bomboş öyle her yer:
Arada da yalnızca bir buz çölü.

Oraya baksan buz, buraya baksan buz,
Buzlar uzanıyor dört bir yöne;
Çatırdıyor, gürlüyor, uğulduyor, kükrüyor:
Kendinden geçmiş bir velvele!

Till a great sea-bird, called the Albatross, came through the snow-fog, and was received with great joy and hospitality.

And lo! the Albatross proveth a bird of good omen, and followeth the ship as it returneth northward through the fog and floating ice.

At length did cross an Albatross:
Thorough the fog it came;
As if it had been a Christian soul,
We hailed it in God's name.

It ate the food it ne'er had eat,
And round and round it flew.
The ice did split with a thunder-fit;
The helmsman steered us through!

And a good south wind sprung up behind;
The Albatross did follow,
And every day, for food or play,
Came to the mariners' hollo!

In mist or cloud, on mast or shroud,
It perched for vespers nine;
Whiles all the night, through fog-smoke white,
Glimmered the white Moon-shine."

*Ama birden
Albatros denilen
büyük bir deniz
kuşu kar sisinin
içinden çıkagelir
ve büyük bir
coşku ve
konukseverlikle
karşlanır.*

*Ve işte Albatros
onlara uğur
getirir ve sisin ve
buz kütlelerinin
içinden tekrar
kuzeye dönmeye
başlayan
geminin peşi sıra
gelir.*

Sonunda sisi deldi, bir Albatros geldi,
Çıkageldi öyle bir yerlerden;
İyi yürekli bir Tanrı kuluymuş gibi
Bakıp selamladık hepimiz birden.

Hiç yemediği yiyeceklerden yedi,
Döndü tepemizde hiç durmadan.
Bir anda buz yarıldı, çatırdayıp ayrıldı;
Dümenci geçirdi bizi o aradan!

Çıktı güney rüzgârı, terk ettik oraları.
Albatros da düştü ardımıza,
Gelip yedi her zaman ya da oynadı bir an
Gemiciler onu çağırdığında.

Sis, bulut demedi, direğe tünedi,
Geldi dokuz akşam geminin peşinden
Ve gece boyu, sis varken koyu,
Bembeyaz ışıdı Ay, beyaz sisin içinden.”

*The ancient
mariner
inhospitably
killeth the pious
bird of good
omen.*

“God save thee, ancient Mariner!
From the fiends, that plague thee thus! –
Why look’st thou so?” – “With my cross-bow
I shot the ALBATROSS.”

Yaşlı Gemici
onlara uğur
getiren kutsal
kuşu
konukseverlik
kurallarını
ciğneyip öldürür.

“Tanrı kurtarsın seni, yaşlı Gemici!
Nen var? Ne titretiyor her yanını?”
“Kaptım oklu tûfeği, çektim hemen tetiği,
Aldım ALBATROSUN canını.”

PART THE SECOND

*His shipmates
cry out against
the ancient
mariner, for
killing the bird
of good luck.*

The Sun now rose upon the right:
Out of the sea came he,
Still hid in mist, and on the left
Went down into the sea.

And the good south wind still blew behind
But no sweet bird did follow,
Nor any day for food or play
Came to the mariners' hollo!

And I had done an hellish thing,
And it would work 'em woe:
For all averred, I had killed the bird
That made the breeze to blow.
Ah wretch! said they, the bird to slay
That made the breeze to blow!

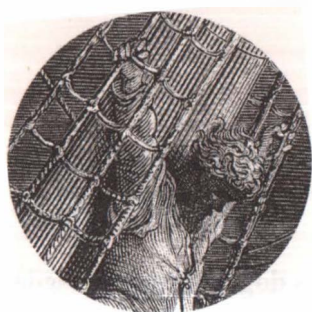
İKİNCİ BÖLÜM

*Arkadaşları,
uğurlu kuşu
öldürdüğü için
yaşlı Gemiciye
çatarlar.*

Güneş doğuyordu artık sağda,
Doğuyordu içinden denizin,
Sis içindeydi hâlâ ve gene öyle
Batıyordu solda içine denizin.

Rüzgâr yorulmadı, gemi hiç durmadı;
O tatlı kuş yoktu yalnız ardımızda:
Ne yemek her zaman, ne oynamak bir an
Gemiciler onu çağırırken.

Korkunç bir şey yapmıştım herkese göre,
Başımıza bir gelecek vardı.
Dediler, açık şu: Öldürdün o kuşu,
Estiren bu hayırlı rüzgârı.
Alçak, nasıl ettin, o kuşu katlettin,
Estiren bu hayırlı rüzgârı?

*But when the fog
cleared off, they
justify the same,
and thus make
themselves
accomplices in
the crime.*

Nor dim nor red, like God's own head,
The glorious Sun uprist:
Then all averred, I had killed the bird
That brought the fog and mist.
'Twas right, said they, such birds to slay,
That bring the fog and mist.

*The fair breeze
continues; the
ship enters the
Pacific Ocean,
and sails
northward even
till it reaches the
Line.*

The fair breeze blew, the white foam flew,
The furrow followed free:
We were the first that ever burst
Into that silent sea.

*The ship hath
been suddenly
becalmed.*

Down dropt the breeze, the sails dropt down,
'Twas sad as sad could be;
And we did speak only to break
The silence of the sea!

All in a hot and copper sky,
The bloody Sun, at noon,
Right up above the mast did stand,
No bigger than the Moon.

Day after day, day after day,
We stuck, nor breath nor motion;
As idle as a painted ship
Upon a painted ocean.

*Ama sis
dağılınca kuşun
öldürülmesinin
iyi bir şey
olduğunu söyler
ve böylelikle de
Gemicinin
suçuna ortak
olurlar.*

*Rüzgâr devam
eder, gemi
Pasifik
Okyanusu'na
girer ve
Ekvator'a
varana kadar
kuzeye ilerler.*

*Birden rüzgâr
dinip gemi
hareketsiz kalır.*

Ne kızıl, ne de sisli, Tanrı'nın başı gibi
Görkemle çıkınca Güneş ama denizden,
Dediler, açık şu: Öldürmeliymiş o kuşu,
Bize yalnızca bulut ve sis getiren.
Nasıl iyi ettin, o kuşu yok ettin,
Bize yalnızca bulut ve sis getiren!

Rüzgâr esti kıçtan, köpük uçtu baştan,
Karıştı aramızda uzanan ize;
Durmadan yol aldık, ilk defa biz daldık
Çıt çıkmayan o koskoca denize.

Birden rüzgâr dindi, tüm yelkenler indi,
Yoğun bir hüzün çöktü her şeye,
Ağırlığı hissettik, rastgele sözler ettik
Sırf denizin sessizliği bozulsun diye.

Cehennem sıcaklığında bakır gökte
Duruyordu kan rengi olmuş Güneş
Öğle vakti tam tepesinde direğin;
Öyle ufalmış ki boyu Ayla eş.

Günler günleri izledi böyle,
Durduk orada hiç kıpırdamadan
Ressam elinden çıkmış bir gemi gibi,
Ressam elinden çıkmış bir denizde duran.

*And the
Albatross begins
to be avenged.*

Water, water, every where,
And all the boards did shrink;
Water, water, every where,
Nor any drop to drink.

The very deep did rot: O Christ!
That ever this should be!
Yea, slimy things did crawl with legs
Upon the slimy sea.

About, about, in reel and rout
The death-fires danced at night;
The water, like a witch's oils,
Burnt green, and blue and white.

*Ve Albatrosun
intikamı
alınmaya başlar.*

Su, su, nereye baksan yalnızca su,
Güverte tahtaları çekti zamanla;
Su, su, nereye baksan yalnızca su,
Ama hiçbir yerde yok içecek bir damla.

Ve inanılmaz bir şey oldu, Tanrım!
Denizin ta kendisi çürüdü
Ve sümük gibi olmuş o sularda
Sümüklü yaratıklar sürünüp yürüdü!

Kaykılıp yatarak, doğrulup kalkarak
Dansetti gece ölüm ateşleri
Ve mavi, yeşil, beyaz yandı sular
Kaynayan bir cadı kazanı gibi.

*A Spirit had
followed them; one
of the invisible
inhabitants of this
planet, neither
departed souls nor
angels; concerning
whom the learned
Jew, Josephus, and
the Platonic
Constantinopolitan,
Michael Psellus,
may be consulted.
They are very
numerous and there
is no climate or
element without
one or more.
The shipmates, in
their sore distress,
would fain throw
the whole guilt on
the ancient
Mariner: in sign
whereof they hang
the dead sea-bird
round his neck*

And some in dreams assured were
Of the spirit that plagued us so:
Nine fathom deep he had followed us
From the land of mist and snow.

And every tongue, through utter drought,
Was withered at the root;
We could not speak, no more than if
We had been choked with soot.

Ah! well a-day! what evil looks
Had I from old and young!
Instead of the cross, the Albatross
About my neck was hung.

Bu gezegenin
gürünmeyen
sakinlerinden
biri olan bir Ruh
onları takip
etmiştir. Ne bir
ölünün ruhu ne
de bir melek olan
bu varlıklar
hakkında âlim
Yahudi
Josephus'un ve
Konstantinopolü
Platoncu
Michael
Psellus'un
yapıtlarından
bilgi edinilebilir.
Çok sayıdadırlar
ve
bulunmadıkları
iklim ya da
ortam yoktur.
Arkadaşları,
çektikleri acı
içinde bütün
suçu yaşlı
Gemiciye
atmaya
hazırdırlar;
bunu göstermek
için de boynuna
ölü deniz kuşunu
asarlar.

Ve bazıları emindi gördüğünden
Başımıza bunları açan ruhu düşünde:
Gelmişti o sis ve buz diyarından
Peşimize düşüp dokuz kulaç derinde.

Ve her dil o kuraklık yüzünden
Kurumuştı ta köküne kadar:
Daha imkânsız olmazdı konuşmak
Tıkasaydı boğazımızı kurumlar.

Ah işte baktı yüzüme nefretle
Gemideki herkes, genç olsun, yaşlı olsun;
Sövüp birlikte bana astılar boynuma
Haç yerine ölüsünü Albatrosun.

PART THE THIRD

*The ancient
Mariner
beholdeth a sign
in the element
afar off.*

There passed a weary time. Each throat
Was parched, and glazed each eye.
A weary time! a weary time!
How glazed each weary eye,
When looking westward, I beheld
A something in the sky.

At first it seemed a little speck,
And then it seemed a mist:
It moved and moved, and took at last
A certain shape, I wist.

A speck, a mist, a shape, I wist!
And still it neared and neared:
As if it dodged a water-sprite,
It plunged and tacked and veered.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

*Yaşlı Gemicinin
gözüne
uzaklarda bir
işaret görünür.*

Bitkin günler geçirdik hep birlikte.
Her boğaz kurumuş, her göz donuk.
Bitkin günler geçirdik, bitkin günler!
Her bitkin göz nasıl da öyle donuk!
Sonra batıya bakıp birden gördüm
Gökte bir şey, uzak ve soluk.

Önce küçük bir noktaydı yalnızca,
Sonra bir sise dönüşüp süründü,
Ardından yaklaşıp büyüdü giderek
Ve tanıdığım bir şekle büründü.

Noktaydı, sisti derken, şekil olmuştu birden;
Yaklaşıyordu hâlâ hiç durmaksızın
Ve kaçıyormuş gibi bir su perisinden
Yan yatıp yön değiştiriyordu ansızın.

*At its nearer
approach; it
seemeth to him
to be a ship; and
at a dear ransom
he freeth his
speech from the
bonds of thirst.*

With throats unslaked, with black lips baked,
We could not laugh nor wail;
Through utter drought all dumb we stood!
I bit my arm, I sucked the blood,
And cried, A sail! a sail!

A flash of joy;

With throats unslaked, with black lips baked,
Agape they heard me call:
Gramercy! they for joy did grin,
And all at once their breath drew in,
As they were drinking all.

*And horror
follows. For can
it be a ship that
comes onward
without wind or
tide?*

See! see! (I cried) she tacks no more!
Hither to work us weal;
Without a breeze, without a tide,
She steadies with upright keel!

The western wave was all a-flame
The day was well nigh done!
Almost upon the western wave
Rested the broad bright Sun;
When that strange shape drove suddenly
Betwixt us and the Sun.

*Yaklaştığında,
Gemici bu geleni
gemiye benzetir
ve büyük bir
fidye ödeyerek
konuşma gücünü
susuzluğun
elinden kurtarır.*

*Büyük bir sevinç
yaşanır;*

*Ama yerini
dehşete bırakır.
Çünkü rüzgâr ya
da gelgit
olmadan gelen
bu şey gerçekten
bir gemi olabilir
mi?*

Boğazlarımız kuru, dudaklarımız kara,
Güç bulamadan gülmeye, feryat etmeye
Kaldık o kuraklıkta sesimiz çıkmadan.
Isırıp kolumu emdim oradan kan,
Haykırdım “Gemi geliyor!” diye.

Boğazları kuru, dudakları kara,
Açık ağızlarla kulak verdiler bu sese;
“Şükûrler olsun!” deyince de ben,
Sırtıp derin bir soluk aldılar hep birden
Havayı içiyormuş gibi neredeyse.

“Bakın,” dedim. “Yön değiştirmiyor artık!”
Buraya iyilik yapmaya gelmiş bize,
Rüzgâr da gelgit de olmadan yol alarak;
Düz omurgayla dimdik oturuyor denize.

Gün bitiyor, batıda yanıyordu sular
İçindeymiş gibi büyük bir ateşin
Ve o yanan suların neredeyse üstünde
Duruyordu büyük, parlak çemberi Güneşin,
Girdiğinde birdenbire o garip şekil
Arasına gemimizle Güneşin.

*It seemeth him but
the skeleton of a ship.*

And straight the Sun was flecked with bars,
(Heaven's Mother send us grace!)
As if through a dungeon-grate he peered,
With broad and burning face.

Alas! (thought I, and my heart beat loud)
How fast she nears and nears!
Are those *her* sails that glance in the Sun,
Like restless gossameres!

*And its ribs are seen
as bars on the face of
the setting Sun.
The Spectre-Woman
and her Deathmate,
and no other on
board the skeleton
ship.*

Are those *her* ribs through which the Sun
Did peer, as through a grate?
And is that Woman all her crew?
Is that a DEATH? and are there two?
Is DEATH that woman's mate?

*Like vessel, like
crew!*

Her lips were red, her looks were free,
Her locks were yellow as gold:
Her skin was as white as leprosy,
The Night-Mare LIFE-IN-DEATH was she,
Who thicks man's blood with cold.

*Death and Life-in-
Death have diced for
the ship's crew, and
she (the latter)
winneth the ancient
Mariner.*

The naked hulk alongside came,
And the twain were casting dice;
'The game is done! I've won! I've won!'
Quoth she, and whistles thrice.

*Gelen tekne Gemiciye
yalnızca bir gemi
iskeletiymiş gibi
görünür.*

Ve parmaklıklar ardında kaldı hemen Güneş
(Sana sığındık, yardımcımız ol, Meryem Ana!),
Bakıyormuş gibi bir zindan penceresinden
Baktı o büyük, yanan yüzüyle dünyaya.

*Ve kaburgaları,
batmakta olan
Güneşin önünde
yükselen
parmaklıklar gibi
durur. Iskelet gemide
Hayalet Kadınla
onun Ölüm
Yoldaşından başka
kimse yoktur.*

Ah, diye düşündüm yüreğim çarparak,
Nasıl da yaklaşıyor hızla hiç durmadan
Ve onun yelkenleri mi bunlar,
Güneşe karşı tüller gibi dalgalanan?

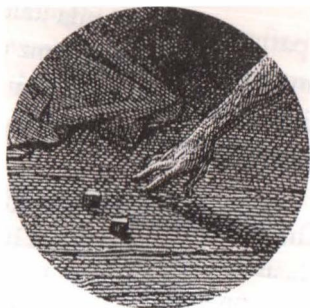
Onun kaburgaları mı bunlar,
Zindan penceresinden baktıran Güneşi?
Ve tek tayfası o Kadın mı acaba?
Bir de ÖLÜM mü var yoksa yanında?
ÖLÜM mü yoksa o kadının eşi?

*Mürettebat da gemiye
uygundur!*

Kadının ağzı kızıl, duruşu serbestti,
Saçlarının sarısı farksızdı altından,
Cûzam beyazıydı bembeyaz teni:
CANLI ÖLÜM denen o Kâbustu belli,
İnsanların kanını donduran.

*Ölüm ve Canlı Ölüm,
gemicilerin kime
kalacağını
kararlaştırmak için
zar atarlar ve yaşlı
Gemiciyi ikincisi
kazanır.*

Çıplak tekne gelip yanaştı bordamıza.
O çift oturmuş zar atıyordu içinde:
“Oyun burda biter, benim işte zafer!”
Dedi kadın ve üç kez ıslık çaldı üstüne.

*No twilight
within the courts
of the Sun.*

The Sun's rim dips; the stars rush out:
At one stride comes the dark;
With far-heard whisper, o'er the sea.
Off shot the spectre-bark.

*At the rising of
the Moon,*

We listened and looked sideways up!
Fear at my heart, as at a cup,
My life-blood seemed to sip!
The stars were dim, and thick the night,
The steersman's face by his lamp gleamed white;

From the sails the dew did drip –
Till clombe above the eastern bar
The horned Moon, with one bright star
Within the nether tip.

*One after
another,*

One after one, by the star-dogged Moon
Too quick for groan or sigh,
Each turned his face with a ghastly pang,
And cursed me with his eye.

*His shipmates
drop down dead.*

Four times fifty living men,
(And I heard nor sigh nor groan)
With heavy thump, a lifeless lump,
They dropped down one by one.

*But Life-in-
Death begins her
work on the
ancient Mariner.*

The souls did from their bodies fly, –
They fled to bliss or woe!
And every soul, it passed me by,
Like the whizz of my cross-bow!

Güneşin
sarayında
alacakaranlık
diye bir şey
yoktur.

Güneş daldı denize, yıldızlar çıktı göğe;
Karanlık bir an içinde iniverdi
Ve dört yöne yayılan bir fısıltıyla
O hayalet gemi fırlayıp gidiverdi.

Ve Ay
doğduğunda

Dinleyip baktık yan gözle yukarı doğru!
Bir kupadan yudumlar almış gibi, korku
İçiyordu kalbimin kanını yudumlayıp!
Yıldızlar cansızdı, kapkaraydı gece
Vurmuştu fenerin beyaz ışığı dümenciye.

Çiy damladı yelkenlerden tıp tıp
Yükselene kadar sonunda
Ay çifte boynuzuyla doğuda
Alt ucuna bir yıldızı da alıp.

Gemicinin
arkadaşları birer
birer

Altında yıldızlı Ayın vakit bulamadı
İnlemeye de, iç çekmeye de gemiciler;
Çevirip yüzünü korkunç bir acıyla
Lanet okudu bana gözüyle teker teker.

Düşüp ölür.

İki yüz adam vardı tam o gemide,
Ama duyдум ne bir iç çekiş, ne bir inilti;
Sırf tok bir sesle, cansız bir kütle
Halinde yere serildi her biri.

Ama Gemicisi için
Canlı Ölüm
başlar.

Uçup gitti ruhları gövdelerinden,
Gitti Cennet ya da Cehennem'e
Geçip kulağımın dibinden
Tüfeğimden uçan okun sesiyle!"

PART THE FOURTH

*The Wedding
Guest feareth
that a spirit is
talking to him;*

“I fear thee, ancient Mariner!
I fear thy skinny hand!
And thou art long, and lank, and brown,
As is the ribbed sea-sand.

*But the ancient
Mariner assureth
him of his bodily
life, and
proceedeth to
relate his
horrible penance*

I fear thee and thy glittering eye,
And thy skinny hand, so brown.” –
“Fear not, fear not, thou Wedding-Guest!
This body dropt not down.

Alone, alone, all, all alone,
Alone on a wide wide sea!
And never a saint took pity on
My soul in agony.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

*Düğün Konuğu
bir hayaletle
konuşmakta
olduğunu
düşünüp korkar.*

“Korkuyorum senden, yaşlı Gemici,
Korkuyorum o sıska elinden senin;
Uzunsun, ipincesin ve bozsun
Kıvrımlı kumları gibi denizin.

*Ama yaşlı
Gemici,
gövdesinin
hayatta
olduğunu açıklar
ve suçunun
korkunç cezasını
anlatmaya
başlar.*

Korkuyorum o kor gibi gözlerinden,
Korkuyorum o sıska, boz elinden de.”
“Korkma, Düğün Konuğu, korkma hiç;
Bil ki ölmedi bu gördüğün gövde.

Yalnızdım, yalnızdım, yapayalnızdım
Uçsuz bucaksız bir denizde
Ve kemirirken ruhumu korkunç acım
Merhamet etmedi çıkıp bir aziz de.

*He despiseth the
creatures of the
calm,*

The many men, so beautiful!
And they all dead did lie:
And a thousand thousand slimy things
Lived on; and so did I

*And envieth that
they should live,
and so many lie
dead.*

I looked upon the rotting sea,
And drew my eyes away;
I looked upon the rotting deck,
And there the dead men lay.

I looked to Heaven, and tried to pray:
But or ever a prayer had gusht,
A wicked whisper came, and made
My heart as dry as dust.

I closed my lids, and kept them close,
And the balls like pulses beat;
For the sky and the sea, and the sea and the sky
Lay like a load on my weary eye,
And the dead were at my feet.

*Hareketsiz
denizdeki
yaratıkları hor
görür*

Öldü bütün o güzelim insanlar;
Ama kopmadı tenimden benim canım,
Binlerce sümüklü yaratık sağ kaldı
Ve ben de onlarla sağ kaldım.

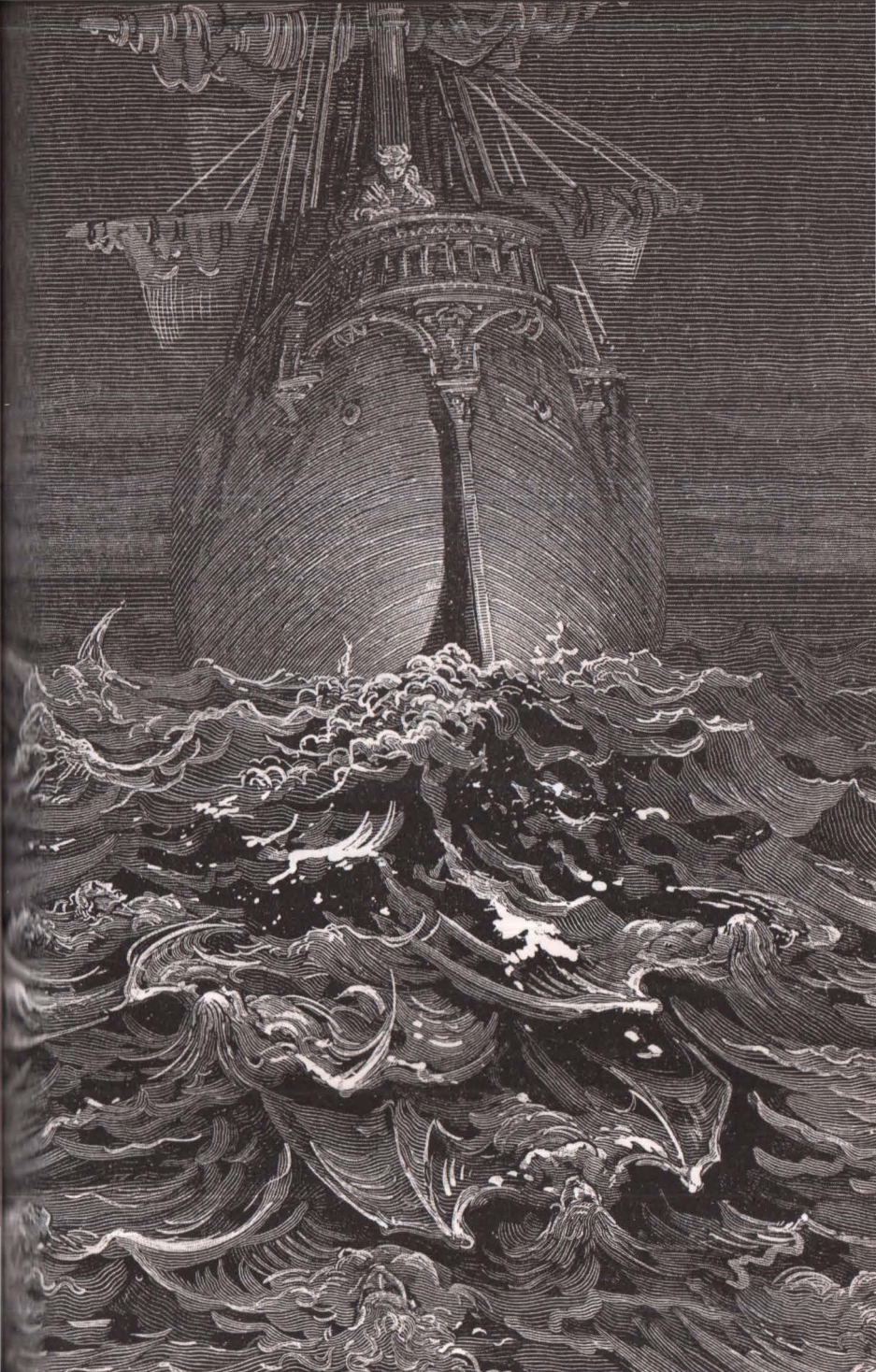
*Ve onca insan
ölmüşken
yaşıyor
olmalarını
kıskanır.*

Baktım o çürüyen denize
Ve kaçırdım gözlerimi hemen;
Baktım çürüyen güverteye:
Başka bir şey yoktu ölülerden.

Göge bakıp çalıştım dua etmeye;
Ama çıkmadan ağzımdan tek söz bile,
Kötü bir fısıltı gelip kulağıma
Kalbimi dönüştürdü çöle.

Gözlerimi kapatıp kapalı tuttum;
Birer nabız gibi atıyorlardı:
Gökyüzü ve deniz, deniz ve gökyüzü
Bitap düşürmüştü her iki gözünü;
Çevremde de ölüler yatıyorlardı.

*But the curse
liveth for him in
the eye of the
dead men.*

The cold sweat melted from their limbs,
Nor rot nor reek did they:
The look with which they looked on me
Had never passed away.

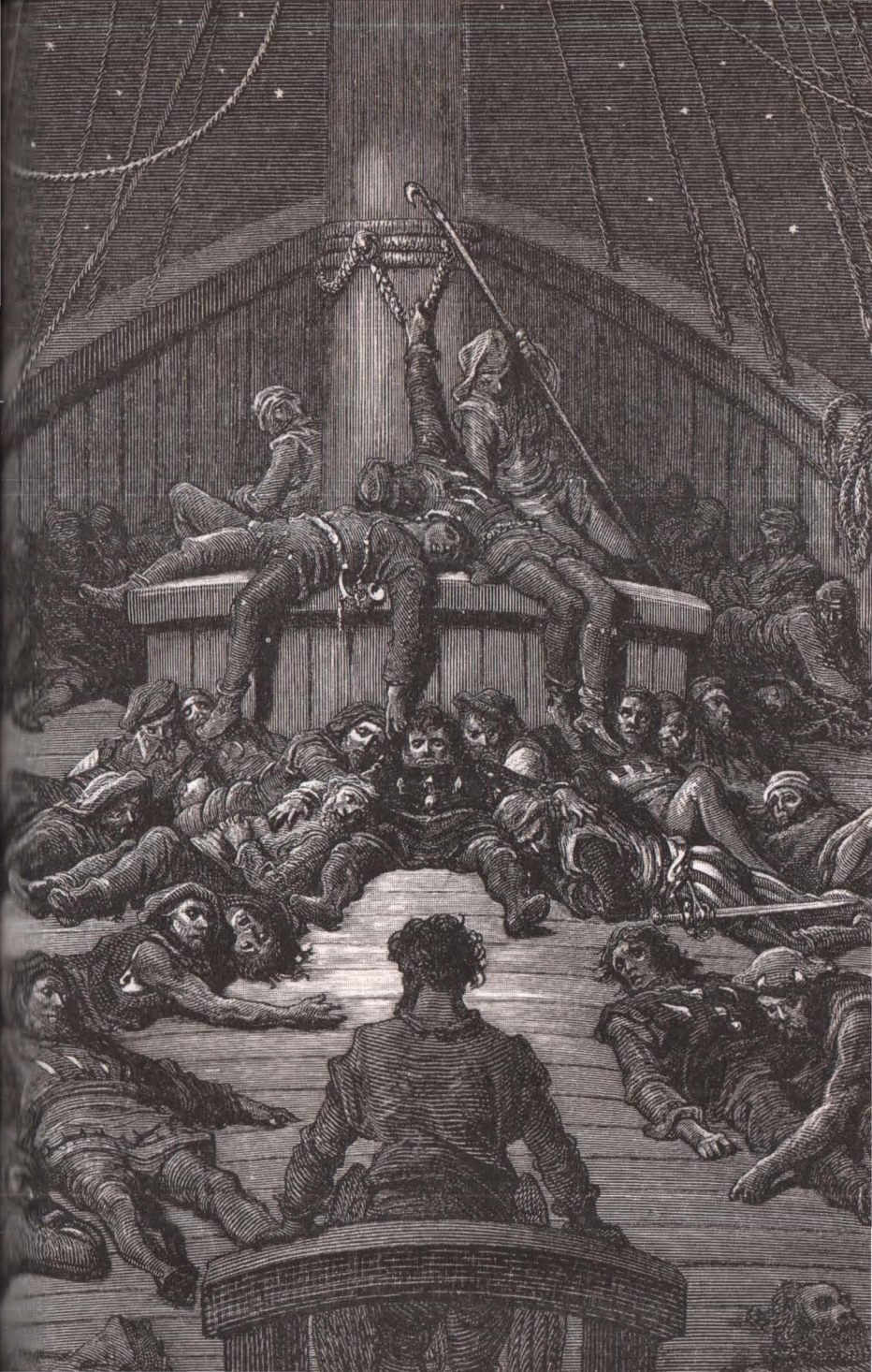
An orphan's curse would drag to Hell
A spirit from on high;
But oh! more horrible than that
Is a curse in a dead man's eye!
Seven days, seven nights, I saw that curse,
And yet I could not die.

*Ama ölülerin
gözlerindeki
lanet yaşamaya
devam eder.*

Eriyip gitti üstlerindeki soğuk ter
Ne çürüdüler ne de koktular;
Hiç değişmeksizin yüzleri:
Bana aynı bakışla baktılar.

Derler ki laneti bir yetimin
Cehennemlik edermiş gökteki ruhu o an.
Ah, nasıl da ağır fazlasıyla
Bir ölünün gözündeki lanet bundan!
Yaşadım yedi gün yedi gece o lanetle,
Gene de kurtulamadım canımdan.

*In his loneliness
and fixedness he
yearneth towards
the journeying
Moon, and the
stars that still
sojourn, yet still
move onward;
and everywhere
the blue sky
belongs to them,
and is their
appointed rest,
and their native
country and their
own natural
homes, which
they enter
unannounced, as
lords that are
certainly expected
and yet there is a
silent joy at their
arrival.*

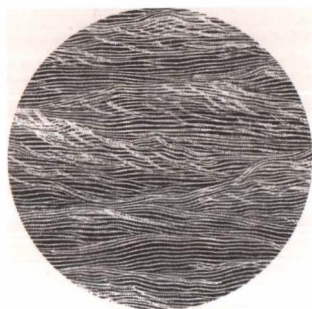
The moving Moon went up the sky,
And no where did abide:
Softly she was going up,
And a star or two beside.

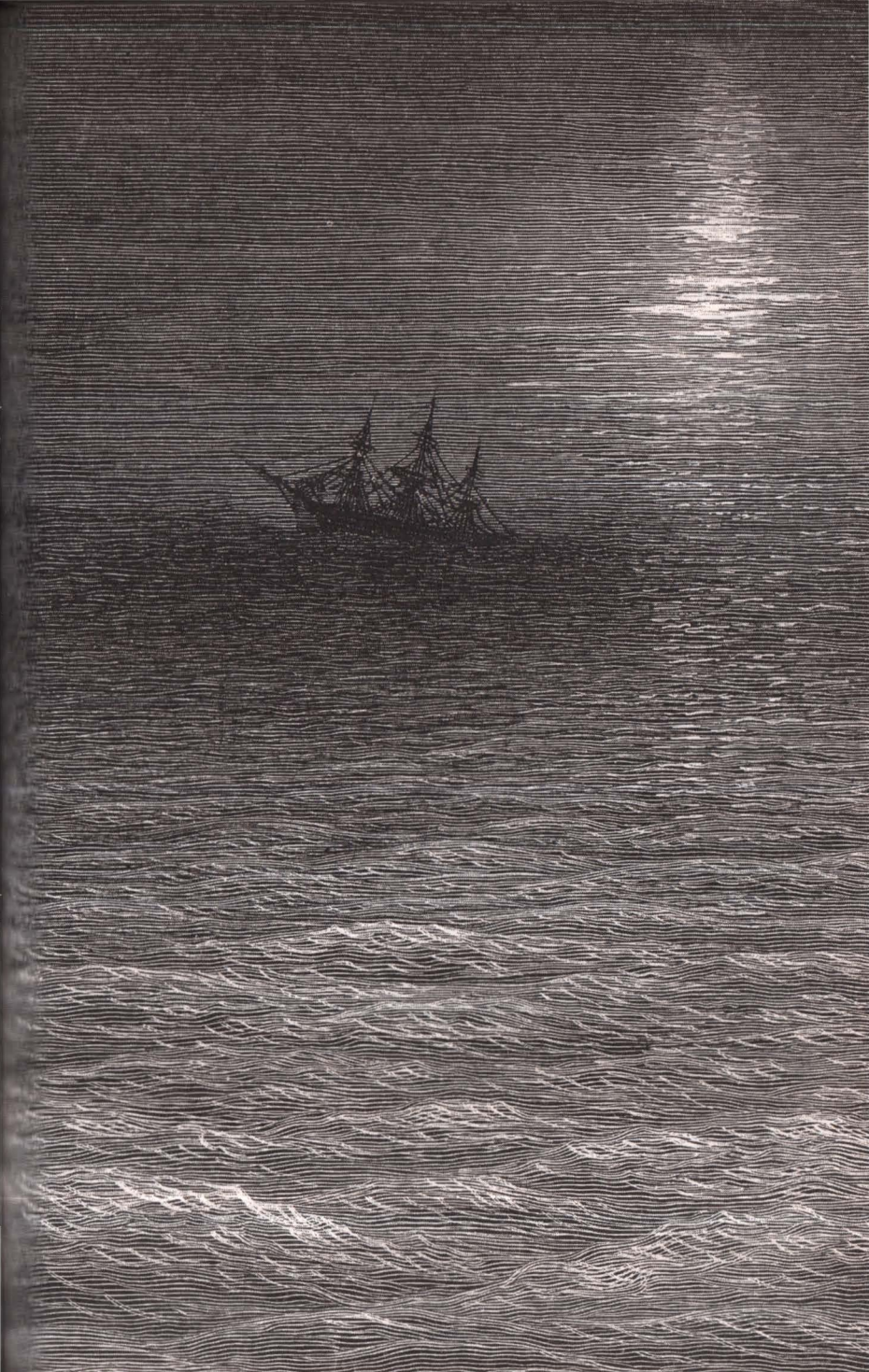
Her beams bemoaned the sultry main,
Like April hoar-frost spread;
But where the ship's huge shadow lay,
The charmed water burnt alway
A still and awful red.

Gemici,
yalnızlığının ve
hareketsizliğinin
içinde, gezgin
Aya ve hem orada
duran
hem de ilerleyen
yıldızlara özenir.
Her yerde mavi
gök, başlarını
yaslayacakları
yer, anayurtları
ve evleri olarak
onlara
verilmiştir.
Beklenen
efendiler olarak
bu alana haber
verdirtmeden
girerler, ama
gene de gelişleri
sessiz bir sevinçle
karşılır.

Tırmandı öyle göğe gezgin Ay,
Durup kalmadan bir an hiçbir yerde;
Tırmandı yükseklerle yavaş yavaş,
Bir iki yıldızla beraberinde.

Alay edercesine o boğucu denizle
Kırağı gibi yayıldı her yere ışıgı,
Ama geminin dev gölgesinde
Değişmedi bir an için bile
Büyülü suyun korkunç kızılığı.

*By the light of
the Moon he
beholdeth God's
creatures of the
great calm.*

Beyond the shadow of the ship,
I watched the water-snakes:
They moved in tracks of shining white,
And when they reared, the elfish light
Fell off in hoary flakes.

Within the shadow of the ship
I watched their rich attire:
Blue, glossy green, and velvet black,
They coiled and swam; and every track
Was a flash of golden fire.

*Their beauty and
their happiness.*

O happy living things! no tongue
Their beauty might declare:
A spring of love gushed from my heart,
And I blessed them unaware:
Sure my kind saint took pity on me,
And I blessed them unaware.

*He blesseth them
in his heart.*

*The spell begins
to break.*

The self same moment I could pray;
And from my neck so free
The Albatross fell off, and sank
Like lead into the sea.

*Ayışığında
Tanrı'nın o
alabildiğine
hareketsiz
denizde dolanan
yaratıklarını
görür.*

Ötesinde geminin gölgesinin
Gördüm deniz yılanlarını açıkta:
Bırakıyorlardı parlak beyaz bir iz
Ve dökülüyordu üstlerinden deniz
Kırağı gibi o oyuncu ışıkt.

Geminin gölgesinde yüzenlerin de
Alımlı giysilerini gördüm yakından:
Mavi, yeşil, kadife gibi kara,
Oynaşıyorlardı bırakıp arkalarında
Altın rengi bir iz, alev alev yanan.

*Güzelliklerinin
ve
mutluluklarının
farkına varır.*

*Ve kalbinin
derinliklerinde
onları kutsar.*

Ah o mutlu canlılar! Hangi dil
Anlatabilirdi bu güzelliği gerçekten?
Kalbimden fışkırdı derin bir sevgi,
Kutsadım onları fark etmeden:
Merhamet etmişti ki koruyucu azizim,
Kutsadım onları fark etmeden.

*Büyü çözülmeye
başlar.*

Ve dua edebildim o anda,
Hafifledi boynum ansızın
Sıyrılıp düşüverdi Albatros
Ve kayboldu altında suların.

PART THE FIFTH

Oh sleep! it is a gentle thing,
Beloved from pole to pole!
To Mary Queen the praise be given!
She sent the gentle sleep from Heaven,
That slid into my soul.

*By grace of the
holy Mother, the
ancient Mariner
is refreshed with
rain.*

The silly buckets on the deck,
That had so long remained,
I dreamt that they were filled with dew;
And when I awoke, it rained.

My lips were wet, my throat was cold,
My garments all were dank;
Sure I had drunken in my dreams,
And still my body drank.

I moved, and could not feel my limbs:
I was so light – almost
I thought that I had died in sleep,
And was a blessed ghost.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Uyku tatlı, okşayıcı bir şeydir,
Yoktur dünyada onu sevmeyen:
Yüce Meryem Ana, şükûrlar olsun ona,
Bir uyku yolladı Cennet'ten bana,
Ruhuma sızıp her şeyi örtüveren.

*Meryem Ana'nın
inayetiyle yaşlı
Gemici yağmura
kavuşur.*

Günlerdir bir sıra hantal kova
Güvertede durmuştu bekleyerek su:
Rüyamda çiyle dolmuş gördüm onları,
Uyandığımda da yağmur yağıyordu.

Dudaklarım ıslaktı, boğazım soğuk,
Sırılsıklamdı üstüm başım:
Su içmişti gövdem belli ki uyurken
Ve içiyordum hâlâ, doymamıştım.

Kıpırdandığımda tüy gibiydi her yanımla;
Hafiflemiştim ki öylesine
Neredeyse sandım uyku da ölüm
Dönüşüğümü kutsanmış bir hayalete.

*He heareth
sounds and seeth
strange sights
and commotions
in the sky and
the element.*

And soon I heard a roaring wind:
It did not come anear;
But with its sound it shook the sails,
That were so thin and sere.

The upper air burst into life!
And a hundred fire-flags sheen,
To and fro they were hurried about!
And to and fro, and in and out,
The wan stars danced between.

And the coming wind did roar more loud,
And the sails did sigh like sedge;
And the rain poured down from one black cloud;
The Moon was at its edge.

The thick black cloud was cleft, and still
The Moon was at its side:
Like waters shot from some high crag,
The lightning fell with never a jag,
A river steep and wide.

*Gemici sesler
duyar ve gökte
ve çevresinde
garip
manzaralara ve
karşıklıklara
tanık olur.*

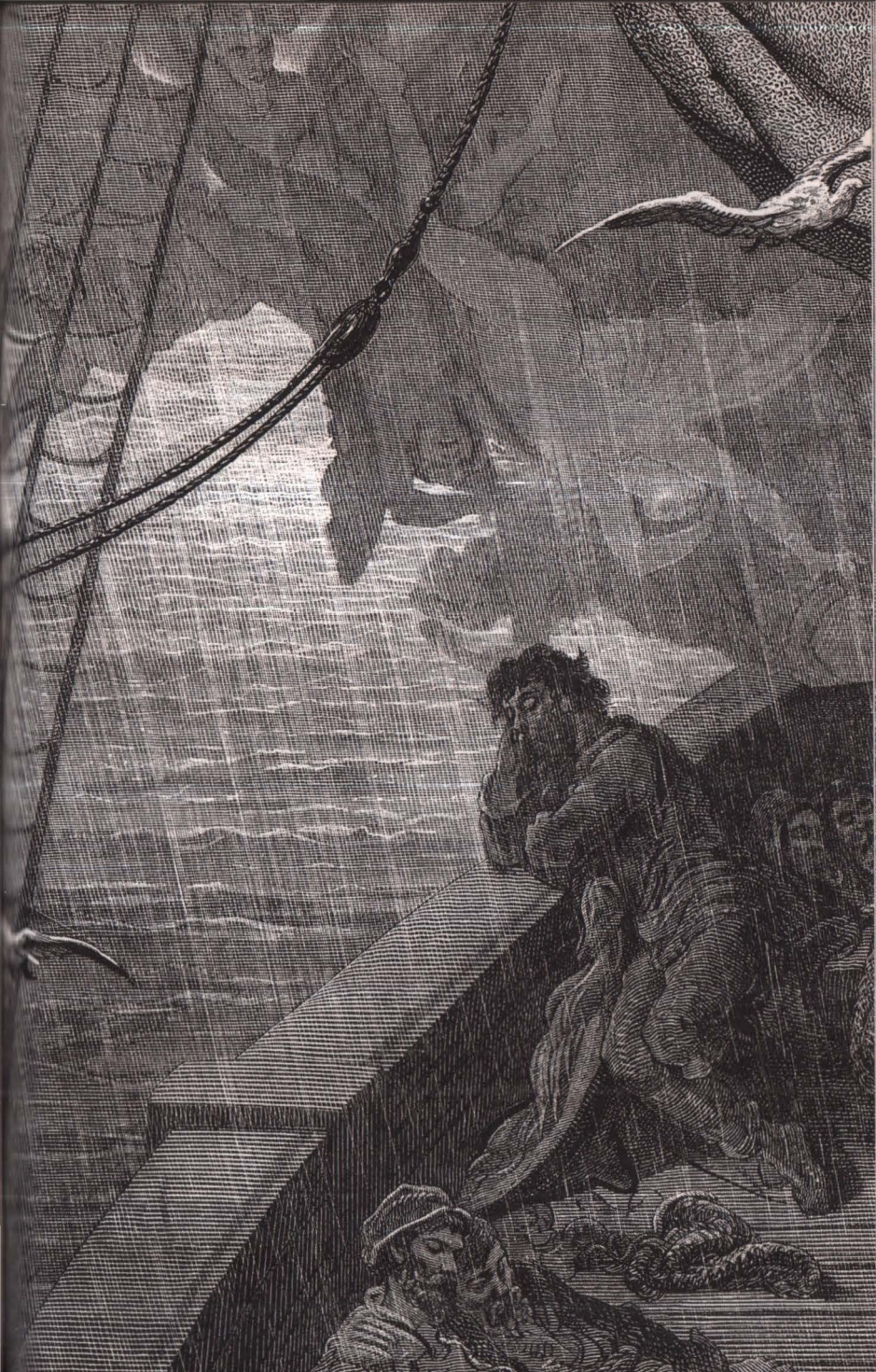
Kükreyen bir rüzgâr çıktı birazdan;
Yaklaşmadı hiç gemiye nefesi,
Ama incelip kurumuş yelkenleri
Sarstı gene de o güçlü sesi.

Gökler harekete geçti ansızın!
Yüzlerce ışık levhası orada
Dalgalandı sağa sola bayrak gibi!
Bir yandan da, sağa sola, ileri geri
Dans etti donuk yıldızlar arada.

Daha da arttı kükreyişi rüzgârın,
Otlar gibi hışırdadı her yelken;
Yağmur kara bir buluttan boşanıyordu,
Ay durmuş köşesinde beklerken.

Ortadan yarılmıştı kara bulut,
Ayrılmıyordu Ay ondan hâlâ ama:
Bir doruktan dökülen sulardan farksız,
İniyordu yıldırımlar hiç zikzaksız,
Benziyordu dik ve geniş bir ırmağa.

*The bodies of the
ship's crew are
inspired, and the
ship moves on;*

The loud wind never reached the ship,
Yet now the ship moved on!
Beneath the lightning and the Moon
The dead men gave a groan.

They groaned, they stirred, they all uprose,
Nor spake, nor moved their eyes;
It had been strange, even in a dream,
To have seen those dead men rise.

The helmsman steered, the ship moved on;
Yet never a breeze up blew;
The mariners all 'gan work the ropes,
Where they were wont to do:
They raised their limbs like lifeless tools –
We were a ghastly crew.

*But not by the
souls of the men,
nor by demons of
earth or middle
air, but by a
blessed troop of
angelic spirits,
sent down by the
invocation of the
guardian saint.*

The body of my brother's son,
Stood by me, knee to knee:
The body and I pulled at one rope,
But he said nought to me.

"I fear thee, ancient Mariner!"
"Be calm, thou Wedding-Guest!"
'Twas not those souls that fled in pain,
Which to their corses came again,
But a troop of spirits blest:

For when it dawned – they dropped their arms,
And clustered round the mast;
Sweet sounds rose slowly through their mouths,
And from their bodies passed.

*Gemicilerin
gövdelerine ruh
girer ve gemi yola
koyulur;*

Kükreyen rüzgâr yakınlaşmadı hiç,
Ama gemi yola çıkıp ilerledi!
Çakan şimşeklerle Ayın altında
Tüm ölümler usulca inledi.

İnlediler, kıpırdandılar, doğruldular,
Ne konuştular, ne oynattılar gözlerini:
Garip olurdu bir rüyada görmek bile
O ölümlerin böyle kalkıp dikildiğini.

Dümenci sevk etti, gemi yol aldı;
Ama esmiyordu hiçbir rüzgâr.
Gemiciler asıldılar halatlara
Nasıl eskiden yaptıysalar;
Kalktı kolları cansız araçlar gibi:
Görülmemişti böyle korkunç tayfalar.

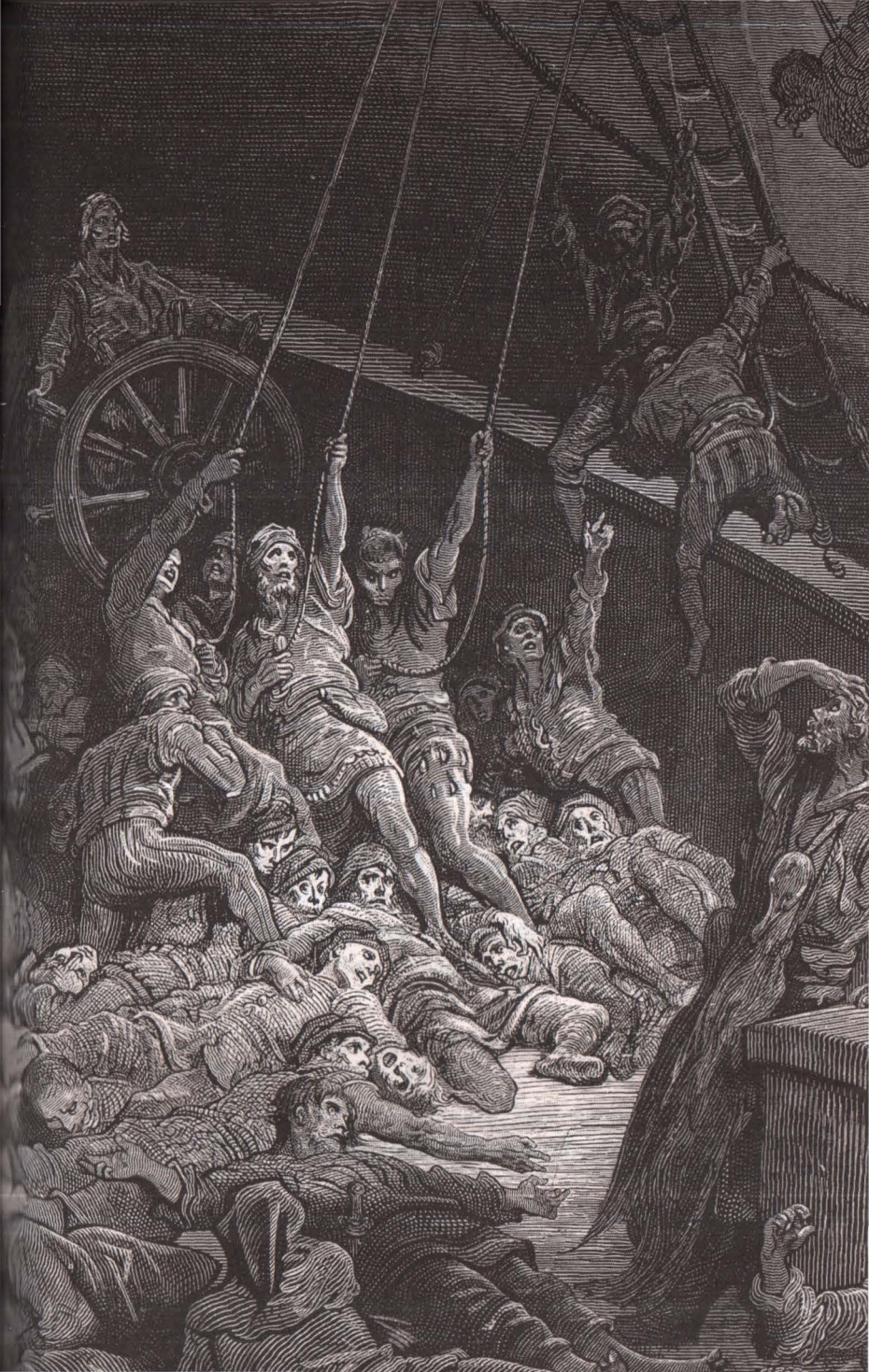
*Ama bu giren
ruhlar insan ruhu
ya da yeryüzünde
ya da göğün orta
katında yaşayan
şeytanlar değil,
melekler katından
gelen bir dizi
kutsanmış ruhtur
ve Gemicinin
koruyucu azizinin
çağırması üzerine
gönderilmiştir.*

Gövdesi kardeşimin oğlunun
Gelip durdu benimle yan yana;
Aynı halatı kavradık birlikte,
Ama tek söz etmedi gövde bana.”

“Korkuyorum senden, yaşlı Gemicisi!”
“Korkma, sakın ol, Düğün Konuğu!
Acılar içinde uçup giden
O ruhlar değildi gövdelerine dönen,
Bir dizi başka, kutsanmış ruhtu;

Çünkü tan ağardığında indi kolları
Ve toplandılar çevresinde direğin;
Tatlı sesler çıktı usulca ağızlarından
Ve yükseldi içinden gövdelerinin.

Around, around, flew each sweet sound,
Then darted to the Sun;
Slowly the sounds came back again,
Now mixed, now one by one.

Sometimes a-dropping from the sky
I heard the sky-lark sing;
Sometimes all little birds that are,
How they seemed to fill the sea and air
With their sweet jargoning!

And now 'twas like all instruments,
Now like a lonely flute;
And now it is an angel's song,
That makes the Heavens be mute.

It ceased; yet still the sails made on
A pleasant noise till noon,
A noise like of a hidden brook
In the leafy month of June,
That to the sleeping woods all night
Singeth a quiet tune.

Till noon we quietly sailed on,
Yet never a breeze did breathe:
Slowly and smoothly went the ship,
Moved onward from beneath.

Fır döndü kezlerce havada her ses,
Sonra da hızla uçup gitti Güneşe;
Geri geldi sesler sonra yavaş yavaş,
Kâh hep birlikte, kâh peş peşe.

Bazen indi gökten üstüme
Tarla kuşu güzelim sesiyle;
Bazen de bütün kuşlar oradaydı,
Dolduruyordu denizle havayı
O tatlı ötüşmeleriyle!

Kâh çalıyordu tüm çalgılar birden,
Kâh bir flüt tek başına çınlıyordu,
Kâh da şarkı söylüyordu bir melek
Ve bütün gök susup dinliyordu.

Bitti bu, ama sürdürdü yelkenler
Tatlı bir ses çıkarmayı öğlene dek:
Sanki gizli bir dere Haziran'da
Yeşillikler içinden geçerek
İlerliyordu uyuyan korularda
Geceboyu şarkısını söyleyerek.

İlerledik öğlene dek sessizce
Rûzgârın izi bile olmadan;
Yavaş ve sakın yol aldı gemi
İtilerek gizlice altından.

*The lonesome Spirit
from the South Pole
carries on the ship as
far as the Line, in
obedience to the
angelic troop, but
still requireth
vengeance.*

Under the keel nine fathom deep,
From the land of mist and snow,
The spirit slid: and it was he
That made the ship to go.
The sails at noon left off their tune,
And the ship stood still also.

The Sun, right up above the mast,
Had fixed her to the ocean:
But in a minute she 'gan stir,
With a short uneasy motion –
Backwards and forwards half her length
With a short uneasy motion.

Then like a pawing horse let go,
She made a sudden bound:
It flung the blood into my head,
And I fell down in a swoond.

Güney Kutbu'ndan
gelen yalnız ruh,
melekler katından
gelen ruhlara itaat
ederek gemiyi
Ekvator'a kadar
taşır, ama intikam
alma arzusu hâlâ
geçmemiştir.

Aşağıda, dokuz kulaç derinde
Sis ve kar diyarından gelen ruhtu
Suların içinden kayarak yol alan,
Gemiyi o böyle götürüyordu.
Öğle oldu derken, sustu her yelken
Ve aynı anda gemi de durdu.

Direğin tepesindeki Güneş
Mıhlamıştı onu olduğu yere;
Ama kıpırdandı çok geçmeden
Yavaş ve sarsıntılı bir şekilde,
Gitti biraz ileri, sonra da geri.
Yavaş ve sarsıntılı bir şekilde.

Toprağı eşleyen bir at gibi
İleri atıldı sonra ansızın;
Kan sıçradı beynime bu hareketten,
Seriliverdim güverteye baygın.

*The Polar Spirit's
fellow-demons, the
invisible inhabitants
of the element, take
part in his wrong;
and two of them
relate, one to the
other, that penance
long and heavy for
the ancient Mariner
hath been accorded to
the Polar Spirit, who
returneth southward.*

How long in that same fit I lay,
I have not to declare;
But ere my living life returned,
I heard and in my soul discerned
Two voices in the air.

‘Is it he?’ quoth one, ‘Is this the man?
By him who died on cross,
With his cruel bow he laid full low,
The harmless Albatross.

‘The spirit who bideth by himself
In the land of mist and snow,
He loved the bird that loved the man
Who shot him with his bow.’

The other was a softer voice,
As soft as honey-dew:
Quoth he, ‘The man hath penance done,
And penance more will do.’

Kutuptan Gelen
Ruhun yoldaşları
olup çevremizdeki
havada yaşayan iki
şeytan o Ruha karşı
işlenen suçla ilgilenir
ve birbirlerine
Kutuptan Gelen
Ruhun nasıl yaşlı
Gemiciye uzun ve
ağır bir ceza
verdiğini anlatırlar.
Bu arada da
Kutuptan Gelen Ruh
güneye döner.

Elimde değil söylemek, bilmiyorum
Ne kadar yattım o halde orada;
Ama gelmeden tekrar tam kendime
Hissettim ruhumun derinliklerinde
Fısıldaştığını iki sesin havada.

‘Çarmıhta ölen İsa aşkına,’
Diyordu birisi, ‘bu mu o adam,
Bir dokunuşuyla o zalim okuyla
Acımadan zararsız Albatrosu vuran?’

Günlerini tek başına geçiren ruh
O diyarda sis ve karlarıyla,
Seviyordu o kuşu, seven bu adamı,
Kendisini öldüren okuyla.’

Daha yumuşaktı sesi ötekinin
Yumuşacıktı özsuğu gibi:
Dedi, ‘Ceza çekti bu adam
Ve daha da ceza var çekeceğı.’

PART THE SIXTH

FIRST VOICE

'But tell me, tell me! speak again,
Thy soft response renewing –
What makes that ship drive on so fast?
What is the ocean doing?'

SECOND VOICE

'Still as a slave before his lord,
The ocean hath no blast;
His great bright eye most silently
Up to the Moon is cast –

If he may know which way to go;
For she guides him smooth or grim
See, brother, see! how graciously
She looketh down on him.'

*The Mariner hath
been cast into a
trance; for the angelic
power causeth the
vessel to drive
northward faster
than human life could
endure.*

FIRST VOICE

'But why drives on that ship so fast,
Without or wave or wind?'

SECOND VOICE

'The air is cut away before,
And closes from behind.

Fly, brother, fly! More high, more high
Or we shall be belated:
For slow and slow that ship will go,
When the Mariner's trance is abated.'

ALTINCI BÖLÜM

BİRİNCİ SES

'Ama anlat, anlat haydi bana,
Gene yumuşak sesinle söyle:
Nedir bu gemiyi hızla götüren,
Ne yapıyor ki bu deniz böyle?'

İKİNCİ SES

'Susmuş duruyor bir köle gibi,
Bekliyor efendisinin sözünü;
Çevirmiş gökte asılı Aya
O büyük ve parlak gözünü,

Soruyor hangi kılığa girsin:
Çünkü Ay onu tatlı ya da katı yapan.
Bak, kardeşim, nasıl da yumuşak
Nasıl sevecen denize karşı şu an.'

BİRİNCİ SES

'Ama yokken dalga da, rüzgâr da
Nedir bu gemiyi hızla götüren?'

İKİNCİ SES

'Hava ikiye ayrılıyor önünde
Ve kapanıyor ardında yeniden.

Uç, haydi uç, kardeş; yükseklere yerleş;
Geç kalırsız yoksa, çünkü bu sürmez:
Böyle kalmaz gemi, azalır sürati
Gemicinin baygınlığı geçer geçmez.'

*Gemici bayılmıştır,
çünkü melekler
katından gelen güç,
gemiyi insan
vücudunun
dayanamayacağı bir
hızla kuzeye doğru
götürmektedir.*

*The supernatural
motion is
retarded; the
Mariner awakes,
and his penance
begins anew.*

I woke, and we were sailing on
As in a gentle weather:
'Twas night, calm night, the Moon was high;
The dead men stood together.

All stood together on the deck,
For a charnel-dungeon fitter:
All fixed on me their stony eyes,
That in the Moon did glitter.

The pang, the curse, with which they died,
Had never passed away:
I could not draw my eyes from theirs,
Nor turn them up to pray.

*The curse is
finally expiated.*

And now this spell was snapt: once more
I viewed the ocean green.
And looked far forth, yet little saw
Of what had else been seen –

Like one that on a lonesome road
Doth walk in fear and dread,
And having once turned round walks on,
And turns no more his head;
Because he knows, a frightful fiend
Doth close behind him tread.

But soon there breathed a wind on me,
Nor sound nor motion made:
Its path was not upon the sea,
In ripple or in shade.

*Geminin
doğüstü
hareketi
yavaşlar; Gemici
uyanır ve cezası
yeniden başlar*

Gözümü açtığımda yol alıyorduk
Yol alır gibi tatlı bir havada:
Sakin bir geceydi, yüksekteydi Ay;
Duruyordu ölümler bir arada.

Duruyorlardı birlikte güvertede:
Bir mezarlığa yakışırdı bu görüntü
Ve aydınlatıyordu Ay yukarıdan
Her birinin hareketsiz, soğuk gözünü.

Can verirlerken gördüğüm acıyla lanet
Kaybolmamıştı hiç, duruyordu hâlâ;
Ne kaçırabiliyordum kendi gözlerimi,
Ne de göğe çevirip edebiliyordum dua.

*Lanet sonunda
ortadan kalkar.*

Sonra büyü bozuldu ve yemyeşil
Göründü deniz gözüme yeniden
Ve baktım uzaklara, ama görmedim
Fazla bir şey, onca görececek varken,

Nasıl ıssız bir yolda yürürken birisi,
Adımlarını korku ve dehşetle atar
Ve dönüp bir kez ardına baktıktan sonra
Çevirip de başını bakmazsa hiç tekrar,
Çünkü bilirse bir adım gerisinde
Kendisini izleyen korkunç bir şeytan var.

Bir rüzgâr esti üstüme ama birazdan,
Ne ses çıkardı, ne oynattı bir şeyi,
Geçmedi denizin üzerinden,
Katetmedi dalgayı, gölgeyi.

It raised my hair, it fanned my cheek
Like a meadow-gale of spring –
It mingled strangely with my fears,
Yet it felt like a welcoming.

Swiftly, swiftly flew the ship,
Yet she sailed softly too:
Sweetly, sweetly blew the breeze –
On me alone it blew.

*And the ancient
Mariner
beholdeth his
native country.*

Oh! dream of joy! is this indeed
The light-house top I see?
Is this the hill? is this the kirk?
Is this mine own countree!

We drifted o'er the harbour-bar,
And I with sobs did pray –
O let me be awake, my God!
Or let me sleep alway.

The harbour-bay was clear as glass,
So smoothly it was strewn!
And on the bay the moonlight lay,
And the shadow of the moon.

The rock shone bright, the kirk no less,
That stands above the rock:
The moonlight steeped in silentness
The steady weathercock.

Kaldırdı saçımı, okşadı yanağımı
Bir kır rûzgârı gibi baharda
Ve korkularıma eklendiyse de,
Hoşgeldin der gibiydi aynı zamanda.

Hızlı hızlı gidiyordu gemi,
Yumuşaktı bir yandan da gidişi;
Tatlı tatlı esiyordu rûzgâr,
Benim üstümeydi yalnız esişi.

Ve sonra inanılmaz bir sevinç!
Deniz fenerinin ucu mu görünen?
Tepeyle kilise mi onlar da?
Ülkem mi bana doğru böyle gelen?

*Ve yaşlı Gemici
ülkesini görür.*

Aştık limanın ağzını ardından;
Dedim, hıçkırıktan kendimden geçerek:
Rûya olmasın, uyanık olayım, Tanrım,
Ya da uyuyayım sonsuza dek!

Cam gibiydi limanın olduğu koy,
Suları öylesine durulmuştu;
Ayışığındaydı her bir yanı,
Üstüne de Ayın gölgesi vurmuştu.

Kayalar parlıyordu, ve parlıyordu
Üstlerinde yükselen kilise de;
Rûzgâr gülü kıpırdamadan duruyordu
Ayışığının onu gömdüğü sessizlikte.

*The angelic
spirits leave the
dead bodies,*

And the bay was white with silent light,
Till rising from the same,
Full many shapes, that shadows were,
In crimson colours came.

*And appear in
their own forms
of light.*

A little distance from the prow
Those crimson shadows were:
I turned my eyes upon the deck –
Oh, Christ! what saw I there!

*Melekler
katından gelen
ruhlar
cesetlerden
ayrılır*

Koyda sürdü ışık, o sessiz beyazlık,
Böyle kapladığı o sulardan
Doğrulana dek bir sürü şekil,
Her biri kızıl bir gölge olan.

*Ve birer ışık
olarak gerçek
şekilleriyle
görünür.*

Geminin burnunun az ötesinde
Duruyordu bu kızıl gölgeler,
Çevirdim başımı, baktım ardıma
Ve Tanrım, gördüm güvertede neler!

Each corse lay flat, lifeless and flat,
And, by the holy rood!
A man all light, a seraph-man,
On every corse there stood.

This seraph band, each waved his hand:
It was a heavenly sight!
They stood as signals to the land,
Each one a lovely light:

This seraph-band, each waved his hand,
No voice did they impart –
No voice; but oh! the silence sank
Like music on my heart.

But soon I heard the dash of oars;
I heard the Pilot's cheer;
My head was turned perforce away,
And I saw a boat appear.

The Pilot, and the Pilot's boy,
I heard them coming fast:
Dear Lord in Heaven! it was a joy
The dead men could not blast.

I saw a third – I heard his voice:
It is the Hermit good!
He singeth loud his godly hymns
That he makes in the wood.
He'll shrive my soul, he'll wash away
The Albatross's blood.

Yatıyordu her ceset, yatıyordu cansız
Ve çarmıh üstüne ederim ki yemin,
Işıktan bir adam, bir melek adam
Duruyordu üstünde her cesedin.

Meleklerden bu ordu öyle el sallıyordu:
Sandım karşımda Cennet'ten bir sahne var!
Sanki kıyıya işaret veriliyordu:
Güzelim birer ışıktı bütün o adamlar.

Meleklerden bu ordu öyle el sallıyordu,
Tek bir söz etmiyordu hiçbiri,
Ama çevreye yaydıkları sessizlik
Siniyordu yüreğime müzik gibi.

Ama bir kürek şapırtısı duydum birazdan,
Hemen ardından geldi Kılavuzun sesi;
Dönünce de bunun üstüne o yana
Gördüm ki yaklaşıyordu küçük teknesi.

Binmiş tekneye, Kılavuzla yamağı
Geliyorlardı hızla gemiye doğru.
Tanrının, büyük bir sevinçti onları görmek:
Ölüler bile bozamazdı bunu.

Üçüncü birisi vardı yanlarında
Tanıdım sesinden o Münzevi Adamı,
Bağıra bağıra söylediği ilahilerle
İnleten yaşadığı korunun her yanını.
Günah çıkartırım ona, diye düşündüm,
Yıkar benim için Albatrosun kanını.

PART THE SEVENTH

*The Hermit of
the Wood,*

This Hermit good lives in that wood
Which slopes down to the sea.
How loudly his sweet voice he rears!
He loves to talk with marineres
That come from a far countree.

He kneels at morn and noon and eve –
He hath a cushion plump:
It is the moss that wholly hides
The rotted old oak-stump.

The skiff-boat neared: I heard them talk,
'Why this is strange, I trow!
Where are those lights so many and fair,
That signal made but now?'

*Approacheth the
ship with
wonder.*

'Strange, by my faith!' the Hermit said –
'And they answered not our cheer!
The planks looked warped! and see those sails,
How thin they are and sere!
I never saw aught like to them,
Unless perchance it were

Brown skeletons of leaves that lag
My forest-brook along;
When the ivy-tod is heavy with snow,
And the owlet whoops to the wolf below,
That eats the she-wolf's young.'

YEDİNCİ BÖLÜM

*Koruda yaşayan
Münzevi*

Bu iyi Münzevi yaşar o koruda,
Denize inen yamaçta uzanan.
Nasıl yayılır tatlı sesi her yere!
Ve uzaklardan gelen gemicilerle
Hoşlanır oturup konuşmaktan.

Dua eder sabah, öğle, akşam:
Diz çökecek minderdir onun için
Bütününü kaplayan yosunlar
Çürüyen çotuğunu bir meşenin.

Yaklaştı tekne, duydum seslerini:
'Ne garip! İnandırılmaz bir şey bu!
Nereye gitti bütün o güzel ışıklar,
Daha şimdi işaret verilmiyor muydu?'

*Gemiye hayretle
yaklaşır.*

'Gerçekten de garip,' dedi Münzevi.
'Cevap vermediler seslenişimize de!
Tahtalar büzülmüş, yelkenler desen
Nasıl da incelip kurumuş öyle!
Sanmıyorum ki görmüş olayım
Başka bir şey hayatımda böyle,

Saymazsak o boz yaprak ölülerini,
Deremin kıyısını dolduran,
Sarmaşıklar kar altında yatarken
Ve baykuş aşağıdaki kurda öterken,
Dişi kurdun yavrularını kapan.'

'Dear Lord! it hath a fiendish look –
(The Pilot made reply)
I am a-feared' – 'Push on, push on!'
Said the Hermit cheerily.

*The ship
suddenly
sinketh.*

The boat came closer to the ship,
But I nor spake nor stirred;
The boat came close beneath the ship,
And straight a sound was heard.

Under the water it rumbled on,
Still louder and more dread:
It reached the ship, it split the bay;
The ship went down like lead.

*The ancient
Mariner is saved
in the Pilot's
boat.*

Stunned by that loud and dreadful sound,
Which sky and ocean smote,
Like one that hath been seven days drowned
My body lay afloat;
But swift as dreams, myself I found
Within the Pilot's boat.

Upon the whirl, where sank the ship,
The boat spun round and round;
And all was still, save that the hill
Was telling of the sound.

'Tanrım! Geminin şeytani bir havası var,'
Diye cevap verdi kılavuzun sesi.
'Korkuyorum!' 'Korkma, devam et sen,'
Dedi istifini bozmadan Münzevi.

*Gemi ansızın
batar.*

Tekne geldi yanına geminin,
Durdum konuşmadan, kıpırdamadan;
Tekne girdi dibine geminin
Ve bir ses duyuldu hemen o an.

Gürüldedi altından denizin,
Yükselip korkunçlaştı daha da,
Ulaştı gemiye, yırttı koyu
Ve taş gibi gömüldü gemi sulara.

*Yaşlı Gemici
kılavuzun
teknesinde
kurtulur.*

Sersem etmişti o korkunç ses beni
Bir tokat gibi çarpınca gökle denize.
Yedi gün önce boğulmuştum sanki:
Yüzüyordu gövdem suyun üzerinde;
Ama, rüya görür gibi, buldum kendimi
Çarçabuk kılavuzun teknesinde.

Geminin batığı yerdeki girdapta
Küçük tekne fırl fırl dönüyordu,
Bitmişti her şey artık, durulmuştu ortalık;
Sırf tepe hâlâ o sestten inliyordu.

I moved my lips – the Pilot shrieked
And fell down in a fit;
The holy Hermit raised his eyes,
And prayed where he did sit.

I took the oars: the Pilot's boy,
Who now doth crazy go,
Laughed loud and long, and all the while
His eyes went to and fro.
'Ha! ha!' quoth he, 'full plain I see,
The Devil knows how to row.'

And now, all in my own countree,
I stood on the firm land!
The Hermit stepped forth from the boat,
And scarcely he could stand.

Ağzımı oynatınca haykırdı Kılavuz
Ve düşüverdi oracıkta bayılıp,
Münzevi de çevirdi gözlerini göğe
Oturduğu yerde duaya başlayıp.

Ardından, doğrulup asıldım küreklere;
Çıldırdı kılavuzun yamağı korkudan,
Katılırcasına gülmeye başladı,
Oynatarak gözlerini hiç durmadan;
Dedi, 'Ha, ha, ha! Belli oldu bu da:
Kürek çekmeyi de biliyormuş Şeytan!'

Ulaşıp toprağına sonunda ülkemin
Becerdim ayak basmayı karaya!
Münzevi de indi ardımdan tekmeden;
Hali yoktu neredeyse ayakta durmaya.

*The ancient Mariner
earnestly entreateth
the Hermit to shrieve
him; and the penance
of life falls on him.*

‘O shrieve me, shrieve me, holy man!’
The Hermit crossed his brow.
‘Say quick,’ quoth he, ‘I bid thee say –
What manner of man art thou?’

Forthwith this frame of mine was wrenched
With a woeful agony,
Which forced me to begin my tale;
And then it left me free.

Yaşlı Gemici içten
gelen bir şekilde
Münzeviye
yalvararak günah
çıkartmak ister ve
işlediği günaha
karşılık yaşamak
cezasına çarptırılır.

Dedim, 'Çıkart günahımı, kutsal adam!'
Haç çıkarttı geçirip elini yüzünden;
Dedi, 'Söyle bana, söyle hemen şimdi,
Nesin? Ne biçim bir insansın sen?'

Anında kavrayıverdi gövde mi
Derin, dayanılmaz bir acı;
Anlatmaya başladım hikâyemi
Ve öyle dindi ancak o sancı.

*And ever and anon
throughout his future
life an agony
constraineth him to
travel from land to
land;*

Since then, at an uncertain hour,
That agony returns;
And till my ghastly tale is told,
This heart within me burns.

*Ardından da ömrü
boyunca büyük bir
acı onu sık sık
ülkeden ülkeye
gitmeye zorlar*

O gün bugündür, beklenmedik bir anda
Başlar gene o büyük acı bende
Ve anlatana dek bu korkunç hikâyeyi
Yanıp tutuşur yüreğim içimde.

I pass, like night, from land to land;
I have strange power of speech;
That moment that his face I see,
I know the man that must hear me:
To him my tale I teach.

Gece gibi ÷lkeden ÷lkeye geçerim;
Garip bir söz gücüm vardır;
Yüzünü gördüğüm anda anlarım,
Beni dinleyecek kimseyi tanırım:
Bu hikâye hemen ona anlatılır.

What loud uproar bursts from that door!
The wedding-guests are there:
But in the garden-bower the bride
And bride-maids singing are:
And hark the little vesper bell,
Which biddeth me to prayer!

Nasıl bir gürültü geliyor o kapıdan!
Toplanmış düğün konukları orada:
Ama şarkı söylüyor bahçede gelin
Nedimeleriyle bir arada
Ve dinle işte çalıyor akşam çanı,
Söylüyor gelip etmemi dua!

O Wedding-Guest! this soul hath been
Alone on a wide wide sea:
So lonely 'twas, that God himself
Scarce seemed there to be.

O sweeter than the marriage-feast,
'Tis sweeter far to me,
To walk together to the kirk
With a goodly company! –

To walk together to the kirk,
And all together pray,
While each to his great Father bends,
Old men, and babes, and loving friends,
And youths and maidens gay!

*And to teach, by his
own example, love
and reverence to all
things that God made
and loveth.*

Farewell, farewell! but this I tell
To thee, thou Wedding-Guest!
He prayeth well, who loveth well
Both man and bird and beast.

He prayeth best, who loveth best
All things both great and small;
For the dear God who loveth us
He made and loveth all.

Ah, D ğ n Konuğu, bil ki ruhum
Yalnızdı u suz bucaksız bir denizde;
 yle ıssız bir yerdi ki orası
Yoktu neredeyse Tanrı bile.

Daha tatlıdır düğün ziyafetinden,
Çok daha tatlı gelir, evet, bana
Gitmek birlikte kiliseye
Temiz, saf, iyi bir toplulukla.

Gitmek birlikte kiliseye
Ve hep birlikte dua etmek
EĞerken hepsi Rabbine baş,
Her dede, her bebe, her arkadaş,
Her güzel kız, her genç erkek.

*Ve başka insanlara
 rnek olup onlara
Tanrı'nın yarattığı ve
sevdiği her şeye saygı
duymayı  Ğretir.*

Elveda, Düğün Konuğu, elveda,
Ama isterim őuna inanmanı:
İyi dua eder o kişi ki sever
Hem insanı, hem kuşu, hayvanı.

En iyi dua eden sevendir en yürekte
Büyük, küçük, tümünü canlıların
Çünkü bizi de seven sevgili Tanrı
Yaratmıştır ve sever hepsini onların.

The Mariner, whose eye is bright,
Whose beard with age is hoar,
Is gone: and now the Wedding-Guest
Turned from the bridegroom's door.

He went like one that hath been stunned,
And is of sense forlorn:
A sadder and a wiser man,
He rose the morrow morn.

Böyle deyip kor gözlü Gemici
Gitmişti kır sakalıyla oradan,
Düğün Konuğu da girmeyip içeri
Geri döndü güveyin kapısından.

Uzaklaştı sessizce ağır ağır,
Kendini vurgun yemiş gibi duyarak
Ve açtı gözlerini ertesi sabah
Daha hüzünlü ve bilge biri olarak.

SONSÖZ
GEMİCİ VE ALBATROS
GEORGE WHALLEY

Beni soracak olursan, bir insan öyküsünden hiç bu denli etkilenmemiştim. İlk okuduğumda günlerce etkisinden kurtulamadım. Doğaüstü kısımları hoşuma gitmese de böylesine bir sahnenin karşısında kalan adamın hisleri, adeta fareli köyün sihirli kavalcısı gibi beni peşinden sürükledi.¹

Charles Lamb, Wordsworth'e 30 Ocak 1801'de yazdığı bir mektubunda Coleridge'in *Yaşlı Gemici*'sini işte bu kelimelerle tarif etmişti. Kimi okurlar hâlâ Bayan Barbauld'un şiirin ihtimal dışı olduğuna, yetersiz veya tatsız bir anlamı olduğuna dair sözlerini tekrar etmeyi sürdürse de bunlar zihinsel tereddütlerden ibarettir: *Yaşlı Gemici* gibi bir şiir hünerini yalnız zihnin üzerinde konuşturmaz; zihinde yankılanan düşünceler ise bu şiirin manevi ve duygusal etkisini açıklamaya, hele ki çözmeye yeterli gelmez. Zira *Yaşlı Gemici*, Lamb'den bu yana tüm onu anlamaya hazır okurları benzer şekilde akıllarından çıkmayacak şekilde etkilemeye devam etmiştir.

Coleridge'in bir çağdaşı olarak Lamb'in eleştirisi, üzerinde durmaya değerdir. Yorumunun vuruculuğu ise şiirin cazibesine olan

1 *Letters of Charles and Mary Lamb*, ed. E.V. Lucas, Londra, 1935, cilt 1, s. 240.

duyarlığından değil, insan duygusunun şiirin merkezinde yer aldığı anında fark etmiş olmasından kaynaklanır. Lamb, Coleridge'i anlar ve severdi; ona duyduğu hayranlıktan asla kendini koparmamıştı: "namert onu seveyim diye bana iksirler içirdi";² "ruhumuzdaki dinginliğin çalkalanması için onun dehasının esintisi ve kokusuna yakın bulunmak yeterlidir."³ Maalesef bu "kışkırtıcı ve içinden çıkılmaz kişilik"i Lamb kadar tanımamız mümkün değil. Yi-ne de *Yaşlı Gemici*'yi yakın ve samimi bir gözle okuyarak, Coleridge'in esasına "saf muhayyilenin tasavvuru" olan bir şiirden beklenileceğinden daha çok yaklaşabiliriz.

Yaşlı Gemici, "masalsı bir kuruntu ve miskince bir düş"ten ziyade "sürekli bir alegori ve karanlık bir fikir"dir. Coleridge önemli bir mektubunda şiirin alegorik yorumunu doğrular: "Geçtiğimiz beş-altı yıl içinde, şayet şiirin tatlı sıcaklığı ve kıpırtısını tekrar hissedecek ve yaşadıklarımı tekrar dönecek olursam, *geçmiştekinden daha da garip ve çılgın bir alegoriye* başlamak niyetlenmişimdir..." Bu kıyaslamadaki eksik faktörün *Yaşlı Gemici* dışında ne olabileceğini hayal etmek güçtür; hemen ardından gelen çağrışımın fikri de bu fikri doğrular: "kendimi zirvesi Kutup Denizi'ndeki bir körfez veya boşza bakan bir kaya olarak *alegorize* etmek..."⁴ Şiirin başlangıcındaki olaylar ve albatrosun öldürülmesi Antarktika Okyanusu'nda gerçekleşse de Lowes'un ispatladığı ve Coleridge'in mutlaka hatırlayacağı gibi, Kuzey Kutbu seyahat edebiyatından ayrıntılar kullanılmıştır.

Bu şiiri (a) Coleridge'in iç dünyasını *Yaşlı Gemici*'de nasıl ve ne

2 A.g.e., I, s. 185.

3 A.g.e., II, s. 191.

4 *Unpublished Letters of Samuel Taylor Coleridge*, ed. E.L. Griggs, New Haven, 1933, cilt II, s. 262; Tüm italikler "alegorize" haricinde bana ait. Coleridge "Alegorik Muhayyile"sini kastediyor olabilir (*The Complete Poetical Works of Samuel Taylor Coleridge*, ed. E.H. Coleridge, Oxford, 1912, cilt II, s. 1091-6). Ağustos 1795'te kaleme alınan düzyazı alegori İngiltere Kilisesi'ne ve Katolik Kilisesi'ne saldırmak için kullanılmış, *A Lay Sermon: Addressed to the Higher and Middle Classes* eserinin önsözünde kullanılmıştır. "Alegorik Muhayyile"sinde Coleridge kendisini kesinlikle alegorize etmez.

kadar tasvir ettiğini göstermek, ve (b) albatrosun ya bilinçli ya da bilinçsiz olarak Coleridge için derin bir şahsi anlama sahip olduğunu belirtmek amacıyla inceleyeceğim.

I

Yaşlı Gemicî'nin estetik ve şiirsel nitelikleri hayli etkileyicidir. Diğer yazarlar şiirdeki renk ve dram, ahlâk, ayrıntının gerçekliği ve doğruluğu, şiirin dolgunluğu ve duyarlılığı gibi unsurları incelemiştir. Gelgelelim şiirin akılda kalıcılığının sebebi bu unsurların hiçbiri değildir, olamaz da; tek başına veya herhangi bir bileşim halinde. Coleridge yaratıcı muhayyilesi ile bu unsurları harmanlayarak esas anlamı ifade etmek için kullanılan bütün ve tam bir organizma halinde birleştirmiştir; bu anlamın gerçek öneminin muhtemelen yazdığı sırada kendisi de farkında değildi.

Bir şiir olarak *Yaşlı Gemicî*'nin değerine hiç kastetmeden, bu "akılda kalıcılık"ın şiirdeki yoğun eziyet, tereddüt, yalnızlık, hasret, dehşet ve korku duygularını şahsi deneyimlerimizle özdeşleştirmemizden kaynaklandığını göstermek isterim. Bu deneyim Coleridge'in şiirinde bizi delilik ve ölümün eşiğine götürür ve Coleridge'in yaşadığı kâbus ülkesine, Canlı Ölenler'in topraklarına ulaştırır.⁵ Yaşadığı muazzam ıstıraba başka hiçbir şiirinde bu kadar yakından bakamayız. *Yaşlı Gemicî*'yi yazdıktan bir sene sonra kendisini şöyle açık sözlerle tasvir etmişti:

geceleri dolaşan, işlediği korkunç bir günah,
iflah olmaz bir aksilik, ihmal edilmiş bir sevgiyle
yüreği delinmiş bir adam,
(İşte böyle, perişan adam! Her şeyi kendisine yorar,

5 Coleridge'in "Feci ve pek şaşırtıcı hayalleri"ne neden olan afyonun *Yaşlı Gemicî*'nin yazılışının, özellikle de Canlı Ölüm tasvirinin unsurlarından biri olarak incelendiği bir yazı için bkz. R.C. Bald'ın "Coleridge and *The Ancient Mariner*" adlı kıymetli ve çarpıcı yazısı, *Nineteenth Century Studies*, ed. H. Davis, W.C. DeVane, R.C. Bald, Ithaca, N.Y., 1940.

İşittiği tüm nazik seslere gene
Kendi dertlerini söyler).⁶

Yıllar sonra da “çocukluğumdan itibaren soyut olana düşkün oldum; gözümün takıldığı sıradan olan ne varsa onu deyim yerindeyse gerçeklikten çıkarmaya alışkındım; sonra da bilincimi bir nevi aktararak ve geçirerek o nesneyle kendimi özdeşleştirdim...”⁷ O sırada kendisindeki bu özelliği fark etmiş olsa da, olmasa da, Coleridge *Yaşlı Gemicî*’de kendisinin, ıstırapının ve dehşetinin, günaha, pişmanlığa ve güçsüzlüğe dair hislerinin özünü mabetleştirmişti. Ve de:

Kadından doğma hiçbir adamın ağzından
İşitilmemiştir böylesine hazin bir hikâye.

Eser, ilk halini yazdığı döneme kadarki deneyiminin kristalleşmiş bir hali olmasının yanı sıra, zaman geçtikçe hayatında bizzat başına gelen ve kendi eliyle gerçekleştirdiği şeyleri de tekinsiz bir şekilde haber veriyordu.

II

“Canlı ölüm”, Coleridge’in felsefesinde tekerrür eden bir motiftir. *Yaşlı Gemicî*’de dehşet dolu bir şekilde kişileştirilir:

Kadının ağzı kızıl, duruşu serbestti,
Saçlarının kızılı farksızdı altından,
Cüzam beyazıydı bembeyaz teni:
CANLI ÖLÜM denen o Kâbustu belli,
İnsanların kanını donduran.

1833’te kendisi için yazdığı kitabesinde kendi hayatını özetlerken yoldan geçeni çağırır ve şöyle söyler:

6 “The Nightingale: A Conversation Poem. April, 1798.”

7 *Unpublished Letters*, cilt II, s. 262. Bu pasaj, bir önceki alıntılanan kısımdan hemen önce gelmektedir.

S.T.C.'yi düşünerek ruhuna bir dua oku;
O ki yıllar yılı ecel teri dökerek yaşadı,
Hayatta Ölümü bulduğu gibi, Ölümde Yaşamı bulmalı.⁸

“Canlı ölüm”, Coleridge için vicdan azabı ve kimsesizliğin bir karışımıydı. “Kimsesizlik” belki de fazla tatlı ve insancıl bir kelimedir; en iyisi “ıssızlık” diyelim buna. Gemici’nin deneyimini biçimlendiren de tam bu pişmanlık ve ıssızlık karışımıdır. Pişmanlık duygusunu şiirde bulmak kolaydır. Coleridge’in mektupları ve daha sonraki yıllarda yazdığı şiirlerde de sürekli karşımıza çıktığı için burada ayrıntılı bir şekilde merceğe almamız gerekmiyor.

Gemici’nin ıssızlığı dolaysız olarak ifade edilir:

Yalnızdım, yalnızdım, yapayalnızdım
Uçsuz bucaksız bir denizde
Ve kemirirken ruhumu korkunç acım
Merhamet etmedi çıkıp bir aziz de.⁹

Etrafındakilerle oluşturduğu zıtlık da gözümüzün önüne konur:

Öldü bütün o güzelim insanlar;
Ama kopmadı tenimden benim canım,
Binlerce sümüklü yaratık sağ kaldı
Ve ben de onlarla sağ kaldım.

Sonunda da kati bir yalnızlığın dehşetiyle doruğa ulaşır:

Ah, Düşün Konuğu, bil ki ruhum
Yalnızdı uçsuz bucaksız bir denizde;
Öyle ıssız bir yerdi ki orası
Yoktu neredeyse Tanrı bile.

8 Bkz. *Letters of Samuel Taylor Coleridge*, ed. E.H. Coleridge, Boston ve New York, 1895, cilt II. s. 771. Çok önceden rüyasında kaleme aldığı bu kitabe yazısı (*Unpublished Letters*, cilt I, s. 281) matrak bir paralel oluşturduğu gibi, Coleridge çalışmalarında çoğunlukla gözden kaçan eğlencenin de bir örneğidir. *Letters*, cilt II, s. 771’de de üslup belirsiz bir neşeye sahiptir.

9 1798 versiyonuyla karşılaştırsak: “Merhamet etmedi çıkıp İsa da.”

Aynı motif daha ufak ayrıntılarda da karşımıza çıkar. Ruhlar gemideki yoldaşlarının bedenlerini kuşların ve tek başına çınlayan "bir flüt"ün sesleri arasında terk eder. "Kutuptan gelen ruh" yalnız bir ruhtur; her ne kadar "Günlerini tek başına geçiren" sözlerinde bir kimseye muhtaç olmama durumu hissedilse de diğer pek çok kimsesiz insan gibi –Coleridge gibi, Dorothy Wordsworth gibi– o da kuşları sever:

Seviyordu o kuşu, seven bu adamı,
Kendisini öldüren okuyla.

Hayalet gemi uzaklaştıktan ve Gemici, ölü denizcilerin gözlerinin büyüünden kendini kurtardıktan sonra okyanusa doğru bakar ve meşum bir hisse kapılır:

Nasıl ıssız bir yolda yürürken birisi,
Adımlarını korku ve dehşetle atar

Bu ayrıntılar bir arada bir tesir yaratarak, Gemici'nin perişanlığının dolaysız ifadesini daha da güçlendirir.

Gemici'nin ıssızlığı "günahın kefareti" değil, günah halinin kendisidir.

Göğe bakıp çalıştım dua etmeye;
Ama çıkmadan ağızımdan tek söz bile,
Kötü bir fısıltı gelip kulağıma
Kalbimi dönüştürdü çöle.

Sonra tekrar:

Can verirken gördüğüm acıyla lanet
Kaybolmamıştı hiç, duruyordu hâlâ;
Ne kaçırabiliyordum kendi gözlerimi,
Ne de göğe çevirip edebiliyordum dua.

İleride gösterileceği gibi aynı ıssızlık duygusu Coleridge'in de yakasını bırakmamış, diğer şiirlerinde, mektuplarında ve defterlerinde yankısını sürdürmüştür. Bu kasvet dolu pişmanlığının getirdiği

tutkuyla dile gelirken, perişanlığının kökündeki günahı mütemadiyen, yılmak bilmeden aramaktadır. Bir yandan miskinliği, "anlamsız araştırmalar"ı, evliliğinin hüsrana uğraması ve afyon bağımlılığı gibi başka günahlar edinmiştir.

"Ay haşiyesi" Gemici ve Coleridge arasında sağlam bir bağlantı kurar.

Gemici, *yalnızlığının* ve *hareketsizliğinin* içinde, gezgin Aya ve hem orada duran hem de ilerleyen yıldızlara özenir. Her yerde *mavi gök*, başlarını yaslayacakları yer, *anayurtları* ve *evleri* olarak onlara verilmiştir. Beklenen efendiler olarak bu alana haber verdirtmeden girerler ama gene de gelişleri *sessiz bir sevinçle* karşılanır.¹⁰

Bu haşye, 1800 ila 1817 tarihleri arasında bir dönemde yazılmıştır; 1829 koleksiyonunun tamamlandığı tarihe kadar da düzeltide kalmış olabilir.¹¹ Coleridge'in *Yaşlı Gemici*'ye şahsi ve olgun yorumudur bu. "Ay haşiyesi," *Yaşlı Gemici*'yi yazmadan uzun zaman önce hissettiği yalnızlık ve yurtsuzluk hissini özünü barındırır.

"Frost at Midnight" (Geceyarısı Kırağı, 1978) şiirinde Coleridge, Christ's Hospital adlı yatılı okulda bir yetim olarak hissettiği ıssızlık duygusunu hatırlar:¹²

kapı hafifçe aralanır, belli belirsiz birini
gözüm ısırsa yine de kalbim pır pır ederdi,
İsterdim yine de bir *yabancı*nın yüzünü görmeyi,

10 İtalikler bana ait.

11 Haşiyenin yazıldığı tarih ve düzeltme süreci hakkında çok az şey bilinmektedir. *Yaşlı Gemici*'ye yapılan önemli düzeltmelerin tarihi için bkz. J.L. Lowes, *The Road to Xanadu*, Boston ve New York, rev. ed., 1930, s. 475-6. "Güneşin sarayı" haşiyesine yapılan değişiklikler için bkz. *a.g.e.*, s. 164 ve sonrası. Defterlerin yayımlanmasının bu sorunu çözeceği umulmaktadır.

12 Karşılaştırmak için bkz. Edmund Blunden, *Coleridge: Studies by Several Hands on the Hundredth Anniversary of His Death*, ed. E. Blunden ve E.L. Griggs, Londra, 1934, s. 66: "Bazen merak ediyorum, acaba *Yaşlı Gemici* özünde şairin Christ's Hospital şiirlerinden biri olabilir mi diye. (...) Tekinsiz bir yalnızlık hissiyle uzun bir dönem yaşamış."

Bir hemşehrimi, teyzemi, çok sevdiğim kız kardeşimi...

Çünkü büyütüldüğüm yer

Bu muazzam şehirdi benim, loş revaklar arasında,

Gördüğüm hoş şeyler yalnız gökyüzü ve yıldızlar idi.

Ocak 1796'da Peder T. Edwards'a şöyle yazmaktaydı:

Nottingham'ın en önde ailelerinden birinin arasına girdim, bir dediğim iki edilmiyor; yine de doğrusu sıla hasreti çekiyorum, Bristol'den bu kadar uzun süre uzak kaldığım için. Dün gece düzenlenen *Baloda* idim – hiç görmediğim kadar hoş erkeği ve kadını bir arada gördüm; heyhat! yabancıların yüzleri benim için hareket eden Portrelerden farksız— (...) Kendimi bir Asilzadenin Evindeki uzun ve rutubetli bir galeride gibi hissediyorum; Resimlerin güzelliği ve çeşitliliği beni memnun ederken soğuktan titriyor, yalnızlıktan hüznü duyuyorum.¹³

Yaşlı Gemicî'yi yazmasından altı ay önce erkek kardeşine şunu yazmıştı:

bazen

Ruhum acıyor, kendi yuvamda ve

doğduğum yerde yalın kalbim ile

bir yabancı gibi yaşadığımı düşündükçe.¹⁴

Ocak 1798'de ise şunu yazmıştı: "Shrewsbury'de dışarı çıktığım ilk güneşli sabah içimde kalbim son nefesini verecek gibi – çünkü *Yabancıların ülkesinde* olacağım!"¹⁵ Dehasının son kez nüksettiği 1802 yılında, deniz yılanı pasajının tuhaf bir benzerini kalemle alacaktı:

13 *Unpublished Letters*, I, s. 40; "cuma sabahı" tarihli, Ocak 1796.

14 "To the Rev. George Coleridge"; yazım tarihi 26 Mayıs 1797.

15 *Unpublished Letters*, cilt I, s. 91; 6 Ocak 1798. Kıyaslamak için bkz. *Anima Poetæ*, ed. E.H. Coleridge, Londra, 1895, s. 197: "Bay Sharp'ın yanında iken (...) bir çocuk, hatta başka bir gezegenden ziyaretçi gibi hissediyorum. Suratları bazen sanki hayaletlere aitmiş gibi geliyor ama daha çok kendim onların arasında bir hayalet gibiyim – sanki aynı maddeden değilmişiz hissinden kurtulamıyorum."

Bütün bu sıcak ve sakin arife gecesi
Baktım durdum batıdaki göklere

Seyrettim tuhaf sarımtırak yeşil rengini:
Hâlâ da seyre diyorum – üstelik nasıl boş gözlerle!
Ve ufanmış, bazen çubuk halinde ince bulutlar,
Hareketleri arasında beliriveren *yıldızlar*;
O yıldızlar, bazen arkasında, bazen aralarında,
Parlak veya loş da olsalar, hep görünür durumda:
İşte hilal şeklindeki *Ay*, büyüyor aslı durduğu yerde
Bulutsuz, yıldızsız *mavi* bir gölde,
Onları tüm güzelliğiyle seyre diyorum,
*Güzelliklerini seyre ediyor, hissetmiyorum!*¹⁶

“Ay haşiyesi”nde ay,¹⁷ mavi gökyüzü ve yuva arasındaki çağrışımları fark etmek önemlidir. Diğer yerlerde simgeler bazen ağaç(lar)ın eklenmesiyle yuvayı, dostluğu ve sevgiyi ya da bunların yokluğunu çağrıştırır.

Coleridge pratik anlamda hayat boyu evsiz yaşamıştı. Ona evini açanların sabrını zorladığı, bazen arkadaşlıklarını bitirecek kadar yanlış anlamaya yol açtığı sayısız durum düşünülecek olursa, “Ay haşiyesi”nin son kısmı “Youth and Age” (Gençlik ve İhtiyarlık, 1823-1832) ile kıyaslandığında acıklı bir kişisel önem kazanır.

Ümidin olmadığı yerde hayat bir uyarıdır
Yalnız bizi kedere boğmaya yarayan,
Yaşlı olduğumuz zaman:

Yalnız bizi kedere boğmaya yarar
Sürekli ve yorucu terk edişlerle sınar,
Kapı dışarı edilmesi kolay olmayan

16 *Dejection: An Ode*; yazıldığı tarih 4 Nisan 1802. İtaliyler bana ait.

17 G.H. Clarke, “Certain Symbols in *The Rime of the Ancient Mariner*” yazısında (*Queen’s Quarterly*, cilt XI, 1933, s. 27-45) Yaşlı *Gemicî*’de güneşi intikamcı ve cezalandırıcı bir adalet tanrısı; ayı ise merhametli ve kurtarıcı bir sevgi tanrısı olarak yorumlar.

*zavallı bir misafir gibi, uzaktan tanınan;
Gülümsemeden neşesini sürdürse de,
Çoktan herkes istiyordur gitsin diye.*¹⁸

Doğayı bir şifacı olarak düşünen Coleridge, 1811 yılında perişan haldeki adamın kaderini düşünürken bir kez daha akli yuvaya döner; "Ay haşiyesi"yle olan paralel yine çok çarpıcıdır:

Tüm insanlık bizi terk ettiği, en yakın dostlarımız "soğuk ve beğenmeyen gözlerle" bakıp bizden uzaklaştığı zaman – o zamanda bile *mavi gökyüzü* yayılarak üzerimize kapanır, ikinci bir teselli olarak ufak bir ağaç bizi yapraklarıyla örter, tıpkı bir *evin çatısı* gibi, yakında bir çalılıkta bülbül iç geçirerek bizi tatlı bir sesle sakinleştirir, ta ki mor çalı çiçeğinin ayırmadığı gözlerinde tüm keder dağılana, ta ki bu karşıdaki güzellik, anılarda bir resim olana kadar.¹⁹

Ekim 1803'te ise yalnızlığının nedenini açıklamaya çalışır. "Diğer yandan (...) insan doğasının büyük, belki asil, kuşkusuz *tüm* gizli yönleri *yalnızken* ortaya çıkmalıdır. İnsan burada yalnız kendi ve Tanrı huzurunda var olur – doğru! Çoğu da Tanrı huzurunda üstelik! Kendi bilincinin *altında* neler mevcuttur kim bilir!"²⁰

Bu yurtsuzluk duygusunun Gemici'de nasıl resmedildiğine bakalım. Gemi nihayet rıhtıma ulaştığında şöyle haykırır Gemici:

Ve sonra inanılmaz bir sevinç!
Deniz fenerinin ucu mu görünen?
Tepeyle kilise mi onlar da?
Ülkem mi bana doğru böyle gelen?

18 Kıyaslamak için bkz. *Unpublished Letters*, cilt I, s. 264; yazıldığı tarih 1 Ağustos 1803. Kendinden "kasıtsız bir sahtekâr" olarak bahseder. Tüm mektup, şu sonuca vardığı için önemlidir: "Cennette bir sanık kürsüsünde malum rahatsızlığımın dair verebileceğim tek ifade, yemin ederim ki bu. Nasıl içimde birikti, çok geç farkına varabildim."

19 *Anima Poetæ*, s. 246. İtalikler bana ait.

20 *A.g.e.*, s. 31.

Bu feryat, evine dönen bir denizcinin hissettiği derin şükran duygusuyla örülüdür. Seyahatnamelerin pek çok sayfasında Coleridge uzun bir yolculuktan sonra yuvanın rıhtımını görenlerde depreşen duyguları okumuştı; burada da hayalinde bunları deneyimlediği için neşe ve acınma ve korku ile karışık o hissi yaratmayı becermiştir. Aralık 1796'da, Gemici'nin dönüşünü çarpıcı bir şekilde şöyle tahmin etmiştir: "Dünya etrafında neşeyle seyahat eden denizci, dönmeyi beklediği ve dilediği rıhtımı gördüğünde bir korkak gibi hissedebilir."²¹ Gemici'nin de "ülke"sine dönüyor olmasına rağmen, orada kimse'nin kendisini beklemediğini bildiğinden okur da emindir.

Binmiş tekneye, Kılavuzla yamağı
Geliyorlardı hızla gemiye doğru.
Tanrım, büyük bir sevinçti onları görmek:
Ölüler bile bozamazdı bunu.

Lazarus gibi ölümden dönen Gemici yaşayanları görmekten, seslerini duymaktan keyif duysa da şu sözlerinde alışıldık bir yurtsuzluk hissi vardır:

Daha tatlıdır düğün ziyafetinden,
Çok daha tatlı gelir, evet, bana
Gitmek birlikte kiliseye
Temiz, saf, iyi bir toplulukla.

Gitmek birlikte kiliseye
Ve hep birlikte dua etmek
Eğerken hepsi Rabbine baş,
Her dede, her bebe, her arkadaş,
Her güzel kız, her genç erkek.

21 *Unpublished Letters*, cilt I, s. 63. Profesör Bald'ın yeni defterlere dair yayımladığı materyaller, Coleridge'in Yaşlı *Gemici*'de kaleme aldığı hayali tecrübe ile Malta yolculuğundaki deneyimleri arasında pek çok paralel kurduğunu açıkça göstermektedir. Malta yolculuğu, Coleridge'in yalnızlığı ve orada başlayan afyon bağımlılığı, İngiltere'ye dönüş durumu Yaşlı *Gemici*'deki kehanetin acı bir gerçeğe dönüşmesidir demek akıldışı olmaz. Defterlerin eksiksiz metni yayımlandığında eminiz ki bu durum açıklığa kavuşacaktır.

İssızlık hissiyle yüklü kişisel olmayan bir resimdir bu. "Arkadaş"lar vardır ama ona ait değildir; "dede"ler kardeşleri ya da babası değildir; "her güzel kız, her genç erkek" onun çocukları değildir. Daha ümitsiz bir anında ağzından çıkan kelimelerdeki hissi alırız:

Ah o mutlu canlılar! Hangi dil
Anlatabilirdi bu güzelliği gerçekten?

Bu kelimeler de Coleridge'in yaklaşık yirmi beş yıl sonra kaleme alacağı şu dizelerdeki ıssızlık hissiyle söylenir:

Ben ise, içlerindeki tek meşgul olmayan varlık idim,
Ne bal yapabilir, ne iş görebilir, ne de şarkı söyledim.²²

Gemici'nin manevi ve duygusal tecrübeleri Coleridge'in başından geçtiğini bildiğimiz olaylara tıpatıp benzer olmakla kalmaz. Gemici'nin bir otoportre olarak çizildiğine dair elimizde bir ipucundan daha fazlası vardır. Gemici'nin iki göze çarpan özelliği kor gibi bakını hipnotize eden gözleri ve dinginliğidir.²³ Gemici der ki:

Gece gibi ülkeden ülkeye geçerim;
Garip bir söz gücüm vardır.

İlk dize yalnız Coleridge'in yalnızlığının bir temsili değil, *Yaşlı Gemici*'yi yazmadan önce "bir karabatak gibi" okurken daldığı hayali yolculukların da canlı bir tasviridir. Coleridge'in "garip bir söz gücü" olduğunu Lamb'den biliriz. "Revaklardan yolu geçen kişilerin senin konuşmanı, derin ve tatlı sözlerle Jamblikos'un gizemlerini, Plotinus'u (...) Homeros'u ve Pindaros'u Grekçesinden ezberden okumanı işiterek hayran halde çakıldığını (bir yandan genç Mirandula'nın *konuşması* ile *kılığı* arasındaki ayarsızlığı kafasında tartar

22 "Work without Hope"; yazıldığı tarih 21 Şubat 1825.

23 Lamb'in eleştirel yorumu gene işimize yarar: "Yaşlı Gemici öyle Sınavlardan geçer ki adeta eski benliğini ve kim olduğunun hatırası gölgede kalır ve gömülür, tıpkı Kötü bir rüya gören bir adama olduğu gibi; bu konuda bir enteresanslık vardır ki o da insanın tüm psikolojisinin yok olmasıdır" (*Letters of Charles and Mary Lamb*, cilt I, s. 240). Kıyaslamak için bkz. *Anima Poetæ*, s. 66: "Dinginliğin faydalı eylemin saygınlığına erişeceği bir gün de gelecektir."

iken) kaç kere görmüş idim—²⁴ Hasmı Hazlett bile 1818’de şöyle yazmıştı: “Büyü bozuldu; o zaman sonsuza kadar bitti; o ses artık duyulmuyor. Buna rağmen anı geçmiş yılların düşünceleriyle beni alıp götürüyor, dinmeyen bir sesle kulaklarımda çınıyor.”

Gemici’nin dinginliğine Coleridge de sahipti; bu kelimenin (tıpkı “acınma”, “sabır”, “sempati” gibi) önemi, etimolojik değerinin ötesinde, ıstırap duygundan kaynaklanır. 1803 Kasımı başında²⁵ gece gökyüzü üzerine kaleme aldığı, hepsi gece ikide kaydedilmiş duygu dolu gözlemlerde dinginlik, ıstırap ve ay altında buluşma duyguları bir aradadır; altı ay sonra Malta’da bir günlük sayfasında bunları memleketine ve Asra’ya olan hasretiyle harmanlar: “Görkemli akşam yıldızı aya yanaşıyordu, sonunda üst ucuna tam anlamıyla erişene kadar. (...) Hayatımda gördüğüm en benzersiz ve aynı zamanda en güzel manzaraydı. Aynısı İngiltere’de, Grasmere’de de olsaydı keşke!”²⁶ Bu sayfalarda bekleyen, hâlâ hislerinden kopmamış bir adam görürüz; tahammül edilmez ıstırapını yalnız gökyüzünü seyredişindeki *sabitlik* ile bastırabilmektedir.²⁷ 1798’den sonra *Yaşlı Gemici*’den sildiği küfür bazen zihninde şekillenmiş olmalıdır: “İsa ıstırap dolu ruhuma asla merhamet etmeyecek.”²⁸ Gemici’nin duası o uzun gecelerde sık sık tekrarlanmış olmalı:

Rüya olmasın, uyanık olayım, Tanrım,
Ya da uyuyayım sonsuza dek!

24 “Christ’s Hospital Five and Thirty Years Ago”. Ayrıca bkz. Lowes, *The Road to Xanadu*, s. 545, dipnot 52; burada Lowes, Brandl’in “Coleridge’in onu dinleyenler üzerinde [tıpkı Gemici gibi] bir hayranlık kurduğuna dair hoş sözü”ne değinir.

25 *Anima Poetæ*, s. 43-50.

26 *A.g.e.*, s. 76.

27 *Unpublished Letters*, cilt I, s. 166 ile matrak bir paralellik kurulabilir. “Aynam pencerenin karşısında durduğu için, tıraş olduğumda mütemadiyen bir yerimi kesiyorum. Sislerin içinden bir Dağ ya da Zirve çıkıyor ya da puslu Günışığı arasında eğri bir ışık huzmesi geçiyor ki hizmetkarlığını yaptığım Doğa Tanrıçası’na her gün sabun ve kanımı dökeyim.

28 Kıyaslamak için bkz. *a.g.e.*, cilt I, s. 363: “ölüm beklediğin ve dilediğin tam anlamıyla dehşet dolu 55 gün”; yine *a.g.e.*, cilt II, s. 182: “Ölümün yalnız Eyüp kitabında ifade edilirken gördüğüm bir hararetle özlemini duyuyordum.”

Gemici'nin ıstırapı ve yalnızlığı esnasında uyku ve rüya ana fikir-
lere dönüşür. Gemici'nin, tıpkı Coleridge gibi, onları birbirine eşlik
etmeye mecbur şeyler olarak görmediğini fark ederiz. Gemici, doğ-
ru, uyuduğu sırada "fısıldaştığını iki sesin havada" fark eder; ama
onları yalnızca ses olarak tanıdığı için hayalet gemiyi gördüğünde-
ki gibi vezinde birden tempo sürat kazanmaz. Rıhtıma ulaştığında-
ki yakarışı bu yolculuğun gerçek ve feci bir anlam ile rüya olduğunu
gösterir; kılavuzun yaklaştığını işittiğinde nabızı hızlanır çünkü yol-
culuğun rüyasını birden insanın somut gerçekliği bozmuş olur. Co-
leridge uykuyu esasında rüyasız olarak hayal ediyordu. Hayatının
(tıpkı Gemici'nin yolculuğu gibi) bir rüya halinde geçtiğini kendi ağ-
zından biliyoruz;²⁹ *Yaşlı Gemici'*yi yazdıktan sonra ise bazı zaman-
lar rüyası yani düşlediği şeyler, "hayatın alışıldık gerçekleri"nden
daha somut ve korkunç hale gelmiştir. "Sabır, meşguliyet, zihinsel
emek ve yürüyüş sayesinde uyanık iken şeytanı bir kulaç mesafe-
sinde tutmayı becerebiliyorum; ancak gece benim için cehennem,
uyku ise işkence eden meleğim. Dört geceden üçünde uyanık kal-
maya çalışırken uyuyorum – Geceleyin kopardığım çığlıklar nere-
deyse beni kendi evimde baş ağrısı haline getirdi. *Rüyalar benim
için gölgeden ibaret değil, hayatımın en somut ve en katı felaket-
lerinin ta kendisi.*"³⁰ İstırapının ve dehşetinin nedeni uykusuna eş-
lik eden rüyalar. Rüyaları çıkardığınızda, "uyanık kalmaya çalışır-
ken" uyuyakalmaz.³¹ Gemici'nin uyku ihtiyacı ve uyku için yalvar-

29 Bkz. a.g.e., cilt I, s. 281'deki rüya kitabesi:

İşte yatıyor burada zavallı Col., Çığlığını koparmadan,
Öldü o, tıpkı yaşadığı gibi, rüyasından uyanmadan:
Uykusunda içinde büyüyen Gut onu vurdu,
Yalnız, kimsesiz, bir E'nbro' Hanında yok oldu.

30 A.g.e., cilt I, s. 279. A.g.e., cilt I, s. 276-88 ve pek çok diğer mektubu aynı ko-
nuya değinir.

31 Şüphesiz bu rüyalarındaki dehşete neden olan şey afyondur. Yine de aldığı uyuş-
turucular zihnindeki bölünmenin asıl nedeni olmaktansa bir belirtisiydi de-
nebilir. Coleridge'in kabuslarının ve düşlerinin doğasına dair ilgisi *Anima Po-
etae*'de açıkça görülebilir, özellikle bkz. s. 85 ve 243. Coleridge'in rüya olayları-
na dair içe dönük analizinden üstünü geldiyse de örneği çok azdır. Bald ("Co-
leridge and *The Ancient Mariner*," s. 29-35) Coleridge'in dehşet dolu rüyaların-

ması 1802'den önce Coleridge'in kendisinde görülmüş, o tarihten sonra da muhakkak sık sık tekrar etmiştir.³²

Yaşlı Gemicî'nin ilk versiyonu *Lyrical Ballads* (Lirik Baladlar) içinde yayımlanmak üzere 1798'de tamamlanmıştı. 1801'de Coleridge, "İçimdeki Şair öldü," diye yazmıştır.³³ *Yaşlı Gemicî*'nin sonraki düzeltmeleri 1814 yılına kadar tamamlanmamıştır;³⁴ ilk olarak 1817 yılında yayımlanmasına rağmen haşiyeler ise 1829 tarihli baskıya kadar son ve eksiksiz halini almamıştır; 1817 sonrasındaki tarihlerde önemli bir değişiklik olduğu söylenemese de 1834 tarihli derleme için şiirde ufak düzeltmeler gene yapılmıştır.³⁵ Şiire yapılan düzeltmeler yapısının daha özlü olmasına, eskiye dair lüzumsuz göndermelerin silinmesine, cazibesinin nedensiz ve geçici olduğunu anladığı korku unsurlarını çıkarmasına, uzunluğuyla konunun denge-

da afyonun sorumluluğunu yakından incelemiştir; s. 40-3 arasında da Coleridge'in rüya, gündüz düşü ve kabus arasında yaptığı ayrımı irdeler.

- 32 *Yaşlı Gemicî* ve *Dejection*'da rastlanan ay ve uyku arasındaki ilişkinin gece görülen şeylere dair bir gruplandırma değil de Coleridge'in eserlerinin arkasındaki düşünceler boyunca rastlanan bir sembolik çağrışım kümesi olduğu söylenebilir. Bu konu, yazının kapsamını aşan ayrıntılı bir incelemeyi gerektirmektedir. *Dejection* içinde, cilt VIII, s. 2: "Pek azdır ey dostum böyle beklenen nöbet!" Kıyaslamak için bkz. *Unpublished Letters*, cilt I, s. 286: "Tanrı sakınsın, en büyük Düşmanımın her gece yaşadığım Uyku dolu Geceler olmasını—."
- 33 Godwin'e mektup, 25 Mart 1801; C.K. Paul, *William Godwin: His Friends and Contemporaries*, Londra, 1876. Bu mektuba şu kaynaktan da ulaşılabilir: *Coleridge: Select Poetry and Prose*, ed. Stephen Potter, Londra, 1933, s. 590. Kıyaslamak için bkz. *Letters*, cilt I, s. 298, Mayıs 1790: "Biçare ilham perim terk etti beni"; ve cilt I, s. 388, Temmuz 1802: "Şiire dair tüm dehamı (...) yitirdim."
- 34 Bkz. Lowes, *The Road to Xanadu*, s. 475-6. *Yaşlı Gemicî*, 1814 tarihli *Sibylline Leaves* için hazırlanmıştır. Lowes metinde önemli düzeltmelerin yapıldığı tarih olarak 1802'yi önermektedir. Bald'un defterlere yönelik çalışması bu tarihi geçersiz kılmıştır.
- 35 Bkz. *The Road to Xanadu*, s. 475. J.D. Campbell, *Samuel Taylor Coleridge: A Narrative of the Events of His Life*, Londra, 1894, 263 no'lu dipnot içinde, "epey düzeltme sonrası"nda çıkan 1829 tarihli baskının "şahsi ilgi ve alaka gösterebildiği son baskı" olduğunu söylemiştir. "1834 tarihli baskı çoğunlukla, belki de yalnızca, H.N. Coleridge'in gözetimiyle düzenlenmiştir." E.H. Coleridge (*Complete Poetical Works*, cilt I, s. iii) Campbell'ın bu sözünü kesin bir dille reddeder ve yeni bir açıklamada bulunur.

si ve vurgusunu tehlikeye atan bazı pasajların da kısalmasına sebep olmuştur. Yine de şiirin tasarısı veya yönü konusunda temelden bir değişikliğe gitmemiştir. Bu düzeltmeler haricinde yalnız savından ziyade şiire dair derin bir düşünce olduğu için değerli olan haşiye metne eklenmiştir. Şiirin Coleridge için gerçekten şahsi anlamı olduğunu yalnız metni itina ile düzeltilmesinden değil, haşiye yaptığı eklemeler ve düzeltmelerden de anlamak mümkündür. Bu haşiye bir ihtimal 1817’de, *Sibylline Leaves*’in (Kehanet Yaprakları) yayımlanmasından sonra tamamlanmış olabilir.³⁶ *Yaşlı Gemici*’nin son hali yirmi yıllık bir düşüncenin ürünüdür, düşüncenin kendisi ne kadar aralıklı olursa olsun. Bu da şiirin, yarattığı anda yüklü olduğu kişisel anlamı şair için barındırmaya devam ettiği anlamına gelmektedir.³⁷

Düzeltilmeler boyunca şiirdeki simgeler, hele ki haşiyenin yardımıyla keskinleşmiş; şiirin kişisel bağlamı daha belirginleşmiş, en önemlisi de şiir sonraki hayatını doğrular hale gelmiştir.

III

Coleridge’in hayatının çalkantılı hazırlık, bulutsuz bir yaratıcılık, hüsrana ve düş kırıklığından oluşan üç döneme ayrıldığını düşünmek yanıltıcı olur. 1797-1799 arasındaki kısa yaratıcılık dönemi, sonraki dönemden daha ümitli bir zihinden çıkmış olsa da esasında aynı zihne aittir: tedirgin, değişken, marazlı, pişman, korkulu. Evliliği, Hartley’nin doğumu, William ve Dorothy Wordsworth ile olan yakınlığı kısa bir süre ayaklarını yerden kesmiştir ama bu kanatlar sürekli olmamıştır. Bu “besleyici”, o dönemki mektuplarında gelecekteki kötü olayları tahmin edercesine üstüne bastıra-

36 Lowes (*The Road to Xanadu*, s. 164) “Güneş sarayı” haşiyesinin yazım sürecini 1817 yılında, *Sibylline Leaves*’in yayımlanmasından sonra olarak tarihlendirir.

37 Şair Coleridge değil de bir başkası olsa, ulaşılan bu sonucu savunmak kolay olmayabilirdi. Bu anlamda *Yaşlı Gemici*, “Christabel” ile son derece zıttır. Coleridge’in “adeta bir rüyanın bütünlüğü ve canlılığı ile tamamıyla zihnimde” dediği “Christabel”, parçalar halinde kalmıştır. Biten arkadaşlıklara dair pasaj, “Christabel”de Coleridge’e dair kişisel tek izdir. “Hayal gücüne dayalı bir eser” olarak “Christabel”, *Yaşlı Gemici*’den çok daha geçerlidir: öyle az kişisel öneme sahiptir ki tamamlamak için gereken pratik zorlukları aşmakla uğraşmamıştır bile.

rak ifade ettiği mutluluk dahi Coleridge'in özünü değiştirememişti. Erken dönem sonraki dönemi belirler. 1796'da şöyle yazmıştı: "Korktuğum, bu lanet olasıca Acton'da bana musallat olan tek bir Hayalet var; o da göçüp giden Ümidin korkunç Hayaleti."³⁸ Aynı yıl şöyle bir gözlemde de bulunuyordu:

Ne tatlı olurdu böyle yeşil bir dağa tırmanmak,
İnsanın yüreği yalnızlık ile sızladığında bile—...³⁹

1797 baharında Cottle'a şöyle söylemişti: "Stowey'ye geldikten sonraki cumartesi, pazar ve sonraki on gün boyunca tarifi mümkün olmayan bir bunalım geçirdim. (...) Wordsworth'ün sohbeti, vs. biraz beni kendime getirdi; yine de eskisi gibi değilim – bir daha da olmam herhalde. Sakin bir ümitsizlik yüreğime yayılmış durumda."⁴⁰ 1797'nin başında kardeşi George'a "Bir Yabancı olarak hayatı gezdim durdum," ve "Sonsuz Hikmet benim için farklı bir talih ve ayrı bir zihin çizmiş,"⁴¹ dediğinde *Yaşlı Gemici*'yi bekliyor gibiydi. Daha 1795'te uyuşturucu kullandığına değiniyordu;⁴² 1798 baharına gelindiđinde⁴³ "Kubilay Han" şiiri "derin bir uyku halinde, en azından dış duyular söz konusu ise" kaleme alınmıştı. Sonraki dönemin yıkık Coleridge'i 1797'de fark edilir derecede belirgindir. Coleridge bunları anlayacak, bir nebze de olsa önemini fark edecek kadar zeki ve içine dönük biriydi.

Yaşlı Gemici'yi yazmasından önce Coleridge'de kişisel kıyamet duygusu mevcuttu; buna rağmen bazen, uzun süreler bo-

38 *Letters*, cilt I, s. 187.

39 "To a Young Friend".

40 *Unpublished Letters*, cilt I, s. 70.

41 "To the Rev. George Coleridge".

42 1791 tarihli ilk mektuptan (*Unpublished Letters*, cilt I, s. 3) pek anlaşılmasa da, E.H. Coleridge üzerinden Mart 1795 tarihli bir mektuba bağlıdır (*Letters*, cilt I, s. 173 dipnot); burada neredeyse her gece afyon kullandığından bahseder. Ayrıca bkz. Lowes, *The Road to Xanadu*, s. 415.

43 Bkz. Bald, "Coleridge and *The Ancient Mariner*," s. 28, dipnot 1; ve E.K. Chambers, *Samuel Taylor Coleridge*, Oxford, 1938, s. 103. Bald (25-30) bize Coleridge'in afyon bağımlılığının bir tarihçesini çıkarır.

yunca, "şeytanı bir kulaç mesafesinde tutmayı" başarıyordu. "Ay haşiyesi"ni ve iç parçalayıcı ağıdı "Youth and Age"i haber veren yalnızlık ve yurtsuzluk hissine olan bilinci çoktan yerleşmişti. *Yaşlı Gemicici* kendi çilesinin, kişisel tehlike duygusunun, edilgenliğinin ve kafa karışıklığının bir yansımasıdır. Başta, muhayyilesinde Gemicici'nin yaşadığı durumu deneyimlediği sırada kendini şiire bilinçsiz bir şekilde aktarıyordu. Cebelitarık'tan Malta'ya yolculuk ederken denize dair "gözlemler"ini doğrulamakla kalmamış,⁴⁴ "ölümü beklediğin ve dilediğin tam anlamıyla dehşet dolu 55 gün"ü geçirmenin nasıl olduğunu da anlamıştı.⁴⁵ Malta'da geçen zaman kritik, kasvetli bir dönemdi; ben de Coleridge'in Malta'da üşengeçlik, hayale dalma, ölümcül erteleyicilik ve yaratıcı iktidarsızlığın eşiğinde olduğunu çarpıcı bir şekilde fark ettiğine inanıyorum. *Yaşlı Gemicici*'nin 1817 tarihli haline de bu fark edişi yansır: Ay haşiyesini kişisel alegori keskinleştirir; bazı önemli ayrıntılar da Gemicici'nin deneyimini Coleridge'in afyonla olan deneyimiyle yakından bağdaştırır.⁴⁶

Şiire çarpıcı ve tekinsiz cazibesini veren şey esasen bu kişisel niteliğidir. Şiirin kehanet gücünü anladığımızda; Coleridge'in ileriki yaşlarında bu şiiri kişisel bir alegori olarak kabul ettiğini ve kendini başıboş bir yalnızlığa ve çileye mahkûm ederek bu kehaneti gerçek kıldığını öğrendiğimizde bu etki daha da artar.

IV

Albatrosun sahip olduğu önemli konuma da değinmek gerekiyor; ne de olsa "albatros (...) şiirin üç yapısal ilkesi olan yolculuk, doğaüstü sistem ve eylemin meydana getirdiği sonuçların ortaya çıkış döngüsünü ayrılmayacak bir şekilde birleştirmektedir."⁴⁷ Böylesine şiddetli bir ıstırapı yalnızca yoğun bir kişisel sembolizm haklı kılabilir. Albatros, rastgele seçilmiş bir sahne dekoru ya da hikâyede ha-

44 Bkz. a.g.e., s. 9-12.

45 Bkz. not 30.

46 Bkz. Bald, "Coleridge and *The Ancient Mariner*", s. 33 ve sonrası.

47 Lowes, *The Road to Xanadu*, s. 221.

reketi sağlayan mekanik bir nesneden fazlasıdır.⁴⁸ Albatros, Coleridge'in hayal gücünün simgesi, onun kartalıdır.⁴⁹

Albatrosu akıl eden Coleridge değil, Wordsworth olmuştur.⁵⁰ Albatrosa Shelvocke ya da başka bir yerde rastlayanın Wordsworth mü, Coleridge mi olduğu önemli değildir. Kasım 1797'de şiirin etrafında belirginleşeceği nihai unsura ihtiyaç vardı. Lowes'un gösterdiği üzere, *Yaşlı Gemici* öncesi Coleridge, "gerçeğin tortusunu alışık olduğu gibi delerek altındaki gizli şiir membasını bulan" bir şahinin gözüyle geniş ve müphem okumalara dalmıştır. Sanki ne aradığını tam bilmese de içgüdüsel olarak neye ihtiyacı olduğunu bilmektedir. Wordsworth'ün olayın üzerinden neredeyse elli yıl geçtikten sonra yazdığı geriye dönük ve biraz da yukarıdan bakan açıklama yeri ne, Quantock Tepeleri'nde yapılan o önemli yürüyüşte yaşanan sohbetin kelimesi kelimesine bir kaydı olması çok daha değerli olurdu.

Coleridge, albatrosun şiire mekanik uyumunu anında fark edecekti: Albatros, Antarktika bölgelerine yapılan bir yolculuğa doğal olarak uygundu; denizciler kuşlar konusunda batıl inançlara sahip oldukları gibi, albatroslara dair özel batıl inanışları vardır; hatta albatrosun, alternatiflerin olmadığı kadar kafiye uygun olduğunu dahi fark etmiş olabilir. Hikâye ve nazımın pratik kaygılarının ötesinde, albatros tam da Coleridge'in aradığı şeydi. Kısıtlı, garip ve Coleridge için çok manidar bir bölge içinde varlığını sürdüren bu ender rastla-

48 Bkz. *a.g.e.*, s. 303. Lowes bu eylemin önemsizliğinin altını çizer ve Coleridge'in cezayı harekete geçirmek için önemsiz bir eyleme ihtiyaç duyduğunu belirtir. Clarke ("Certain Symbols in The Rime of the Ancient Mariner," s. 29), albatrosun bir simge olabileceği ihtimalini reddeder.

49 Bkz. T.S. Eliot, *The Use of Poetry and the Use of Criticism*, Londra, 1933, s. 69. Eliot kartalı hayal gücünün simgesi olarak kullanır. Coleridge de 1807 tarihli bir epigramda Poole'un kendisini gönüllendirmesine cevap yazarken bu simgeyi kullanır gibidir: "Kartal uyandırсын kaplumbağayı gündeğümünde – Güç yıkık bir zihne konuştuğu sırada" (*Complete Poetical Works*, ed. E.H. Coleridge, II, s. 1001). Bkz. Shelley'nin Coleridge'i "gözlerini kırıştıran baykuşlar arasında başlıklı bir kartal" olarak tarifi.

50 Wordsworth'ün 1852 tarihli *Poems* kitabından dipnotu. "We Are Seven" şiiri ne yazdığı 1843 tarihli önsözdeki açıklama daha uzun olsa da büyük ölçüde aynıdır. Her iki açıklama da Lowes'un *The Road to Xanadu*'sunda mevcuttur, s. 222-223.

nan⁵¹ ve olağanüstü büyüklükteki⁵² yalnız gezen kuş zararsız olmakla beraber geleneksel olarak hayırlı bir işaret kabul edilirdi. Bu gerçeklerin bazıları ya da hepsinin Coleridge'in zihninden geçmiş olduğunu düşünüyorum; geçer geçmez de albatrosu amacı için en doğru (ya da en düşük değeriyle yeterli) simge olarak benimsemiştir.

Coleridge açık bir simgeciydi. 1815 yılında "Kelimenin en üstün anlamıyla bir *fikir*, yalnız bir *simge* aracılığıyla anlatılabilir,"⁵³ diye yazmıştır. On yıl öncesinde şöyle belirtir:

Doğadaki nesnelere bakar, buğulu camların arkasında belli belirsiz parlayan ayı seyreder ve düşünürken yeni bir şey arıyor değil de içimde bir yerde ezelden beri varolan ve ilelebet var olacak bir simgesel dili çağırıyor gibiyim. İlki doğru olduğunda bile, yeni olguların içimdeki unutulmuş ya da saklı bir gerçeğin sö-nük uyanışı olduğu hissine kapılırım. Halen ilginç gelir bana simge kelimesi. Yaradan ve geliştiren λόγος'tur [logos] bu!⁵⁴

Burada tarif ettiği yeni edinilmiş bir teknik değil, zihinde varolan daimi bir düşüncedir. *Yaşlı Gemici*, Coleridge'in verdiği açıklamada olduğu gibidir: "aradığı, sanki çağırdığı" şeyi, "içimde bir yerde ezelden beri varolan ve ilelebet var olacak o simgesel dili" defter yazısından çok önce şiirde bulmuş gibidir. Dahası, Coleridge keli-

51 Coleridge'in kuşlara olan yoğun ilgisini "This Lime-Tree Bower" şiirine yazdığı dipnottan ve Gilbert White'in *Works*'üne bıraktığı bir el yazması nottan (*Coleridge: Select Poetry and Prose*, ed. Stephen Potter, s. 719'da alınulanmıştır) anlamak mümkündür: "Uçan ve Hareket Eden şahısların (kuşlar) daha güzel bir tablosunu çıkararak derleme yaptım." Bkz. *Anima Poetæ*, s. 178, 193, 194.

52 Dev albatros muhtemelen Coleridge'in aklına gelirdi. Wordsworth'ün "3 ila 4 metrelik kanat genişliği"nden bahsedışı de dikkate değerdir. "Uygun" türleri görmek açısından ayrıca bkz. *The Road to Xanadu*, s. 226-7 ve 529; ve Bald, "Coleridge and The Ancient Mariner", s. 6: "Bir çocuk gördüm, boynuna sanki albatros gibi bir koyun budunu asmış, tepeye urmanıyordu."

53 *Biographia Literaria; The Complete Works of Samuel Taylor Coleridge*, ed. W.G. T. Shedd, New York, 1853, III, s. 259.

54 *Anima Poetæ*, s. 136; tarih 14 Nisan 1805. Ayrıca bkz. s. 225: "kelimeler yalnız nesnelerin ve düşüncelerin simgeleri değildir, kendileri nesnedir, ayrıca (...) simgeleştirilen nesneler arasındaki uyum, simgelerin birbiriyle uyumu ile daha kolay, daha bir güzel şekilde bize sunulacaktır."

meleri ya da simgeleri düşünmeden, özensizce seçecek biri değildir. 1805 tarihli bir diğer günlük yazısında, aslında cümlelerin işaret ettiğinden çok daha büyük bir tevazu ile şöyle yazmıştır: “Pek az insanın sözcüklerine benim kadar anlam yüklediğini ya da sözcükleri uzun uzun düşünerek, aralarında fark gözeterek seçtiğini söylesem küstahlık etmiş olmam.”⁵⁵

Albatros ve hayal gücü arasındaki bağlantının şiirin ve insanın içindeki bir ihtiyaçtan kaynaklandığı fikri, *Yaşlı Gemici*’nin bir-iki dizesi ile doğrulanabilir. Bu delil her ne kadar belirsiz gözükse de asıl delil sayılabileceği için göz ardı edilmemelidir. Gemideki arkadaşları, albatrosu öldüren Gemici’ye şunları söyler:

Öldürdün o kuşu,
Estiren bu hayırlı rüzgârı.

1806 yılı sonunda Coleridge, “deha”yı rüzgâra benzetmiştir: “Deha tıpkı mihraptaki ateş gibi yalnız göklerden ateşlenebilir olsa da, onu besleyecek uygun bir yakıt olmadığı zaman sönüp gider; yahut yalnız toplum sayesinde filizlenebilen erdemlere uymaz ise geldiği yere dönecek, közlerin altına gizlenip, aniden koparak insanı uyandıran ve yeniden canlandıran inayet, yani ἀνάγκη dolu bir rüzgâr onu tekrar yakıp ortaya çıkarana kadar.”⁵⁶ Hayal gücü ya da esin Coleridge’in eserlerinin⁵⁷ dışında sık sık kuşla simgelenir.

Daha önemli bir olay da, Coleridge’in Bayan Barbauld’un meşhur eleştirisine olan yanıtıdır. *Yaşlı Gemici*, Coleridge’e göre, “Bin bir Gece Masalları”nda bir tüccarın kuyu başında hurma yeme-

55 A.g.e., s. 103.

56 A.g.e., s. 179. İtaliçler bana ait. Bu paraleli ihtiyat ile sunuyorum. Ayrıca “cinası savunan bir deneme” yazmış olan (a.g.e., s. 225) Coleridge’in esinti-Brise-rüzgâr-“coşkuyla esen rüzgâr”-esin şeklinde çağrışımlara ulaşmış olması muhtemel. Diğer yandan böyle bir görüşü destekleyecek açık bir kanıt yok.

57 Coleridge’in eserlerindeki bir örnek için bkz. dipnot 51. *Anima Poetæ*, s. 178 de alakalı: “Uzun kuyruk tüylerinden yalnızca ikisi kalmış, onlar da yırtık pırtık halde duran tüy değiştiren tavuskuşu yine de harap olmuş yelpazesini güneşin ve esintinin karşısında gururla açmayı sürdürür.” Bu dolaysız bir gözlem olabilir; yine de bağlamı göz önünde bulundurduğumuzda, Coleridge’in şahsi bir benzetmede bulunduğunu söyleyebiliriz.

ye oturduğu, çekirdekleri kenara atarken birden bir cinin belirdiği, hurma çekirdeklerinden biri cinin oğlunun gözünü çıkardığı için tüccarı öldürmesi gerektiğini söylediği masal kadar ahlâk derisi vermeliydi.”⁵⁸ Verilen sert cevabın üslubu neşelidir. *Yaşlı Gemici* Coleridge için düşündüğüm kişisel öneme sahiptiyse, şakacı olmayan bir biçimde yanıtlaması zor olurdu. Bayan Barbauld’a yazdığı yanıtın yedi yıl önce mektuplaştığı birine böyle durumlarda nasıl davrandığını şöyle anlatmıştır:

Dost Meclisinde ve daha kesin biçimde Edebi Hayatımda *şahsi hayatıma ve hayatımdaki özel kişilere* dair düşüncelerimi (...) Tüm bunları biliyorsun ama bir yandan da bilmen mümkün mü azizim! (...) seneler boyunca, belki mizacın da üzerine binerek biriken nedenler, *düşüncelerimi tekrar içime bastırmama neden oluyor: böyle şeylerin daha konusu açılır açılmaz konuyu değiştirene ya da odadan çıkana kadar rahatsız hissediyorum*—.⁵⁹

Coleridge’in *Yaşlı Gemici*’nin sakladığı derse dair alaycılığı, istediği biçimde yanıltıcıdır; yine de aradığımız ipucunu hem saklamakta hem de içermektedir.

Gemici’nin suçunun niteliği, Coleridge’in yazdığı bazı sözcüklerle öne çıkar (dinleyecek, çünkü): aynı şekilde Coleridge’in kişisel “suç”u da öyle – çünkü kendisi ileriki yaşlarında böyle kabul etmişti. Kimlik bu şekilde tamamlanır.

Suç aynı anda hem düşüncesiz hem de kasıtsızdır.⁶⁰ Gemici, yaptığı işin sonuçlarını aklına getirmeden “*zararsız albatrosu*” vurur ve “onlara uğur getiren kutsal kuşu *konukseverlik kurallarını çiğneyip öldürür*”. Gemici okunu, tüccar ise hurma çekirdeğini *atmayabilir* *di*; ikisi de bunun için bir neden görmediler. Gemici yolculuğunu ta-

58 *Table Talk*, 31 Mayıs 1830; *The Complete Works of Samuel Taylor Coleridge*, ed. W.G.T. Shedd, VI, s. 324.

59 *Unpublished Letters*, II. s. 274. Coleridge “kişiler” ve “içime” sözcüklerini italik yazmıştır. Diğer italikler bana ait.

60 Bald (“Coleridge and *The Ancient Mariner*,” s. 39 ve sonrası) bu pasajı yorumlarken, *ahlâk dışı tavır* ahyon hülyalarının bir özelliği olarak açıklamaya çalışır. Lamb de ahyona değinmeden benzer bir nitelikten bahseder.

mamlamadan önce muhakkak ki kuşları öldürmek konusunda acı bir ders almıştı; yine de bir tembellik ya da can sıkıntısı anında arbaletini albatrosa doğrulttuğunda bu dersin ona faydası yoktu. “Varsın olsun! Deneyimle, tıpkı bir Geminin kışındaki fenerin yalnız ardına – çoktan geçmiş olduğu Yola ışık yaydığı gibi.”⁶¹ Albatrosarı ya da cinleri koruyan yasalardan habersizce gerçekleştirilmiş bir eylemin en katı şekilde cezalandırılması *gerekliliğinde* varolan çelişkide Yunan tragedyalarını hatırlatan bir sertlik ve acımasızlık mevcuttur.

Coleridge’in ta 1803’te yazdığı bir şiirden kendi acısını bu şekilde gördüğünü anlamak mümkündür.

Böyle cezalar, dedim, günahın onmaz
Biçimde lekelediği ruhlara layıktır,—
İçinde kasıp kavrulan cehennem
Bir kez daha çalkalanadursun,
Eylemlerinin dehşetini görmek,
Bilmek ve nefret etmek ister, yine de yapar!
*Böyle acılar böyle adamlara uygundur belki,
Peki niçin bana, bana layık görüldü ki?*

“The Pains of Sleep” (Uykunun Acıları), Gemicî’nin deneyimlediği kafa karışıklığı ve şaşkınlık ile örülüdür. Acıları ortaya çıkaran günah aynı şekilde işlenir: “Tanrı’nın önünde göz kapaklarımı kaldırma-ya cesaret dahi edemez, Merhametinden vazgeçmek suça suç eklemek olacağından vazgeçemez iken, diğer kullara şunu söyleyebilirim ki bu *lanet* alışkanlığa cahilce kendimi kaptırdım.”⁶² “Bana böyle ağır bir kötülük eden beden” ile mücadelesinin sonucunu şüphelenmiş olsa da, çok geç olana değin anlamayacak olan Coleridge, bu alışkanlığa başladığında kartalını öldürdüğünü bilmiyordu. Düşünce-

61 *Unpublished Letters*, II, s. 354. E.H. Coleridge (*Coleridge: Studies by Several Hands*, ed. E. Blunden ve E.L. Griggs, s. 41) bu “kalıp cümle”nin ilk defa 2 Ocak 1800’de geçtiğini söyler.

62 *Unpublished Letters*, II, s. 107: Coleridge burada muhtemelen “günah”ın kendisi değil de, bir belirtisi olarak gördüğü afyon alışkanlığından bahsediyor. Burada afyonu merkeze koyan Cottle’i yanıtlıyor.

siz bir eylemdi: evet, hem gereksizliğiyle hem de kaçınılmasıyla öyleydi. İşte tam da bu (sonradan gelen) ve eylemin, olası sonuçlarını anlamış olsa belki kolaylıkla engellenebileceğine dair bilgidir, Coleridge'in hayatını ve Gemicî'nin yolculuğunu bu kadar acıklı kılan.

Ah eski sağlığım, gençliğim olacaktı, eski halim olacaktı ki – ama ben ahmaklık ettim, kendi mutluluğumun, dehamın, faydamın gırtlığını kestim.⁶³

Eski zihinsel hastalık bir daha nüksetmemiş olsa belki her şey iyi olacaktı; metafizik bilginin tekinsiz, ele avuca sığmayan madenlerine dalmak yerine çiçekleri toplasa, işlenmiş topraktan hasat alsa idim. Daha sonrasında derin araştırmalar yoluyla bedensel acıdan ve kötü duyarlıktan kaçmanın, kalpte duygu uyandırmadan anlayış gücünü ve kapsamını arttırmanın yolunu bulduysam da doğal becerilerimin genişlediği, yatkın olduğum konularda kendimi geliştirdiğim uzun ve mutlu bir dönem de oldu – muhayyilem, doğa sevgim, biçimlere ve seslere dair güzellik anlayışım hep etkilendi.⁶⁴

Bu dönem, 1815'te hatırlamak istediğinden çok daha kısaydı ve o kadar mutlu değildi. Elindeki iki ahlâk dersinde Bayan Barbauld'un tahmin ettiğinden daha fazlası vardı; hatta Coleridge'in, yazdıktan uzun yıllar sonra, eserlerini açıklaması istendiğinde hatırlamaya yanaştığından da fazlası.

Yaşlı Gemicî'de haberini verdiği muhayyilesinin tükenmesi süreci sona yaklaştığında ve Coleridge hayatının "çalkantılar halinde durgun bir denize" gömüldüğü hissine kapıldığında, bu duruma dair yorumunu kâğıda dökmüştü. Bu eseri, kaleminden çıkan en kasvetli dizelerdendir.

Fakat ıstıraplarım şimdi toprağa doğru çekiyor beni:
Kimin umurunda almaları elimden tüm neşemi;
Yine de, ah! Her ziyaret edişiyse

63 A.g.e., s. 403; 17 Mart 1808.

64 *Biographia Literaria; Complete Works*, ed. W.G.T. Shedd, III, 152. Bu düşünce-
nin 1820 yılında bir tekrarı için bkz. *Unpublished Letters*, II, s. 275-6.

Askıya alıyor doğanın bana verdiği her bir şeyi,
Hayata biçim veren imgelemim ile.
Ne hissetmem gerektiğini düşünmemek,
Becerebilmek durgun ve sabırlı olabilmeyi;
Derin araştırmalar ile bir ihtimal çalabilmek
Doğamdan doğal insana dair her şeyi—
Tek elimde olan, tek tasarımı bu idi:
Bir kısma uygun olan bulaşacaktı tamamına,
Oysa döndü artık ruhumun alışkanlığına.⁶⁵

V

Yaşlı Gemici, diğer özgün niteliklerinin yanı sıra hem Coleridge'in erken dönem acılarının bilinç dışında bir yansıması hem de ileride yaşayacağı acıların capcanlı bir kehanetiydi. Şiiri aklına getirdiği zaman muhtemelen kişisel bir alegori olduğunu düşünmüyordu: diğer yandan kehanet yavaş yavaş, merhametsizce ve uzun soluklu bir şekilde gerçekleşirken Coleridge'in gözünde bu hale gelmiştir.

Bildiğim kadarıyla *Yaşlı Gemici* asla kişisel bir alegori olarak yorumlanmadı. Bu şekilde yorumlamak (ki elimizde bir hayli delil var) şiirin yoğunluğunun kaynağına dair bir ipucu vermekle kalmıyor, sahip olduğu ahlâki anlama dair kusursuz bir açıklama da sunuyor. Gelgelelim, *Yaşlı Gemici* bir şiir olarak asıl öneme sahiptir; hiçbir hususi ilginin –ahlâki, biyografik ya da alegorik– şiir olarak hak ettiği bu ilgiye gölge düşürmesine izin veremez. Yine de yazdığım bu yorum, okurun Coleridge'in insani yönüyle yakın ilişki kurmasını sağlıyor. Onu anlama teşebbüsü bile bizde bir acısını paylaşma duygusu uyandırıyor ki bu paylaşma duygusundan anlayış doğabilir.

Carlyle'in Coleridge'e dair hükmü sert ve son derece anlayışsız-

65 *Dejection*. Bu dizeler Coleridge için çok önemliydi. Çeşitli şekillerde mektuplarda birkaç defa tekrarlamıştı. Bir mektupta (*Unpublished Letters*, I, s. 215) şöyle ekler: “Bu dizeleri sana Şiir için değil, Hakikat için veriyorum.” *Dejection*'in trajik etkisi, daha mutlu günlerde yazılmış ya da okunmuş şiirlerin yankısı ile daha da şiddetlenir: “Frost at Midnight”, “The Nightingale: A Conversation Poem”, *Yaşlı Gemici* ya da Wordsworth'ün *Prelude*'u gibi. *Dejection* şiiri de kendi yankısını “To William Wordsworth” şiirinde (1807) bulur.

dır: "Cennete izinsiz sızmak (...) ebediyen yasaktır. Teşebbüs etmek dahi ağır bir ihanettir ve bu şekilde cezalandırılmalıdır."⁶⁶ Diğer yandan Coleridge şöyle yazmıştır:

Pek az insanın zaaflarını benim kadar hissettiğini ve pişmanlıkla karşıladığını düşünürüm; zihnime doğrusu gereğinden fazla *musallat* oldular, pişmanlık duygularının dadanma biçimi ise, beni pişmanlık duyduğum şeylerden daha fazla rahatsız etti.⁶⁷

Yıllar boyu ruhumun yaşadığı ıstırap tarif edilmez, tehlike duygusu *kaçınılmazdı* ama *suçluluk duygusunun* bilinci hepsinden, hepsinden daha kötüydü! — Alnımda acı dolu terler ile yakardım, yalnız Yaradanın Adaleti değil, Kurtarıcımın Merhameti huzurunda da. "Sana ne çok Yetenek vermiştim. Ne yaptın onları?"⁶⁸

Genel olarak *insanların* benim hakkımda ne düşündüğüne gelirsek, zihnim ve ruhum her an sanık olarak durduğum bir başka duruşma ile öylesine meşgul ki buna fazla kafa yoracak durumda değilim.⁶⁹

Carlyle'in verdiği hüküm, Coleridge'in tamamlamış olduğu külliyyatın niceliği ve niteliğini görmezden gelir; Coleridge'in hayatı boyunca fiziksel hastalıklardan kurtulamadığını görmezden gelir; Coleridge'in onu ziyaret eden kartalı, "uğur getiren kutsal kuşu" misafirperverliğe uygun olmayan bir biçimde öldürdüğüne ve durumun başka türlü olabileceğine dair düşüncesinin onu nasıl, tüm isteğin ve gayretin ötesinde eziyet ve ıstırap çeken bir adama dönüştürdüğünü görmezden gelir.

Çeviren EMRAH SERDAN

66 Thomas Carlyle, *The Life of John Sterling; Complete Works of Thomas Carlyle* içinde, New York, 1853, XX, s. 60.

67 *Unpublished Letters*, II, s. 57.

68 *A.g.e.*, II, s. 107; 26 Nisan 1814.

69 *A.g.e.*, II, s. 424; 9 Kasım 1828.

ÇEVİRENİN SONSÖZÜ

ŞAVKAR ALTINEL

Keith Wilcox kızıl saçlı bir çılgındı. 1965-1966 ders yılıydı; İngiliz Erkek Orta Okulu'nun hazırlık iki sınıfındaydım, İngilizceyi sökmüş, İngiltere'deki günlük hayat hakkında bir şeyler öğrenmiştim. İstanbul'daki apartmanların önemli bir bölümünde kalorifer olmasına karşılık, İngiliz evlerinin çoğunun hâlâ şömineyle ısıtıldığını; bir "pound"un ("sterlin" denilmiyordu, bu yalnız yabancıların kullandığı bir kelimeydi) yirmi şilin, bir şilin de on iki peni olduğunu; İngilizlerin birbirleriyle tanıştırdıklarında, "How are you?" değil, "How do you do?" dediklerini ve bugün otuz yıldır yaşamakta olduğum İngiltere'de, elli yaşının altında olan hiç kimseye bir şey ifade etmeyecek başka bir dolu ayrıntıyı biliyordum. Ama İngiliz toplumunda her şeyin "sınıf" denilen, paranın, kültürün, hiçbir şeyin yenemeyeceği bir gizli güç tarafından biçimlendirildiğinden ve "alt" sınıflardan olanların, kökenlerini gizlemek için ne yaparlarsa yapsınlar, kendilerini ele vermeye mahkûm olduklarından habersizdim.

Şimdi geriye baktığımda, "often" kelimesindeki "t"yi de telaffuz eden ve öğle yemeğine "lunch" yerine "dinner" diyen Wilcox'un da bu, daha aşağıdaki katmanlardan olma "leke"sini taşıdığını gö-

rebiliyorum. Yüzünün de saçlarıyla aynı renge dönüşmesine yol açan öfke nöbetlerinin, zaman zaman öğrencilere ve hademele-re karşı sergilediği saldırganlığın ve yalnız başka ırklar ve uluslarla değil, Britanya adasında yaşayan İskoçlar, Galliler ve İrlandalılar gibi azınlıklarla da ilgili olarak dile getirdiği hırçın görüşlerin ardında belki biraz da bu konumuna karşı duyduğu isyan yatıyordu.

Ama, böyle anlar dışında, Wilcox yalnız eğlendirici değil, aynı zamanda da eğiticiydi. Öteki İngilizce öğretmenim David Hogg (ki Türkiye’den ayrıldıktan sonra, İngiliz egemen sınıfının çocuklarının okuduğu başlıca okullardan biri olan Rugby’de ders vermeye giden bu adamın İngiliz toplumunun bambaşka bir kesiminden olduğunu da şimdi görebiliyorum) derslerinde *David Copperfield*’ı ezberlememizi istiyor ve yaptığı sınavlarda, kitabın unuttuğumuz her virgülü için bir puan kırıyordu. Oysa, Wilcox’un derslerinde H. Rider Haggard’ın macera romanlarını okuyorduk. Haftada bir defa da Wilcox sınıfa giriyor, kuş türlerinden, otomobil markalarından ya da pop şarkıcılarından uzun uzun konuşuyor, rastgeleymiş gibi duran bu sözlerin ardından da bize İngilizce yirmi-otuz kelime ya da üç-dört deyim daha öğretmiş olarak çıkıp gidiyordu. Bu “serbest” derslerden birinde de eski, kalın bir kitap getirip “Yaşlı Gemici”yi okumuştı.

Coleridge’in büyük şiiriyle bu ilk karşılaşmamın üzerimde “derin bir iz” bıraktığını söyleyemeyeceğim. Evet, Gemici’nin başından geçen tuhaf olaylar, karşılaştığı ruhlar, hayaletler ve deniz yaratıkları ilgimi çekmişti. Ama bütün bunlar benim için Haggard’ın romanlarındaki serüvenlerden ya da Wilcox’un, İkinci Dünya Savaşı’nda Londra’ya yapılan hava hücumlarıyla ya da Güney Afrika’da öğretmenlik yaparken gördüğü yılanlarla ilgili olarak anlattığı hikâyelerden o kadar da farklı değildi. Üç yıl sonra, edebiyatla ilgilenmeye başlamış bir yenyetme olarak şiiri ikinci defa okuduğumda da içeriğinden çok, müziğinden ve özellikle de zengin iç kafiyelelerinden etkilendiğimi hatırlıyorum.

Lisede, Coleridge ders programımızda yoktu ama artık ciddi bir

edebiyat meraklısı olduğumdan, bu yıllarda "Yaşlı Gemici"yi birkaç defa daha (gene içeriğine fazla giremeden) okudum. Ardından da, edebiyat öğrenimi görmek için Chicago'ya gittim ve "Edebiyata Giriş", "İngiliz Edebiyatı Tarihi" ve "Romantik Edebiyat" gibi nice derste "Gemici"yle defalarca karşılaştım.

Artık Coleridge'i daha iyi tanıyor ve yalnız şiirine değil, eleştiri ve felsefe yazılarına da büyük ilgi duyuyordum. Bunlarla da yetinmeyip mektuplarını, not defterlerini, verdiği konferansların metinlerini karıştırıyordum. Para sıkıntılarının, alkol ve uyuşturucu bağımlılığının, mutsuz bir evliliğin ve eşit derecede mutsuz bir aşkın köreltemediği büyük zekâsı ve yaratıcılığı, yazdıklarını her elim aldığımda tekrar karşıma çıkıyordu. Dahası, olağanüstü derecede cana yakın kişiliğinin ölümün ve yılların ötesinden ışıma-ya devam ettiğini duyuyor ve o yıllarda yeni moda olmaya başlayan "sözün arkasında bir 'konuşan' yoktur" düşüncesinin boş ve anlamsız olduğunu, büyük yazarların gerçekten de bizimle doğru-
dan doğruya "konuştuğunu" anlıyordum. Coleridge'in şiirlerinin içinde "Gemici"nin yeri benim için hâlâ biraz belirsizdi. Sorulsaydı, (sonradan Türkçeye de çevireceğim) "Kubilay Han"ı tercih ettiğimi ve şairin, "konuştuğunu" kendisinin de bildiğini gösteren bir şekilde "konuşma şiirleri" dediği "Frost at Midnight" (Geceyarısı Kırağı) ve "Dejection"ı (Keder) daha da üstün bulduğumu söylerdim. Gene de kendimi dönüp dönüp "Gemici"yi de baştan okurken buluyordum:

Öyle kalakaldı Düşün Konuğu,
Dinledi üç yaşında bir çocuk gibi:
Gemici alt etmişti onu.

Ne var ki şiirin neyle ilgili olduğundan tam olarak emin değildim. Neredeyse okurla alay edercesine basit yüzeyinin altında derin bir acının ("Yalnızdım, yalnızdım, yapayalnızdım/ Uçsuz bucaksız bir denizde"; "Öyle ıssız bir yerdi ki orası/ Yoktu neredeyse Tanrı bile") ve anlatılması şart olan bir "hikâye"nin yattığını görebili-

yordum. Bu hikâye büyük bir günahın işlenmesiyle ve sonra da bu günahın kurtulmak için yapılanlarla ilgiliydi. Ama söz konusu günahın ne olduğunu ve olup bitenler arasındaki sebep-sonuç ilişkilerini bütünüyle çıkaramıyor, eleştirmenlerin bu konulardaki açıklamalarını da doyurucu bulmuyordum. Kesin olarak emin olduğum tek şey şiirin sonundaki basmakalıp dindar mesajın da temelde bir başka "alay" olduğuydu. Her şey diz çöküp birlikte dua etmekle çözülebilecekse, Gemici neden hâlâ yalnızdı ve işkence çekiyordu?

Şiirin sırrını çözmemem ona duyduğum ilgiyi azaltacağına artırıyordu. Melville'e, Baudelaire'e, Rimbaud'ya, Gustave Doré'ye ve Ken Russel'a esin kaynağı olan büyüleyiciliğini görebiliyordum. Dünyanın yalnız alabildiğine güzel değil, aynı zamanda alabildiğine garip ve yabancı da olduğunun sessizce okura sezdirildiği bölümlere özellikle tutkundum:

Hava giderek soğudu çok;
Geçti yanımızdan, koca dağlar buzdan,
Öyle yeşil ki zümrütten farkı yok.

...

Rüzgâr esti kıştan, köpük uçtu baştan,
Karıştı ardımızda uzanan ize;
Durmadan yol aldık, ilk defa biz daldık
Çıt çıkmayan o koskoca denize.

...

Kayalar parlıyordu, ve parlıyordu
Üstlerinde yükselen kilise de;
Rüzgâr gülü kıpırdamadan duruyordu
Ay ışığının onu gömdüğü sessizlikte.

Yalnız şiirin kendisinde değil, Coleridge'in metnin kiyısına koyduğu açıklayıcı notlarda da böyle her şeyin ne kadar güzel ama aynı zamanda da ne kadar uzak ve "kendi dünyasında" olduğundan dem vuran bölümler buluyordum.

Gemici, yalnızlığının ve hareketsizliğinin içinde, gezgin Aya ve hem orada duran hem de ilerleyen yıldızlara özenir. Her yerde mavi gök, başlarını yaslayacakları yer, anayurtları ve evleri olarak onlara verilmiştir. Beklenen efendiler olarak bu alana haber verdirmeden girerler, ama gene de gelişleri sessiz bir sevinçle karşılanır.

Ama benim için bunların hepsinden önemlisi, ilk bakışta şiirin kalanından bile daha basitmiş gibi duran bir dörtlülük:

Günlerdir bir sıra hantal kova
Güvertede durmuştu bekleyerek su:
Rüyamda çiyile dolmuş gördüm onları,
Uyandığımda da yağmur yağıyordu.

Bana burada Gemici, dünyanın bütün garipliğiyle yabancılığının içinde, kutsal kitapların bile anlatamayacağı bir inayet âniyle karşı karşıyaymış gibi geliyordu. Genç olduğum ve ölüm hâlâ gözüme yalnızca uzak bir macera gibi görüldüğü için, bir gün mezartaşıma bu dizelerin yazılmasını istiyordum.

Ve bir gece, kaldığım öğrenci evindeki odamda birdenbire gözlerimi açtığımda gerçekten de yağmur yağıyordu. Büyük olasılıkla da zaten camlara vuran damlaların sesinden uyanmıştım. Başucumdaki saatin akrebi üçle dört arasında bir yerlerdeydi ve uyku mu tam almış değildim. Ama garip bir içgüdüyle yataktan kalkıp yazı masamın üstündeki küçük lambayı yaktım ve yağmuru dinleyerek bir defa daha "Yaşlı Gemici"yi okumaya başladım. Okudukça uykum dağılıyor, daha fazla kendimi vererek okuyordum.

Ortadan yarılmıştı kara bulut,
Ayrılmıyordu Ay ondan hâlâ ama:
Bir doruktan dökülen sulardan farksız,
İniyordu yıldırımlar hiç zikzaksız,
Benziyordu dik ve geniş bir ırmağa.

diyen bölüme geldiğimde elimde olmadan dışarı baktım, ama şimşek ya da yıldırım göremedim. 60. Sokak'ı 59. Sokak'tan ayıran, "Midway" denilen geniş hendeğin ötesinde üniversitenin gotik binaları yağmurun altında karanlığa gömülüydü. Kış ağaçlarının çıplak dallarının arasından gördüğüm bir iki sokak lambasının cılız ışığının dışında tek hayat belirtisi küçük lambamış gibiydi. Sonra, gökte çakmayan şimşek kafamda çaktı: Önce, o anda öğrenci evindeki uyanık tek kişi olarak benim de ölü tayfaların arasında tek başına olan Gemicî'ye benzediğimi düşündüm, ardından da Coleridge'in yapıtının yıllardır peşinden koştuğum sırrını sonunda çözdüğümü sezdim.

Belki şiiri yeni okuyup bitirmiş olan sizler de bu sırrı çoktan çözmüşsünüzdür. Ama gene de sormak istiyorum: Ayın, yıldızların, her şeyin "anayurtlarında ve evlerinde" oldukları evrende tek yalnız ve yabancı varlık olan, işlediği günah yüzünden bir daha yurduna temelli dönemeyip yersiz yurtsuz bir şekilde "gece gibi ülkeden ülkeye geçen" ve ancak yaşadıklarını anlatarak bir ölçüde huzur bulabilen Gemicî size başka birisini hatırlatmadı mı? Hatırlatması gerekir çünkü o Gemicî sizsiniz, hepimiziz. O gece odamda şiiri okurken, Coleridge'in o büyük günahın insan olup bizi dünyadan ve hayattan ayıran bir bilince sahip olmak olduğunu söylediğini duymuştum. Dünyanın ne kadar güzel olduğunu görebilmemiz için gerekli olan o bilinç, aynı zamanda bütün yaratıklarla kardeş olduğumuzu unutmamıza yol açıp bizi dünyaya yabancı kılıyor ve hem onu hem de bizi yaralıyordu. İşlenen günah verilen cezayla aynı şeydi. Ama gene de bilincimize sarılmak, gördüklerimizin güzelliğini ve garipliğini dile getiren "hikâye" mizi başkalarına anlatmak ya da onların hikâyelerine kulak vermek zorundaydık; çözüm birlikte ibadet etmek değil, yalnız başımıza yazıp okumaktı.

En azından şiirin otuz yıl önce yağmurlu bir Chicago gecesinde bana fısıldadıkları bunlardı. "Yaşlı Gemicî"yi bugün de aşağı yukarı aynı şekilde algılıyor ve bu nedenle de artık Coleridge'in başyapıtı olduğunu düşünüyorum. Tabii şiirin içerdiği değişik öğelerin oluş-

turduğu bütünlüğü sonunda az çok görebilmiş olmam (ya da görebildiğıime inanmam) benim için büyüünü hiçbir şekilde azaltmış değil. Çocukluğumdan beri tanıdığım bu yapıta ömrüm boyunca geri döneceğimi, Gemici'nin arada bir "kor gözleriyle" beni mıhlayıp hikâyesini anlatmaya devam edeceğini biliyorum. Ve çevirmen olarak birazcık başarılı olup Coleridge'in "garip söz gücü"nü birazcık olsun Türkçeye aktarabildiysem, artık aynı şey sizin de başınıza gelebilir. "Yaşlı Gemici"nin konusu gibi, ideal okurları da tabii sizlersiniz. Başka türlü olması mümkün değil, çünkü

Yüzünü gördüğüm anda anlarım,

Beni dinleyecek kimseyi tanırım:

Bu hikâye hemen ona anlatılır.

Coleridge'in en ünlü şiiri "Yaşlı Gemici", yaşam ile ölüm arasında var olmaya mahkûm edilmiş bir gemicinin hazin yolculuğunun hikâyesi.

Pieter van Dyke'in fırçasından Coleridge'in portresi, 1795.

Ingiltere'de Romantizm akımının kurucularından kabul edilen Samuel Taylor Coleridge, eserlerinde agresif bir sanayi dönüşümünün arefesindeki imparatorluğun karanlık, kasvetli ve düşkün bilinçaltına yolculuk ediyor. En ünlü şiiri "Yaşlı Gemici"de uzun ve felaket dolu bir deniz yolculuğundan dönen gemici, bir delikanlının yolunu keserek ona başından geçenleri anlatır. Güney Kutbu'na yolculuk eden gemi türlü doğal ve doğaüstü afetlerden geçecektir. Coleridge'in muazzam hayal gücünü sergilediği "Yaşlı Gemici", şiirin modernleşmeye doğru attığı önemli adımlardan birini temsil ediyor.

"Coleridge'in metafiziğe olan ilgisi son derece hakikiydi; metafiziğe olan ilgi de çoğunlukla görüldüğü gibi, duygularının bir tezahürüydü."

T. S. ELIOT

"Bulutların çevrelediği bir meteor; gözlerini kırpıştıran baykuşların arasında gözü bağlı bir kartal."

PERCY BYSSHE SHELLEY

